

PATVIRTINTA
Viešosios įstaigos
Centrinės projektų valdymo agentūros direktoriaus
2022 m. liepos 13 d. įsakymu Nr. 2022/8-281

VALSTYBĖS PAGALBOS VERTINIMO METODINĖS REKOMENDACIJOS

papildytos skyriumi
apie valstybės pagalbos identifikavimą
viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektuose

TURINYS

SANTRUMPOS	4
SCHEMŲ NUORODOS.....	9
ĮVADAS	10
1. KONKURENCIJOS POLITIKA	12
2. VALSTYBĖS PAGALBOS SAMPRATA	14
2.1. ĮMONĖ	14
2.2. VALSTYBĖ IR VALSTYBINIAI IŠTEKLIAI	16
2.3. PRANAŠUMAS.....	18
2.4. ATRANKUMAS	23
2.5. KONKURENCIJOS IŠKRAIPYMAS	24
2.6. POVEIKIS PREKYBAI	25
3. BENDROSIOS TAISYKLĖS IŠIMTYS	28
3.1. <i>DE MINIMIS</i> PAGALBA	32
3.2. BBIR	36
3.3. VESP KOMPENSAVIMAS	42
3.3.1. Komunikatas dėl VESP teikimo.....	44
3.3.2. De minimis pagalbos VESP kompensavimui reglamentas	47
3.3.3. Sprendimas dėl VESP kompensavimo	47
3.3.4. Bendrosios nuostatos dėl VESP kompensavimo	51
3.3.5. Galimybių kompensuoti VESP analizės žingsniai	54
3.4. GAIRĖS	58
3.4.1. Horizontalios gairės.....	58
3.4.2. Sektorinės gairės	61
3.5. INFRASTRUKTŪROS PROJEKTAI	66
3.6. GALIMYBIŲ TAIKYTI IŠIMTĮ ANALIZĖS ŽINGSNIAI	69
4. VALSTYBĖS PAGALBA VPSP PROJEKTUOSE	72
4.1. VPSP PROJEKTO VERTINIMAS SESV 107 STR. 1 D. KONTEKSTE.....	72

4.2.	VALSTYBĖS PAGALBOS IDENTIFIKAVIMO VIETA, LAIKAS IR BŪDAI JOS IŠVENGTI	74
4.3.	GALINČIOS PASITAIKYTI VALSTYBĖS PAGALBOS FORMOS	78
4.3.1.	Subsidija	78
4.3.2.	Atlyginimas už paslaugas.....	82
4.3.3.	Mokesčių lengvatos.....	85
4.3.4.	Garantija.....	86
4.3.5.	Turto perleidimas	87
4.3.6.	Išimtinių teisių suteikimas.....	88
5.	NOTIFIKACIJA IR KITOS PROCEDŪROS	89
5.1.	NOTIFIKACIJA.....	89
5.2.	NETEISĖTA VALSTYBĖS PAGALBA IR JOS SUSIGRAŽINIMAS	93
6.	KONKURENCIJOS POLITIKOS VYKDYMĄ UŽTIKRINANČIOS INSTITUCIJOS	96

B

- BBIR (angl. GBER)** – Bendrasis bendrosios išimties reglamentas (angl. *General block exemption regulation*) – 2014 m. birželio 17 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 651/2014, kuriuo tam tikrų kategorijų pagalba skelbiama suderinama su vidaus rinka taikant Sutarties 107 ir 108 straipsnius
- Bendrosios nuostatos dėl VESP kompensacijos** – Komisijos komunikatas Europos Sąjungos bendrosios nuostatos dėl valstybės pagalbos kompensacijos už viešąją paslaugą forma (2011 m.) (2012/C 8/03)
- BVP** – bendrasis vidaus produktas

C

- CPVA** – Viešoji įstaiga Centrinė projektų valdymo agentūra

D

- De minimis pagalbos žuvininkystės ir akvakultūros sektoriuje reglamentas** – 2014 m. birželio 27 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 717/2014 dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 ir 108 straipsnių taikymo *de minimis* pagalbai žuvininkystės ir akvakultūros sektoriuje
- De minimis pagalbos bendrasis reglamentas** – 2013 m. gruodžio 18 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 1407/2013 dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 ir 108 straipsnių taikymo *de minimis* pagalbai
- De minimis pagalbos VESP kompensavimui reglamentas** – 2012 m. balandžio 25 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 360/2012 dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 ir 108 straipsnių taikymo *de minimis* pagalbai, skiriamai visuotinės ekonominės svarbos paslaugas teikiančioms įmonėms
- De minimis pagalbos žemės ūkio sektoriuje reglamentas** – 2013 m. gruodžio 18 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 1408/2013 dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 ir 108 straipsnių taikymo *de minimis* pagalbai žemės ūkio sektoriuje
- Direktyva 2003/96/EB** – 2003 m. spalio 27 d. Tarybos Direktyva 2003/96/EB pakeičianti Bendrijos energetikos produktų ir elektros energijos mokesčių struktūrą

E

- EEE** – Europos ekonominė erdvė
- Ekonomikos ir inovacijų ministerija** – Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija

F

- FGDV (angl. *FNPV*)** – finansinė grynoji dabartinė vertė (angl. *financial net present value*)
- Finansų ministerija** – Lietuvos Respublikos finansų ministerija
- FNIS (angl. *FBCR*)** – finansinis naudos ir išlaidų santykis (angl. *financial benefit cost ratio*)
- FVGN (angl. *FIRR*)** – finansinė vidinė grąžos norma (angl. *financial internal rate of return*)

G

- GDV (angl. *NPV*)** – grynoji dabartinė vertė (angl. *net present value*)

I

- [Investicijų įstatymas](#) – Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas
- [Investicijų projektų rengimo metodika](#) – Viešosios įstaigos Centrinės projektų valdymo agentūros direktoriaus 2014 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 2014/8-337 patvirtinta Investicijų projektų rengimo metodika

K

- [Keleivinio geležinkelių ir kelių transporto viešųjų paslaugų reglamentas](#) – 2007 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1370/2007 dėl keleivinio geležinkelių ir kelių transporto viešųjų paslaugų ir panaikinantis Tarybos reglamentus (EEB) Nr. 1191/69 ir (EEB) Nr. 1107/70
- [Koncesijų direktyva](#) – 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/23/ES dėl koncesijos sutarčių suteikimo
- [Koncesijų įstatymas](#) – Lietuvos Respublikos koncesijų įstatymas
- [Konkurencijos įstatymas](#) – Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas
- Konkurencijos taryba** – Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba
- Konstitucinis teismas** – Lietuvos Respublikos konstitucinis teismas
- [Komunikatas dėl VESP teikimo](#) – Komisijos komunikatas dėl Europos Sąjungos valstybės pagalbos taisyklių taikymo kompensacijai už visuotinės ekonominės svarbos paslaugų teikimą (2012/C 8/02)
- KOTIS** – Suteiktos valstybės pagalbos ir nereikšmingos (*de minimis*) pagalbos registras

L

- LVAT** – Lietuvos Vyriausiasis Administracinis Teismas

M

- Mastrichto sutartis** – 1992 m. vasario 7 d. Maastrichte pasirašyta Europos Sąjungos sutartis
- [Metodinės rekomendacijos privataus subjekto atrankai](#) – Viešosios įstaigos Centrinės projektų valdymo agentūros 2014 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 2014/8-337 patvirtintos Metodinės rekomendacijos privataus subjekto atrankai viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektuose

- MVĮ** – mažosios ir vidutinė įmonės

O

- [Orientacinių normų komunikatas](#) – Komisijos komunikatas dėl orientacinių ir diskonto normų nustatymo metodo pakeitimo (2008/C 14/02)

P

- [Pirkimų direktyvos](#) – 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB ir 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/25/ES dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/17/EB

- [Pranešimas dėl garantijų](#) – Komisijos pranešimas dėl EB sutarties 87 ir 88 straipsnių taikymo garantijomis suteikiamai valstybės pagalbai (2008/C 155/02)

- [Pranešimų apie valstybės pagalbą ir kitos informacijos, susijusios su valstybės pagalba, pateikimo Europos Komisijai taisyklės](#) – Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 6 d. nutarimu Nr. 1136 patvirtintos Valstybės pagalbos priemonės ir nereikšmingos (*de minimis*) pagalbos priemonės ekspertizės atlikimo, išvadų ir rekomendacijų teikimo, pranešimų apie valstybės pagalbą ir kitos informacijos, susijusios su valstybės pagalba, pateikimo Europos Komisijai taisyklės

R

- Rekomendacijos** – šios Valstybės pagalbos vertinimo metodinės rekomendacijos
- [Rinkos tyrimo ir komunikacijos plano sudarymo metodinės rekomendacijos](#) – Viešosios įstaigos Centrinės projektų valdymo agentūros direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 24 d. įsakymu Nr. 2015/8-221 patvirtintos Rinkos tyrimo ir viešojo subjekto inicijuotų viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų komunikacijos plano sudarymo metodinės rekomendacijos

S

- [SESV](#) – Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo

- [SESV 108 str. taikymo reglamentas](#) – 2015 m. liepos 13 d. Tarybos reglamentas (ES) 2015/1589, nustatantis išsamias Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 108 straipsnio taikymo taisykles
- [SESV 108 str. taikymo išsamių taisyklių reglamentas](#) – 2004 m. balandžio 21 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 794/2004, įgyvendinantis Tarybos reglamentą (ES) Nr. 2015/1589, nustatantį išsamias Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 108 straipsnio taikymo taisykles
- [Skaidrumo direktyva](#) – 2006 m. lapkričio 16 d. Komisijos direktyva 2006/111/EB dėl finansinių santykių tarp valstybių narių ir valstybės įmonių skaidrumo ir dėl finansinio skaidrumo tam tikrose įmonėse
- [Sprendimas dėl VESP kompensacijos](#) – 2011 m. gruodžio 20 d. Komisijos sprendimas dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 106 straipsnio 2 dalies taikymo valstybės pagalbai, kompensacijos už viešąją paslaugą forma skiriamai tam tikroms įmonėms, kurioms pavesta teikti visuotinės ekonominės svarbos paslaugas (2012/21/ES)
- [Suteiktos valstybės pagalbos ir nereikšmingos \(de minimis\) pagalbos duomenų tvarkymo taisyklės](#) – Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2015 m. lapkričio 13 d. nutarimu Nr. 1S-120/2015 patvirtintos Suteiktos valstybės pagalbos ir nereikšmingos (*de minimis*) pagalbos duomenų tvarkymo taisyklės
- [Suteiktos valstybės pagalbos ir nereikšmingos \(de minimis\) pagalbos registro nuostatai](#) – Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. sausio 19 d. nutarimu Nr. 35 patvirtinti Suteiktos valstybės pagalbos ir nereikšmingos (*de minimis*) pagalbos registro nuostatai
- Sveikatos apsaugos ministerija** – Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija

T

- Turto įstatymas** – Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas

V

- [Valstybės pagalbos sąvokos pranešimas](#) – Komisijos pranešimas dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje vartojamos pagalbos sąvokos (2016/C 262/01)
- [Valstybės pagalbos žemės bei miškų ūkio sektoriuose ir kaimo vietovėse](#) – (angl. *Agricultural block exemption regulation*) 2014 m. birželio 25 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 702/2014, kuriuo skelbiama, kad tam tikrų kategorijų pagalba žemės bei miškų ūkio sektoriuose ir kaimo vietovėse

<u>reglamentas (angl. ABER)</u>	– vietovėse yra suderinama su vidaus rinka pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 ir 108 straipsnius
<u>Valstybės pagalbos žvejybos ir akvakultūros įmonėms reglamentas (angl. FIBER)</u>	– (angl. <i>Fisheries block exemption regulation</i>) 2014 m. gruodžio 16 d. Komisijos Reglamentas (ES) Nr. 1388/2014, kuriuo tam tikrų kategorijų pagalba įmonėms, kurios verčiasi žvejybos ir akvakultūros produktų gamyba, perdirbimu ir prekyba, skelbiama suderinama su vidaus rinka taikant Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 ir 108 straipsnius
VESP (angl. <i>SGEI</i>)	– visuotinės ekonominės svarbos paslaugos (angl. <i>services of general economic interest</i>)
<u>Viešųjų pirkimų įstatymas</u>	– Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas
VGN (angl. <i>IRR</i>)	– vidinė grąžos norma (angl. <i>internal rate of return</i>)
Vyriausybė	– Lietuvos Respublikos Vyriausybė
<u>Vyriausybės nutarimas dėl nuomos mokesčio už valstybinę žemę</u>	– Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimas Nr. 1798 dėl nuomos mokesčio už valstybinę žemę
VPSP (angl. <i>PPP</i>)	– viešojo ir privataus sektorių partnerystė (angl. <i>public private partnership</i>)
<u>VPSP projektų rengimo ir įgyvendinimo taisyklės</u>	– Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. lapkričio 11 d. nutarimu Nr. 1480 patvirtintos Viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų rengimo ir įgyvendinimo taisyklės
<u>VPSP tikslingumo vertinimo ir partnerystės klausimyno rengimo metodinės rekomendacijos</u>	– Viešosios įstaigos Centrinės projektų valdymo agentūros direktoriaus 2014 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 2014/8-337 patvirtintos Viešojo ir privataus sektorių partnerystės tikslingumo vertinimo ir partnerystės klausimyno rengimo metodinės rekomendacijos
VžPP (angl. <i>PFI</i>)	– valdžios ir privataus subjektų partnerystė (angl. <i>private finance initiative</i>)
<u>Žemės įstatymas</u>	– Lietuvos Respublikos žemės įstatymas

Ž

SCHEMŲ NUORODOS

1 schema. Subjekto priskyrimo įmonei pagal SESV 107 str. 1 d. pavyzdžiai.....	16
2 schema. Valstybinių išteklių perdavimo būdai	17
3 schema. Valstybės pagalbos finansavimo šaltiniai	18
4 schema. Rinkos ekonomikos veiklos vykdytojo principo variantai.....	19
5 schema. Ekonominių sandorių atitikties rinkos sąlygoms nustatymo metodai	21
6 schema. Pranašumo įvertinimo analizė	22
7 schema. Atrankumo poveikio formos.....	23
8 schema. Valstybės pagalbos išimtys	30
9 schema. <i>De minimis</i> pagalbos reglamentų taikymo ribos	33
10 schema. BBIR taikymo sritys	38
11 schema. VESP reguliavimas Europos Sąjungos teisėje	43
12 schema. Sprendimo dėl VESP kompensavimo taikymo sritys	48
13 schema. VESP kompensacijos, grindžiamos numatytų ir patirtų išlaidų deriniu, pavyzdžiai	53
14 schema. VESP kompensacijos apskaičiavimo taisyklių principai	55
15 schema. Galimybių kompensuoti VESP analizės žingsniai.....	56
16 schema. Bendrieji valstybės pagalbos suderinamumo su vidaus rinka vertinimo principai	64
17 schema. Infrastruktūros projektų finansavimas	67
18 schema. Galimybių taikyti valstybės pagalbos taisyklės išimtį analizės žingsniai	70
19 schema. Valstybės pagalbos identifikavimo vieta ir laikas VPSP proceso etapuose	74
20 schema. Į naują valstybės pagalbos sąvoką patenkančios priemonės	89
21 schema. Notifikacijos procedūra	90

Konkurencijos politika siekiama sukurti išsamias ir veiksmingas konkurencijos taisykles, kurios padėtų užtikrinti, kad rinka veiktų sąžiningai, o vartotojai galėtų naudotis tokios rinkos teikiamais pranašumais: mažesnėmis kainomis, geresne prekių ir paslaugų kokybe, inovacijomis ir technikos pažanga. Konkurencija skatina vartojimą, o vartojimas yra šalies ekonomikos augimo pagrindas.

Rinka veikia sąžiningai, jei visi jos dalyviai konkuruoja vienodomis sąlygomis, o valdžios subjektų remiami vietos pramonės sektoriai ar pavienės įmonės gali įgyti pranašumą prieš konkurentus, todėl valstybės intervencija gali sutrikdyti konkurenciją ir padaryti neigiamą poveikį ekonomikai.

Rekomendacijomis siekiama padėti valdžios subjektams suprasti valstybės pagalbos reguliavimą, kuris gali turėti įtaką jų sprendimams ar planams remti ekonominę veiklą.

Atsižvelgiant į valstybės pagalbos reguliavimo aktualumą VPSP projektuose, Rekomendacijos papildytos skyriumi apie konkrečius atvejus, kada bei kokiomis formomis VPSP procese kyla rizika neteisėtai valstybės pagalbai atsirasti bei būdai jos išvengti.

REKOMENDACIJŲ STRUKTŪRA

1 skyriuje „Konkurencijos politika“ supažindinama su konkurencijos sąvoka, konkurencijos politikos samprata, pagrindiniu jos reguliavimu bei priemonių rinkiniu, kuriuo siekiama išvengti Europos Sąjungos vidaus rinkos konkurencijos apribojimų ir iškreipymų.

2 skyriuje „Valstybės pagalbos samprata“ detalai supažindinama su viena iš konkurencijos politikos priemonių – draudimu teikti valstybės pagalbą – samprata bei išaiškinamos šios taisyklės kumuliatyvios sudedamosios dalys: įmonės buvimas, paramos priskyrimas valstybei, jos finansavimas iš valstybinių išteklių, pranašumo teikimas, paramos atrankumas ir poveikis konkurencijai bei valstybių narių tarpusavio prekybai.

3 skyriuje „Bendrosios taisyklės išimtys“ išdėstomas teisinis pagrindas taikyti bendrosios valstybės pagalbos draudimo taisyklės išimtis. Detaliau išnagrinėjamas *de minimis* pagalbos, BBIR taikymo reguliavimas. Atskiras dėmesys skirtas VESP sampratai bei galimybių kompensuoti VESP analizei. Išvardijamos galiojančios bei vis dar aktualios gairės, supažindinama su sektorinių gairių struktūra bei valstybės pagalbos vertinimo ypatumais infrastruktūros projektuose. Konstruktyviai išdėstomi valstybės pagalbos vertinimo ir, prireikus, konkrečios išimties taikymo žingsniai.

4 skyriuje „Valstybės pagalba VPSP projektuose“ atskleidžiamas valstybės pagalbos vertinimo aktualumas įgyvendinamuose VPSP projektuose, identifikuojamos valstybės pagalbos rizikos vietos VPSP proceso etapuose bei rekomenduojami būdai jos išvengti, išanalizuojamos galinčios pasitaikyti valstybės pagalbos formos.

5 skyriuje „Notifikacija ir kitos procedūros“ išaiškinama notifikacijos atlikimo tvarka, supažindinama su neteisėtai suteiktos valstybės pagalbos pasekmėmis.

6 skyriuje „Konkurencijos politikos vykdymą užtikrinančios institucijos“ įvardijamos konkurencijos politikos vykdymą užtikrinančios Europos Sąjungos bei nacionalinės institucijos, jų pagrindinės funkcijos.

NAUDINGI PATARIMAI REKOMENDACIJŲ VARTOTOJAMS

Europos Komisija vykdo išsamią ir susijungimą konkurencijai ir tvirtina arba atmeta susijungimo Tarybos reglamento Nr. 139/2004 dėl koncentracija, dėl kurios būtų itin apribojama ve

įmonė VPSP sąvoka apibrėžta [Investicijų įstatymo](#) 2 str. institucijos ir privataus subjekto įstatymuose nu valstybės arba savivaldybės institucija perduoda subjektui, o privatus subjektas investuoja į šią v

stą Europos Komisija identifiko kaip naujai modernizavimo projektas jau yra buvo leista skirti viešąjį finansavimą VĮ je. Visą išvadą skaitykite: [\[nuoroda\]](#)

Papildomai su SESV 107 str. 1 Konkurencijos tarybos parengto Komisijos parengtą [Valstybės pagalbos s](#)

2015 m. gruodžio 21 d. Lietuvos Respublika su konkrečių projektų nesusijusi pagalba nenbotan 22 Pasiekiamas [nuoroda: www.kt.gov.lt](http://www.kt.gov.lt) Veikla pagalbos registras arba <https://kotis.kt.gov.lt> 23 Pasiekiamas

pirmą kartą cituojamas/analizuojamas teisės aktas pateikiamas su aktyvia nuoroda į jo galiojančią, aktualią redakciją (Rekomendacijų parengimo dienai);

visos tekste vartojamų sutrumpinimų reikšmės pateikiamos Rekomendacijų „Santrumpos“ dalyje abėcėlės tvarka; teisės aktų santrumpų reikšmės pateikiamos su aktyvia nuoroda į jo galiojančią, aktualią redakciją (Rekomendacijų parengimo dienai);

mėlynajame fone pateikiami praktiniai pavyzdžiai arba statistinė analizė, taip pat aktyvi nuoroda į visą pavyzdyje nagrinėtą konkretų atvejį arba statistinių duomenų šaltinį;

šiuo ženklu pateiktos nuorodos į papildomus informacijos šaltinius, paprastai parengtus Europos Komisijos ar Konkurencijos tarybos, detalesniam susipažinimui;

jei kuris nors veiksmas, susijęs su valstybės pagalbos vertinimu, viešinimu (ar tiesiog papildoma informacija) turi būti atliktas ar yra pasiekiamas elektroninėje erdvėje, pateikiama aktyvi nuoroda ir atitinkamų žingsnių seka informacijai pasiekti;

visos tekstinėje dalyje analizuojamos schemas yra išvardytos Rekomendacijų „Schemų nuorodos“ dalyje su aktyviomis nuorodomis į konkrečią jų buvimo vietą Rekomendacijose;

Rekomendacijos parengtos CPVA atliekant VPSP kompetencijos centro ir nacionalinių plėtros programų portfelio valdytojo – Finansų ministerijos metodinės konsultacijų pagalbos centro funkcijas.

Rekomendacijų parengimas dalinai finansuotas Europos socialinio fondo lėšomis CPVA įgyvendinant projektą „Viešųjų investicijų efektyvumo didinimas“, projekto Nr. 10.1.1-ESFA-V-912-01-0005.

1. KONKURENCIJOS POLITIKA

Siekdamos pritraukti vartotojus įmonės yra nuolat priverstos būti geresnėmis už savo konkurentes – mažinti kainas ir/ar gerinti savo produktų, paslaugų kokybę – tai paprasčiausias būdas atskleisti **konkurencijos** sąvokos reikšmę. Veiksminga konkurencija leidžia įmonėms vienodomis sąlygomis konkuruoti rinkoje, o taip pat daro joms spaudimą nuolat stengtis vartotojams teikti geriausius produktus už geriausią kainą. Siekdamos būti geriausiomis, įmonės tuo pačiu kuria inovacijas ir technikos pažangą, o tai skatina ilgalaikį ekonomikos augimą ir tiesiogiai įtakoja vartotojų gerovę.

Konkurenciją gali iškraipyti nesąžiningas įmonių elgesys ar nederamas valstybės kišimasis rinkoje, todėl yra kuriamos priemonės užkirsti kelią antikonkurenciniams veiksams, o šių priemonių visuma yra vadinama **konkurencijos politika**. Būdami Europos Sąjungos nariais rinką turime suvokti ne kaip Lietuvos Respublikos, o Europos Sąjungos teritoriją,¹ todėl su konkurencijos taisyklėmis visų pirma turime susipažinti Europos Sąjungos lygmens teisės aktuose, juolab kad Europos Sąjunga turi išimtinę kompetenciją nustatyti konkurencijos taisykles.²

Pagrindinis Europos Sąjungos konkurencijos taisyklių tikslas yra užtikrinti tinkamą vidaus rinkos veikimą, o sąžininga konkurencijos sistema yra neatskiriama vidaus rinkos dalis³. Šiuo tikslu [SESV](#) 101-109 str. buvo nustatytos taisyklės, kuriomis siekiama išvengti vidaus rinkos konkurencijos apribojimų ir iškraipymų, taigi Europos Sąjungos konkurencijos politikos priemonių rinkinys apima:

- **konkurenciją iškraipančių įmonių susitarimų draudimas**

Įmonės gali iškraipyti konkurenciją susitarėdamos su konkurentėmis nustatyti kainas, apriboti gamybos apimtį ar inovacijas arba pasidalyti rinką taip, kad kiekviena iš jų išsaugotų vietos monopolį. Siekdamos kontroliuoti kainas arba pasidalyti rinką, įmonės apsisaugo nuo konkurencinio spaudimo, todėl neturi paskatų teikti į rinką naujų produktų, gerinti esamų kokybę arba nedidinti kainų. Tokio pobūdžio susitarimai laikomi žalingais konkurencijai, todėl vadovaujantis SESV 101 str. – draudžiami: „*kaip nesuderinami su vidaus rinka yra draudžiami: visi įmonių susitarimai, įmonių asociacijų sprendimai ir suderinti veiksmai, kurie gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą ir kurių tikslas ar poveikis yra konkurencijos trukdymas, ribojimas arba iškraipymas vidaus rinkoje*“;

2018 m. vasario mėn. Europos Komisija skyrė 395 mln. EUR baudą automobilių vežėjams jūra už kartelinius susitarimus. Beveik šešerius metus penki vežėjai (Čilės vežėjas jūra CSAV, Japonijos vežėjai „K Line“, MOL ir NYK bei Norvegijos ir Švedijos vežėjas WWL-EUKOR) buvo sudarę kartelį naujų automobilių, sunkvežimių ir kitų didelių transporto priemonių vežimo jūra įvairiais maršrutais tarp Europos ir kitų žemynų rinkoje. Vežėjai susitarė išlaikyti esamą padėtį rinkoje ir nesikišti į vienas kito tradicinę veiklą tam tikrais maršrutais arba su tam tikrais klientais, nurodydami dirbtinai dideles kainas arba apskritai nesiūlydami kainų transporto

¹ SESV 26 str. 2 d. – „Vidaus rinką sudaro vidaus sienų neturinti erdvė, kurioje pagal Sutarčių nuostatas užtikrinamas laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas“

² SESV 3 str. 1. – „Sąjunga turi išimtinę kompetenciją šiose srityse: <...> b) vidaus rinkos veikimui būtinų konkurencijos taisyklių nustatymo“, SESV 2 str. 1 d. – „Kai Sutartys konkrečioje srityje suteikia Sąjungai išimtinę kompetenciją, tik Sąjunga gali priimti teisiškai privalomus aktus, o valstybės narės pačios tai daryti gali tik Sąjungai įgaliojus arba jei to reikia Sąjungos aktams įgyvendinti“

³ SESV Protokolas (Nr. 27) Dėl vidaus rinkos ir konkurencijos

priemonių gamintojų skelbiamuose konkursuose. Kartelis turėjo poveikį automobilių importuotojams, transporto priemonių gamintojams (kaip eksportuotojams) ir galutiniams klientams EEE. Plačiau skaitykite: [📁](#)

– **draudimas piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi**

Įmonės gali riboti konkurenciją, jei jos tam tikroje rinkoje užima tvirtą padėtį (dominavimą). Pavyzdžiui, produktų pardavimas už dirbtinai mažas kainas, kad būtų pašalinti konkurentai, kurie negali konkuruoti kainomis, todėl praranda vartotojus; kliūčių konkurentams sudarymas toje arba kitoje susijusioje rinkoje; nepagrįstai aukštų kainų nustatymas; atsisakymas aptarnauti tam tikrus klientus arba ypatingų nuolaidų suteikimas klientams, perkantiems visus arba daugumą savo prekių/paslaugų iš dominuojančios įmonės ir kt. Dominuojanti padėtis pati savaime nėra antikonkurencinė, tačiau jei bendrovė ja naudojasi tam, kad pašalintų konkurentus, laikoma, kad ji ta padėtimi piktnaudžiauja, o tai vadovaujantis SESV 102 str. – draudžiama: „*Kaip nesuderinamas su vidaus rinka draudžiamas bet koks vienos ar keleto įmonių piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi vidaus rinkoje arba didelėje jos dalyje, galintis paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą*“;

2019 m. kovo mėn. Europos Komisija skyrė 1,5 mlrd. EUR baudą įmonei „Google“ už piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi rinkoje sutartyse su trečiųjų šalių svetainėmis nustatant įvairius apribojimus, kuriais buvo dirbtinai išlaikomas dominavimas paieškinės reklamos srityje. Plačiau skaitykite: [📁](#)

– **susijungimų kontrolės procedūra**

sujungdamos savo veiklą įmonės gali veiksmingiau kurti naujus produktus arba mažinti gamybos ar platinimo sąnaudas, rinka tampa konkurencingesnė, o vartotojams tiekiamos geresnės ir pigesnės prekės. Ir atvirkščiai, dėl susijungimo įmonės įtaka rinkoje gali sustiprėti, padidėti rinkos koncentracija ir sumažinti konkurenciją, todėl tikslu palaikyti rinkos pusiausvyrą Europos Komisija vykdo išankstinę susijungimų kontrolę, t.y. vertina susijungimo poveikį konkurencijai ir tvirtina arba atmeta susijungimo iniciatyvą. Vadovaujantis 2004 m. sausio 20 d. Tarybos reglamento [Nr. 139/2004](#) dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės 2 str. 3 d.: „*Koncentracija, dėl kurios būtų itin apribojama veiksminga konkurencija bendrojoje rinkoje arba didelėje jos dalyje, ypač dėl dominuojančios padėties sukūrimo ar sustiprinimo, laikoma nesuderinama su bendrąja rinka*“;

2019 m. vasario 6 d. Europos Komisija atmetė „Siemens“ iniciatyvą įsigyti įmonę „Alstom“, kurios yra pasaulinės geležinkelių transporto lyderės riedmenų (traukinių) ir signalizacijos sprendimų srityje. Susijungusios įmonės nebekonkuruotų, todėl geležinkelių operatoriams tektų mokėti didesnes kainas, turėtų mažiau pasirinkimo galimybių ir sulėtėtų jiems svarbių inovacijų kūrimas. Plačiau skaitykite: [📁](#)

– **draudimas teikti valstybės pagalbą**

SESV 107 str. 1 d. nustatyta bendroji taisyklė, draudžianti bet kokios formos valstybės paramą įmonėms/sektoriams, kurie įgyja išskirtinę ekonominę naudą, kuri neatsirastų rinkos sąlygomis ir kuri iškraipo konkurenciją bei Europos Sąjungos tarpusavio prekybą. Toliau Rekomendacijose bus detaliau nagrinėjama būtent ši konkurencijos politikos priemonė.

2. VALSTYBĖS PAGALBOS SAMPRATA

Konkurencija gali būti iškreipta dėl bet kokios formos valstybės paramos, kuri suteikia gavėjams pranašumą prieš konkurentus. Bet kokios formos valstybės ištekliai, kurie laikomi sukuriančiais nesąžiningą pranašumą paramos gavėjams, pagal Europos Sąjungos teisę apibrėžiami kaip valstybės pagalba ir yra nesuderinami su vidaus rinka, todėl draudžiami. Valstybės pagalbos (angl. *state aid*) apibrėžimas yra labai platus, todėl šių Rekomendacijų tikslas yra pateikti kuo aiškesnę ir nuoseklesnę valstybės pagalbos sampratą, o taip pat konstruktyviai išdėstyti konkrečios paramos vertinimo valstybės pagalbos atžvilgiu žingsnius.

Bendroji **valstybės pagalbos taisyklė** apibrėžta SESV 107 str. 1 d. – „Išskyrus tuos atvejus, kai Sutartys nustato kitaip, valstybės narės arba iš jos valstybinių išteklių bet kokia forma suteikta pagalba, kuri, palaikydama tam tikras įmones arba tam tikrų prekių gamybą, iškraipo konkurenciją arba gali ją iškraipyti, yra nesuderinama su vidaus rinka, kai ji daro įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai“. Siekiant paprastesnio šios taisyklės supratimo visų pirma tikslinga išnagrinėti jos sudedamąsias dalis, todėl Rekomendacijų 2.1-2.6 skyreliuose pateiktas susistemintas Teisingumo Teismo, Bendrojo Teismo ir Europos Komisijos išaiškinimas apie įmonės buvimą, paramos priskyrimą valstybei, jos finansavimą iš valstybinių išteklių, pranašumo suteikimą, paramos atrankumą ir poveikį konkurencijai bei valstybių narių tarpusavio prekybai.

2.1. ĮMONĖ

SESV 107 str. 1 d. – „Išskyrus tuos atvejus, kai Sutartys nustato kitaip, valstybės narės arba iš jos valstybinių išteklių bet kokia forma suteikta pagalba, kuri, palaikydama tam tikras **įmones** arba tam tikrų prekių gamybą, iškraipo konkurenciją arba gali ją iškraipyti, yra nesuderinama su vidaus rinka, kai ji daro įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai“.

Į valstybės pagalbos reguliavimą patenka tik ta parama, kurios gavėjas yra **įmonė** (angl. *undertaking*). Ar konkretus subjektas priskiriamas įmonei iš esmės priklauso tik nuo jo veiklos pobūdžio, t.y.:

- (1) subjekto teisinis statusas neturi reikšmės, svarbu tik tai, ar jis vykdo **ekonominę veiklą** (angl. *economic activity*), o ekonomine veikla laikoma bet kokia veikla, kurią sudaro prekių tiekimas ir paslaugų teikimas rinkoje;
- (2) pelno nesiekiantys subjektai taip pat gali siūlyti prekes ir paslaugas rinkoje, todėl faktorius, ar subjektas įsteigtas pelnui siekti, taip pat neturi reikšmės;
- (3) subjektas, vykdamas tiek ekonominę, tiek neekonominę veiklą, turi būti laikomas įmone tik ekonominės veiklos atžvilgiu.

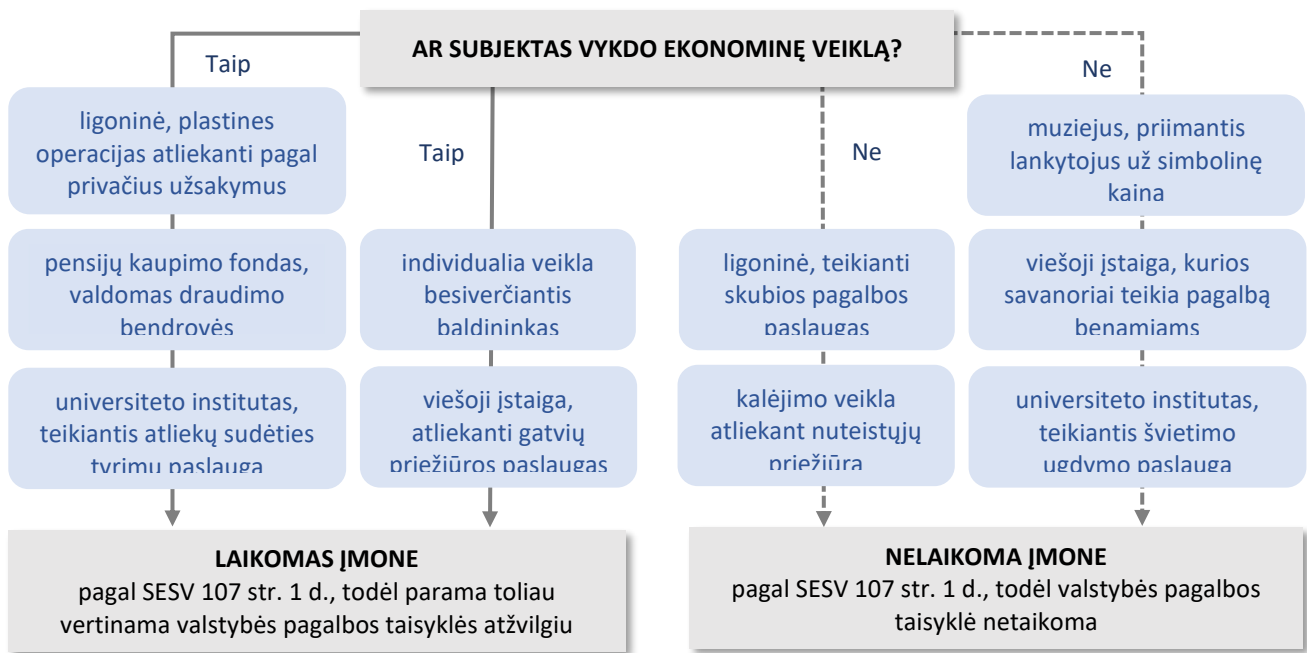
Taigi, viešojo sektoriaus subjektas taip pat gali būti priskiriamas įmonei, jei jis rinkoje vykdo ekonominę veiklą. Ekonominės ir neekonominės veiklos atskyrimas tam tikra dalimi priklauso nuo konkrečios valstybės politinės sandaros ir ekonomikos, todėl neįmanoma sudaryti išsamaus veiklos, kuri *a priori* negalėtų būti ekonominė, sąrašo. Be to, veikla, kuri šiandien nėra ekonominė, gali ją tapti ateityje ir atvirkščiai. Šiai dienai praktiniai pavyzdžiai suformavo keletą svarbių aspektų vertinant viešojo sektoriaus subjektų vykdomą veiklą:

- **viešųjų įgaliojimų vykdymas**
veikla, kuri skirta pagrindinėms valstybės funkcijoms vykdyti arba kai ji su tomis funkcijomis susijusi dėl savo pobūdžio, tikslo ir jai taikytinų taisyklių, paprastai nelaikoma ekonomine. Tokios veiklos pavyzdžiai galėtų būti: kariuomenės arba policijos veikla; oro navigacijos, jūrų eismo sauga ir kontrolė; aplinkos apsaugos priežiūra; laisvės atėmimo įstaigų veikla ir kt.;
- **socialinė apsauga**
socialinės apsaugos sistemos, pagrįstos solidarumo principu, paprastai nelaikomos ekonominėmis veiklomis. Solidarumu grindžiamoms sistemoms paprastai būdingos šios savybės: narystė sistemoje privaloma; siekiama tik socialinio tikslo; nesiekama pelno; išmokos nepriklauso nuo sumokėtų įmokų; sistemą prižiūri valstybė ir kt.;
- **sveikatos priežiūra**
sveikatos apsaugos sistemos, grindžiamos solidarumo principu, finansuojamoms iš socialinio draudimo įmokų bei kitų valstybinių išteklių, nemokamai teikiančios savo paslaugas pagal visuotinės aprėpties principą, paprastai nelaikomos ekonominėmis veiklomis;
- **švietimas ir mokslinių tyrimų veikla**
valstybinis švietimas, organizuojamas pagal nacionalinę švietimo sistemą, kurią finansuoja ir prižiūri valstybė, paprastai nelaikomas ekonomine veikla. Žinių perdavimo veikla taip pat laikoma neekonomine, jeigu ją vykdo mokslinių tyrimų organizacija ir visos pajamos iš šios veiklos reinvestuojamos į jų pagrindinę mokslinių tyrimų veiklą;
- **kultūra ir paveldo (įskaitant gamtą) apsauga**
skiriant viešąjį finansavimą kultūrinei ar paveldo (įskaitant gamtą) išsaugojimo veiklai, kuri nemokamai (arba su simboliniu įnašu, kuriuo padengiama tik dalis tiesioginių išlaidų) prieinama plačiajai visuomenei, siekiama išimtinai socialinio ir kultūrinio tikslo, kuris nelaikomas ekonominio pobūdžio.

Nors pagal bendrąjį subjekto priskyrimo įmonei principą yra laikoma, kad subjektas, vykdamas tiek ekonominę, tiek neekonominę veiklą, turi būti laikomas įmone ekonominės veiklos atžvilgiu, Europos Komisija išskiria šio principo išimtis infrastruktūros projektuose:

- jeigu mišraus naudojimo atvejais infrastruktūra beveik išimtinai naudojama neekonominei veiklai, į valstybės pagalbos taisyklės taikymo sritį gali nepatekti visas jos finansavimas, jeigu ekonominis naudojimas yra grynai pagalbinio pobūdžio, pavyzdžiui, mokslinių tyrimų organizacija retkarčiais išnuomoja savo įrangą ir laboratorijas partneriams. Šiuo atveju ekonominis infrastruktūros naudojimas gali būti laikomas pagalbinio, jeigu tokie veiklai kasmet skiriamas pajėgumas neviršija 20 proc. viso metinio infrastruktūros pajėgumo;⁴
- jeigu viešasis finansavimas skirtas įprastiems patogumams (pavyzdžiui, restoranams, parduotuvėms ar mokamo stovėjimo aikštelėms) užtikrinti infrastruktūros objektuose, kurie beveik išskirtinai naudojami neekonominei veiklai vykdyti.

⁴ Pavyzdžiui, Valstybės pagalbos komunikato „Valstybės pagalbos moksliniams tyrimams, technologinei plėtrai ir inovacijoms sistema“ ([2014/C 198/01](#)) 20 p.

1 schema. Subjekto priskyrimo įmonei pagal SESV 107 str. 1 d. pavyzdžiai

1 schemoje pateikti subjekto priskyrimo įmonei praktiniai pavyzdžiai, t.y. jei paramos gavėjas vykdo ekonominę veiklą – tiekia prekes ar teikia paslaugas rinkoje – jis laikomas įmone pagal SESV 107 str. 1 d., todėl parama turi būti įvertinta pagal likusius valstybės pagalbos taisyklės kriterijus, ir atvirkščiai, jei paramos gavėjas nevykdo ekonominės veiklos, jis nelaikomas įmone pagal SESV 107 str. 1 d., todėl valstybės pagalbos taisyklė tokiai paramai netaikoma.

2.2. VALSTYBĖ IR VALSTYBINIAI IŠTEKLIAI

SESV 107 str. 1 d. – „Išskyrus tuos atvejus, kai Sutartys nustato kitaip, **valstybės narės arba iš jos valstybinių išteklių** bet kokia forma suteikta pagalba, kuri, palaikydama tam tikras įmones arba tam tikrų prekių gamybą, iškraipo konkurenciją arba gali ją iškraipyti, yra nesuderinama su vidaus rinka, kai ji daro įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai“.

Į valstybės pagalbos reguliavimą patenka tik ta parama, kuri skirta valstybės iš valstybinių išteklių. Tai yra dvi atskiros valstybės pagalbos taisyklės sudedamosios dalys, tačiau paprastai nagrinėjamos kartu, nes abi yra susijusios su valstybine kilme.

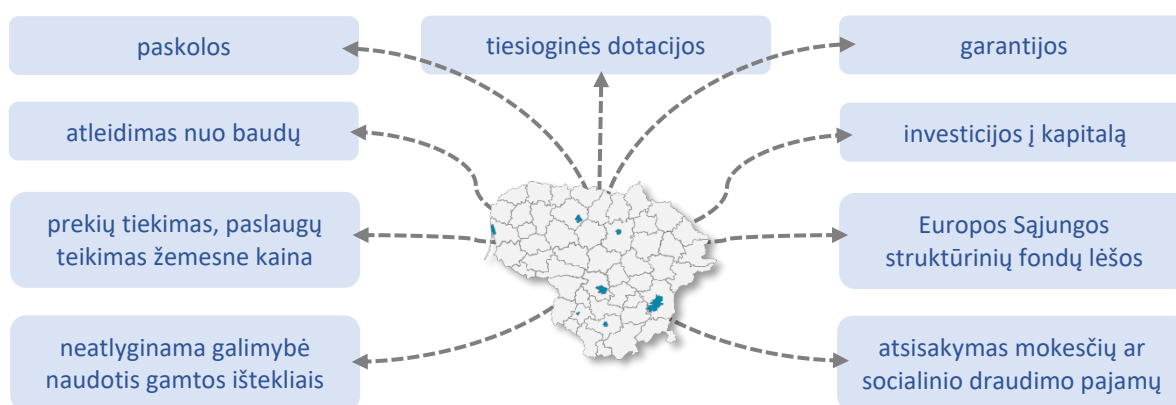
Parama **priskirtina valstybei** (angl. *imputability*), jei ją suteikia valdžios subjektas nepaisant to, ar subjektas priklauso centrinei valdžiai ar yra teisiškai nepriklausomas nuo kitų valdžios subjektų (pavyzdžiui, savivaldybė ar savarankiška valstybės įstaiga). Parama priskirtina valstybei ir tuo atveju, kai valdžios subjektas paskiria kitą subjektą paramai administruoti.

Tačiau tais atvejais, kai parama suteikiama per valdžios subjekto įsteigtas įmones, paramos priskyrimas valstybei nėra akivaizdus, todėl būtina įvertinti, ar valdžios subjektas dalyvauja (ar turėtų dalyvauti per įsteigtos įmonės kontrolę, priežiūrą) sprendimo skirti paramą priėmimo. T.y. nagrinėjamos konkrečios situacijos aplinkybės: įmonės teisinis statusas (svarbus ne įmonės teisinis statusas, bet įsteigimo aplinkybės); ar įmonė yra viešojo administravimo dalis; valdžios subjekto

valdymo/priežiūros lygis įmonės atžvilgiu; ar įmonė galėjo priimti sprendimą savarankiškai be valdžios subjekto informavimo ir leidimo; ar įmonė priimdama sprendimą vadovavosi valdžios subjekto parengtais nurodymais/rekomendacijomis ir kitos aplinkybės, kurios gali identifikuoti valstybės subjekto dalyvavimą (arba, mažai tikėtina, nedalyvavimą) tvirtinant sprendimą skirti paramą.

Visgi parama nepriskiriama valstybei tuo atveju, jei valstybė narė įpareigota tai įgyvendinti pagal Europos Sąjungos teisę ir neturi galimybės veikti savo nuožiūra. Tokiu atveju laikoma, kad parama skiriama tiesiogiai vadovaujantis Europos Sąjungos teisės aktais.

Valstybiniai ištekliai (angl. *state resources*) apima visus viešojo sektoriaus išteklius, įskaitant decentralizuotų valdžios subjektų išteklius, ir valdžios subjektų įsteigtų įmonių ar net privačių įmonių išteklius, jei valstybė gali nurodyti, kaip šiuos išteklius naudoti.

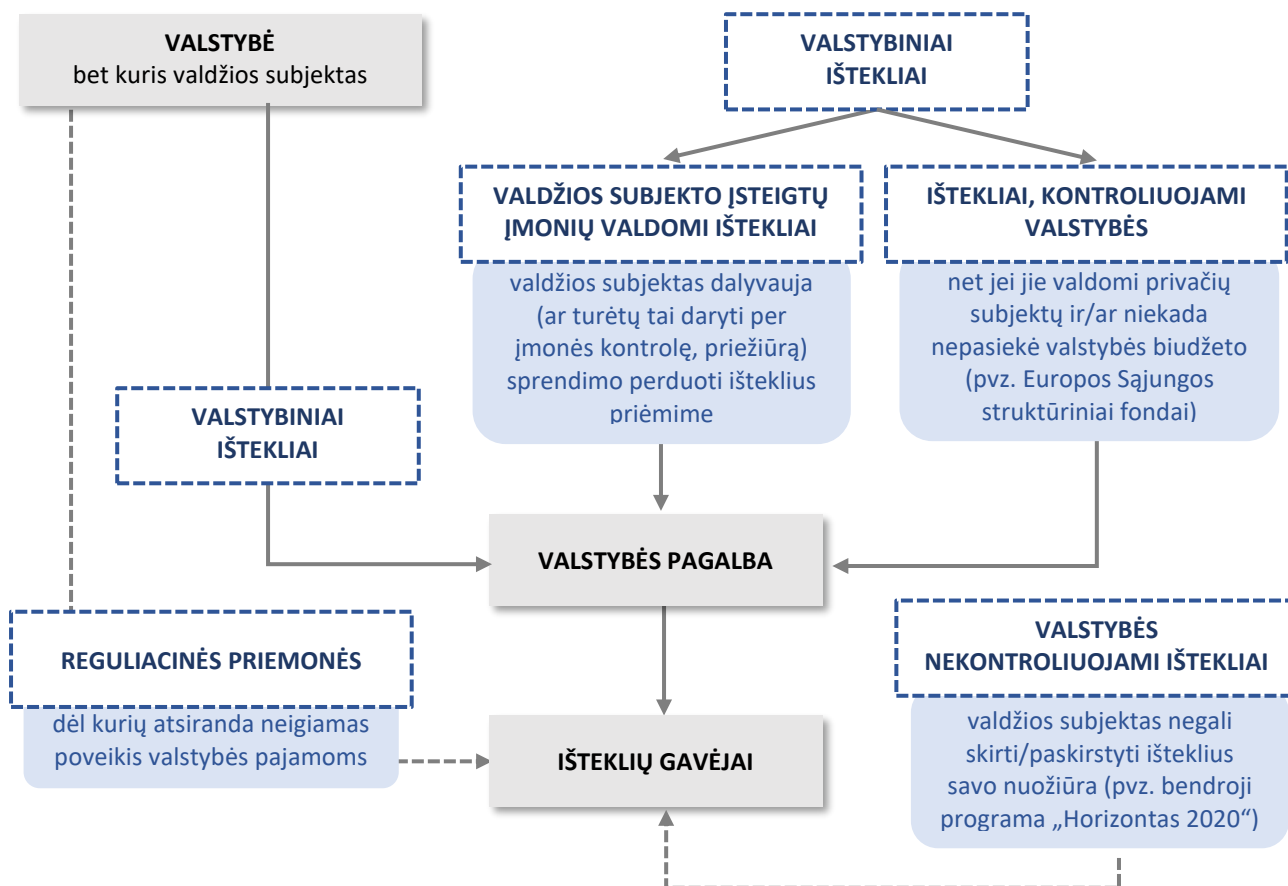
2 schema. Valstybinių išteklių perdavimo būdai

Valstybiniai ištekliai gali būti perduodami įvairiais būdais (žr. 2 schemą). Konkretus įsipareigojimas valstybinius išteklius perduoti vėliau taip pat laikomas valstybinių išteklių perdavimu, be to, realus išteklių perdavimas nėra būtinas, užtenka vien to, kad valstybė atsisako pajamų: atleidžia nuo mokesčių ar socialinio draudimo įmokų; atleidžia nuo pareigos susimokėti baudas; suteikia neatlygintą galimybę naudotis visuomenei priklausančiais ar gamtos ištekliais arba suteikia išimtinės teises be proporcingo užmokesčio; tiekia prekes ar teikia paslaugas žemesnėmis nei rinkos kainomis ir kt. Valstybinių išteklių perdavimui pakanka identifikuoti, kad dėl suteiktos paramos valstybei ateityje atsiranda rizika patirti finansinius nuostolius – garantijos atveju.

Ištekliai, gaunami iš Europos Sąjungos (pavyzdžiui, struktūrinių fondų), Europos investicijų banko, Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko ar kitų tarptautinių finansų įstaigų laikomi valstybiniais, jeigu valdžios subjektai gali savo nuožiūra spręsti, kaip šiuos išteklius panaudoti. Pavyzdžiui, patvirtindami infrastruktūros finansavimo sąlygų aprašus valdžios subjektai savarankiškai nusprendžia, kokiam sektoriui bei kokia forma gali būti skirta parama. Taigi, išteklių kilmė nėra svarbi, jeigu prieš paramos skyrimą jie yra kontroliuojami valstybės.

Vertinant valstybinių išteklių perdavimo momentą svarbu įsitikinti, ar valstybė neveikia kaip reguliuotoja. Kai valstybė veikia kaip reguliuotoja, ji gali teisėtai – nepatekdama į valstybės pagalbos taisyklės taikymo sritį – nuspręsti nesiekti maksimaliai padidinti pajamų, kurios priešingu atveju galėtų būti gautos, jeigu visi susiję veiklos vykdytojai vertinami laikantis nediskriminavimo principo,

o reguliavimo tikslo neįmanoma pasiekti neatsisakius pajamų. Pavyzdžiui, su darbo santykiais susijęs reguliavimas, dėl kurio gali sumažėti valstybei mokėtini socialinio draudimo įnašai, nelaikomas valstybinių išteklių perdavimu.

3 schema. Valstybės pagalbos finansavimo šaltiniai

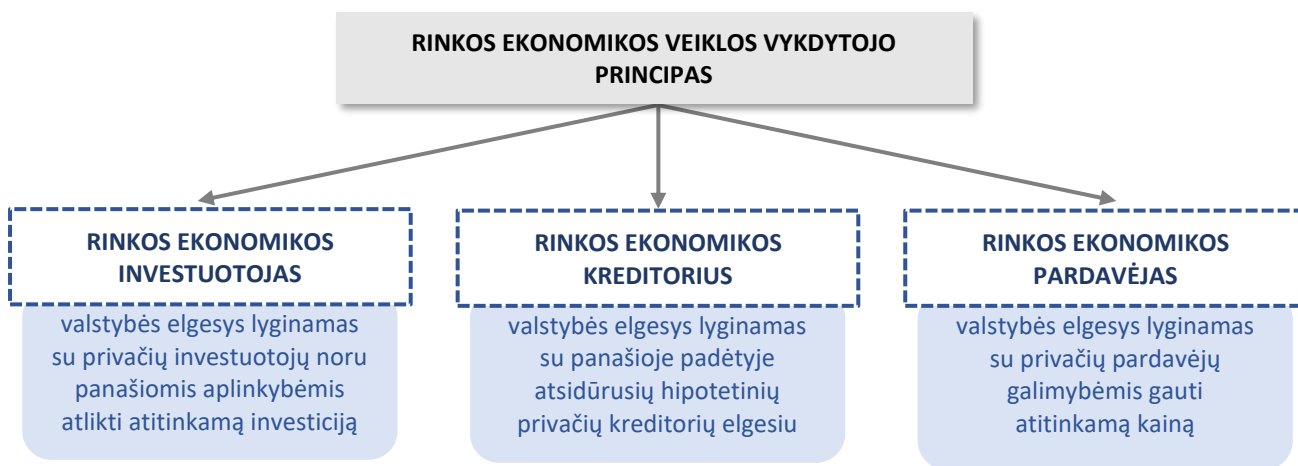
Reziumuojant valstybinės kilmės kriterijaus vertinimą (žr. 3 schemą), kai valstybiniai išteklių paramos gavėjui skiriami tiesiogiai valdžios subjekto (centralizuoto ar vietos valdžios), ar per jo įsteigtą tarpininką (išlaikant išteklių skyrimo disponavimo teisę), laikoma, kad abu valstybinės kilmės kriterijai atitinka SESV 107 str. 1 d., todėl parama turi būti įvertinta pagal likusius valstybės pagalbos taisyklės kriterijus. Valstybinės kilmės kriterijus atitinka ir ta gavėjams skirta parama, kuri valdžios subjekto niekada nebuvo valdoma ir/ar išteklių nebuvo tapę valdžios subjekto nuosavybe, tačiau yra išlaikyta tokių išteklių valstybinė kontrolė – teisė juos paskirstyti savo nuožiūra. Ir atvirkščiai, jei valdžios subjektas neturi išteklių kontrolės, parama nelaikoma valstybiniais išteklių, todėl valstybės pagalbos taisyklė tokiai paramai netaikoma. Į valstybės pagalbos taisyklės taikymo sritį nepatenka ir valstybės skaidrios ir be diskriminacijos nustatytos reguliacinės priemonės, kuriomis siekiama politikos tikslų.

2.3. PRANAŠUMAS

SESV 107 str. 1 d. – „Išskyrus tuos atvejus, kai Sutartys nustato kitaip, valstybės narės arba iš jos valstybinių išteklių **bet kokia forma suteikta pagalba**, kuri, palaikydama tam tikras įmones arba tam tikrų prekių gamybą, iškraipo konkurenciją arba gali ją iškraipyti, yra nesuderinama su vidaus rinka, kai ji daro įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai“.

Į valstybės pagalbos reguliavimą patenka tik ta parama, kuri suteikė įmonei **pranašumą** (angl. *advantage*) – bet kokią ekonominę naudą, kurios įmonė nebūtų galėjusi gauti įprastomis rinkos sąlygomis, t.y. be valstybės intervencijos. Valstybės intervencija apima ne tik aktyvius, bet ir pasyviuos valdžios subjektų veiksmus, pavyzdžiui, nesiima priemonių skolinių įsipareigojimų išieškojimui. Be to, valstybės intervencijos priežastys nėra svarbios, valstybės pagalbai nustatyti svarbus tik paramos poveikis įmonei. Nėra svarbi ir paramos forma, pavyzdžiui, pranašumą įmonė gali įgyti ir dėl jai palengvintos ekonominės naštos – išlaidų sumažinimo.

Laikoma, kad įmonei nesuteikiamas pranašumas, jei valstybė ekonominį sandorį su ja sudaro įprastomis rinkos sąlygomis. Siekdami nustatyti, ar sudarydama ekonominį sandorį valstybė elgėsi rinkos sąlygomis, Europos Sąjungos teismai suformulavo **rinkos ekonomikos veiklos vykdytojo principą** (angl. *market economy operator principle*), kurio paskirtis yra įvertinti, ar valstybė suteikė įmonei pranašumą, nes vykdydama atitinkamą ekonominį sandorį neveikė taip, kaip būtų veikęs rinkos ekonomikos veiklos vykdytojas.

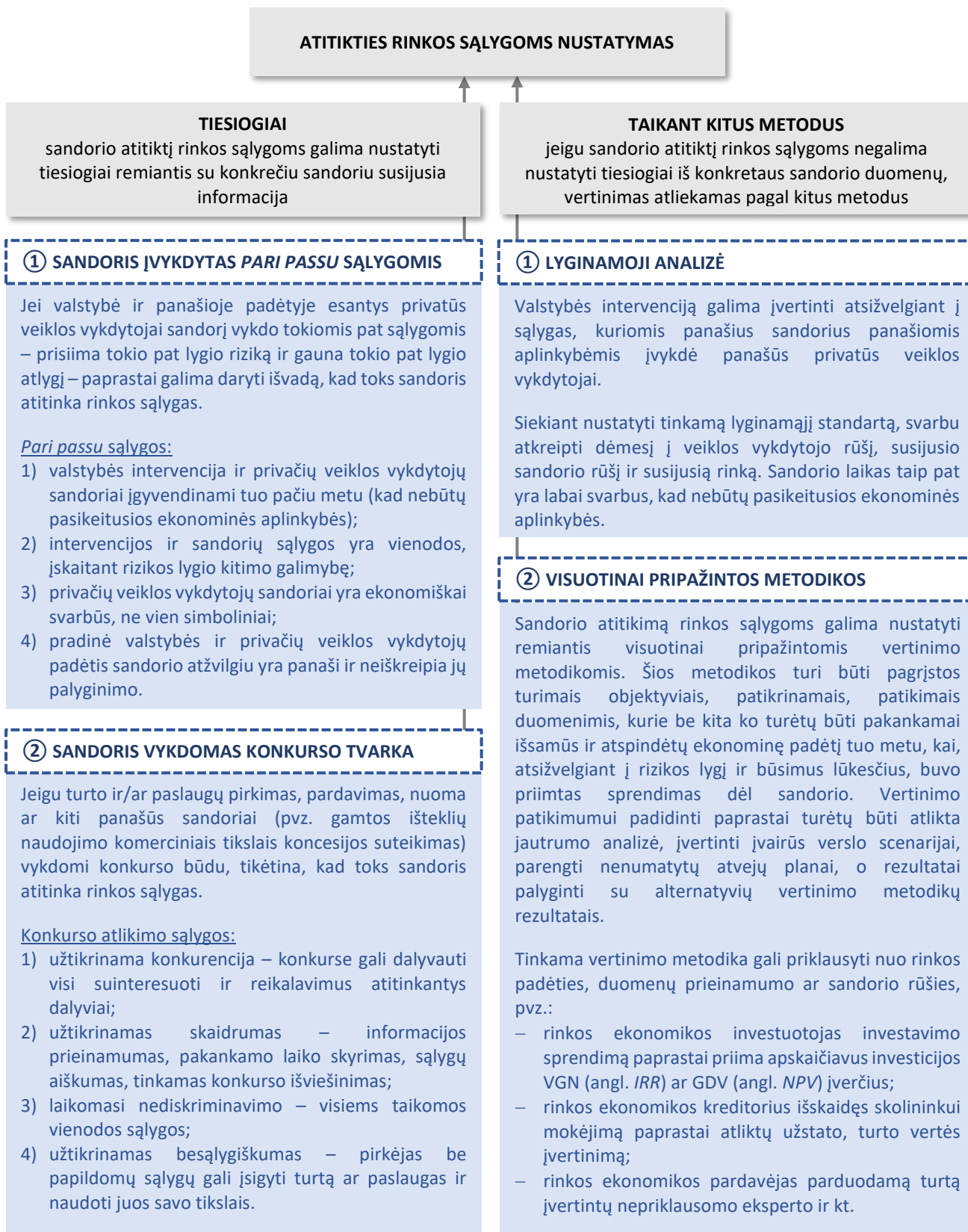
4 schema. Rinkos ekonomikos veiklos vykdytojo principo variantai

4 schemoje pateikti rinkos ekonomikos veiklos vykdytojo principo variantai, kuriuos sieja tas pats tikslas, nustatyti, ar valdžios subjektų (įskaitant jų įsteigtas įmones) įvykdytais ekonominiais sandoriais kitoms sandorio šalims yra suteikiamas pranašumas – valdžios subjektų elgesys lyginamas su panašių privačių rinkos ekonomikos veiklos vykdytojų elgesiu įprastomis rinkos sąlygomis, t.y. jei valdžios subjektai elgėsi taip, kaip panašiomis aplinkybėmis būtų elgėsi privatūs rinkos ekonomikos veiklos vykdytojai – įmonei (paramos gavėjai) nėra suteiktas pranašumas, tačiau jeigu taip nėra, įmonei suteiktas pranašumas – ekonominė nauda, kurios ji įprastomis rinkos sąlygomis nebūtų įgijusi, todėl yra palankesnėje padėtyje nei jos konkurentai. Aplinkybė, kad konkuruojančių įmonių faktinė padėtis yra palankesnė, nereiškia, kad pranašumo nėra, nes pranašumas vertinamas tik įmonės (paramos gavėjos) finansinės padėties atžvilgiu, kai konkreti parama yra taikoma ir kai netaikoma.

Ar valstybės intervencija atitinka rinkos sąlygas, vertinimas atliekamas *ex ante* – atsižvelgiant į tuo metu, kai buvo priimtas sprendimas dėl šios intervencijos, turėtą informaciją, todėl neužtenka remtis *ex post* įvertinimu, kuriame retrospektyviai padaryta išvada, kad atitinkama valstybės intervencija faktiškai buvo pelninga. Jei valstybė teigia, kad ji veikė kaip rinkos ekonomikos veiklos vykdytojas, ji privalo pateikti įrodymus, iš kurių būtų matyti, kad sprendimas įvykdyti ekonominį sandorį buvo

priimtas remiantis skaičiavimais/vertinimais/analize, kuriuos panašiomis aplinkybėmis būtų atlikę apdairus rinkos ekonomikos veiklos vykdytojas sandorio pelningumui ar pagrįstumui nustatyti.

5 schemeje pateikti metodai, vadovaujantis kuriais galima nustatyti valstybės įvykdyto ekonominio sandorio atitiktį rinkos sąlygoms:

1-3 p. sąlygas (su tam tikromis išimtimis) atitinka procedūros, atliktos laikantis [Pirkimų direktyvų](#) reikalavimų. 4 p. sąlyga taikoma pardavimo sandoriams.

Jei atlikus duomenų vertinimą nustatoma, kad investicija neduos įprastos tikėtinos rinkos grąžos (atitinkamai kreditorius prisiims didesnę riziką už skolininką ar pardavėjas mažesnę nei rinkos kainą), intervencija greičiausiai nebus įvykdyta rinkos sąlygomis.

③ PRIEŠINGOS PADĖTIES ANALIZĖ

Priešingos padėties analizės būdu galima įvertinti, ar privatus veiklos vykdytojas pasirinktų būtent tą sprendimo alternatyvą, kurios ėmėsi valstybė. Pvz. sunkumus patiriančiai valstybinei įmonei skiriama parama (tikėtina investicijos grąža) turėtų būti palyginama su tikėtina grąža pagal priešingos padėties analizę – jei valstybinė įmonė būtų likviduota. Jei likvidavimo atveju būtų gautas didesnis pelnas ar patirti mažesni nuostoliai, apdairus veiklos vykdytojas pasirinktų finansiškai naudingesnę alternatyvą.

④ METODAI PASKOLOMS IR GARANTIJOMS

Valstybės suteiktos paskolos ar garantijos atitiktį rinkos sąlygoms galima nustatyti ją palyginus su panašiais rinkos sandoriais (t.y. atlikti lyginamąją analizę). Tačiau jei panašių rinkos sandorių neįmanoma nustatyti, Europos Komisija nustatė, kaip apskaičiuoti orientacinę paskolos normą, naudotiną kaip rinkos kainos pakaitinį rodiklį (žr. [Orientacinių normų komunikatą](#))⁵. Su garantijomis susijusias išsamias gaires dėl pakaitinių rodiklių Europos Komisija nustatė [Pranešime dėl garantijų](#).

5 schema. Ekonominių sandorių atitikties rinkos sąlygoms nustatymo metodai

Ekonominis pranašumas gali būti suteiktas ne tik toms įmonėms, kurioms yra tiesiogiai perduodami valstybiniai ištekliai, t.y. ta pačia parama gali būti suteikiamas pranašumas įmonei gavėjai – tiesioginis pranašumas, ir kitoms įmonėms, pavyzdžiui, veikiančioms paskesniais veiklos lygmenimis – **netiesioginis pranašumas**. Tokį netiesioginį pranašumą reikia skirti nuo grynai antrinio ekonominio poveikio, kuris yra būdingas beveik visoms valstybės pagalbos priemonėms, todėl netiesioginis pranašumas turi būti vertinamas *ex ante* požiūriu. Netiesioginis pranašumas yra nustatomas tada, kai paramos priemonė parengta taip, kad jos antrinis poveikis būtų nukreiptas į įmones, kurias galima iš anksto nustatyti, pavyzdžiui, tiesioginė valstybės pagalba suteikiama tik su sąlyga, jei bus perkamos tik tam tikrose vietovėse įsisteigusių įmonių gaminamos prekės.

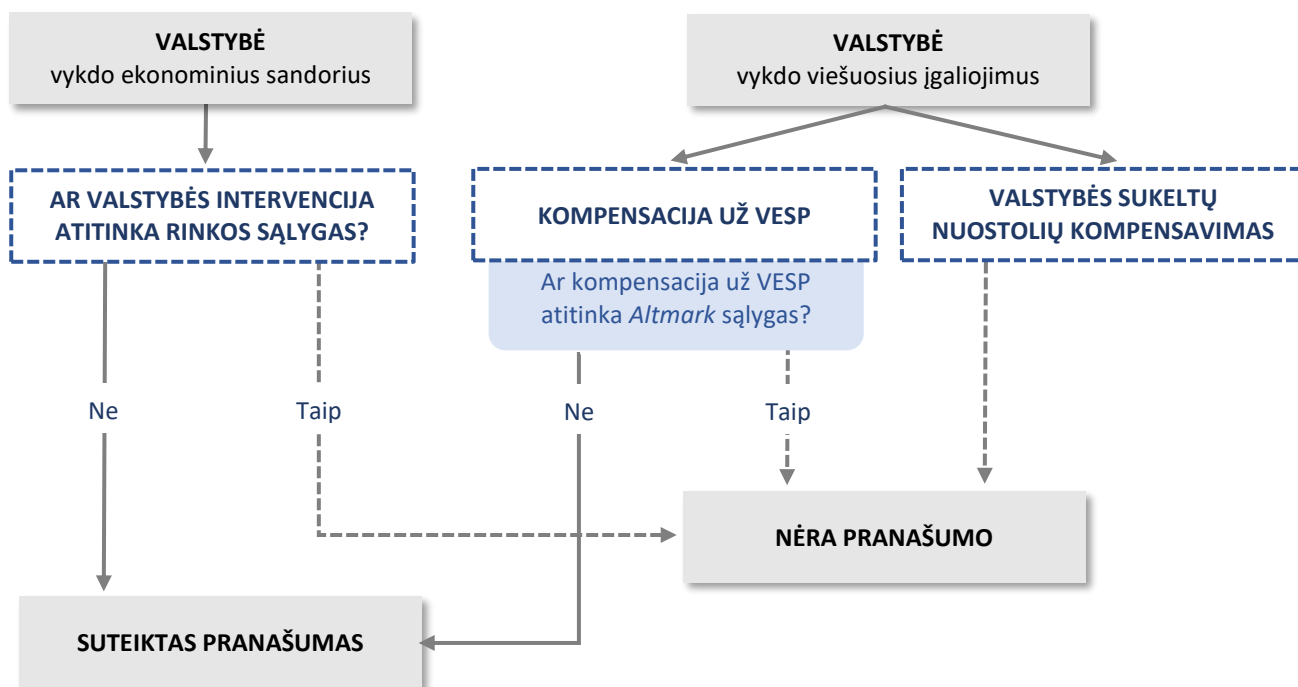
Teisingumo Teismo išskirti atvejai, kuomet pranašumo buvimo galimybę galima atmesti, tai visų pirma yra kalbama apie VESP (angl. *SGEI*) kompensavimą – pranašumo nėra, jeigu įvykdomos keturios *Altmark* vadinamos sąlygos:

⁵ Subordinuotosioms paskoloms, kurios į Orientacinių normų komunikatą neįtrauktos, gali būti taikoma 2008 m. gruodžio 11 d. Europos Komisijos sprendime dėl valstybės pagalbos [N 55/2008](#), *GA/EFRE Nachrangdarlehen*, nustatyta metodika

- (1) paramos gavėja privalo vykdyti viešųjų paslaugų įpareigojimus, o šie turi būti aiškiai apibrėžti;
- (2) kriterijai, kuriais remiantis apskaičiuojama kompensacija, turi būti objektyvūs ir iš anksto nustatyti;
- (3) kompensacija negali viršyti to, kas būtina siekiant padengti visas ar dalį išlaidų, kurios patiriamos vykdant viešųjų paslaugų įpareigojimus;
- (4) jei paramos gavėja pasirinkta ne pagal *Altmark* suvokimu konkurencingą procedūrą, kompensacijos dydis turi būti nustatytas remiantis rinkoje sutartu užmokesčiu arba išlaidų, kurias vykdydama tuos įsipareigojimus būtų patyrusi tinkamai valdoma įmonė, analize.⁶

Altmark sąlygos plačiau išaiškintos [Komunikate dėl VESP teikimo](#), o šiose Rekomendacijose detaliau nagrinėjamos bus 3.3 skyrelyje.

Pranašumo negali būti ir tuomet, kai valstybė atlygina neteisėtai nustatytus mokesčius, atlygina žalą, kurią ji sukėlė tam tikroms įmonėms; ar sumokama kompensacija, pavyzdžiui, už turto paėmimą valstybės reikmėms.

6 schema. Pranašumo įvertinimo analizė

Europos Sąjungos teisinė tvarka yra neutrali viešosios nuosavybės teisės įgyvendinimo požiūriu,⁷ todėl nevaržo valstybių narių teisės veikti kaip ekonominės veiklos vykdytojams, tačiau ši teisė turi būti suderinama su visuotinai nustatytomis konkurenciją užtikrinančiomis taisyklėmis (žr. 6 schemą). Valstybės pagalba yra atmestina, jei valstybė, veikdama kaip ekonominės veiklos vykdytojas, rinkoje veikia lygiomis teisėmis kartu su kitais konkurentais – intervenciją atlieka įprastomis rinkos sąlygomis, kitai ekonominio sandorio šaliai nesuteikdama jokie išskirtinio pranašumo. Jei valstybiniai išteklių perduodami įmonėms valstybės sukeltų nuostolių kompensavimo būdu, įmonėms taip pat nesuteikiamas pranašumas. Pranašumo nėra ir tuo atveju, jei laikantis *Altmark* sąlygų yra

⁶ 2003 m. liepos 24 d. Teisingumo Teismo sprendimas *Altmark Trans*, C-280/00

⁷ SESV 345 str. – „Sutartys jokia būdu nepažeidžia valstybių narių normų, reglamentuojančių nuosavybės sistemą“

kompensojamos VESP. Nesant pranašumo, valstybės pagalbos taisyklė netaikoma. Ir atvirkščiai, jei valstybė ekonominius sandorius vykdo ne rinkos sąlygomis ar kompensoja už VESP vykdymą daugiau, nei tai būtų pagrįsta daryti – įmonėms suteikiamas pranašumas, kurio jos įprastomis rinkos sąlygomis nebūtų įgijusios, todėl valstybės suteikta parama turi būti įvertinta pagal likusius valstybės pagalbos taisyklės kriterijus.

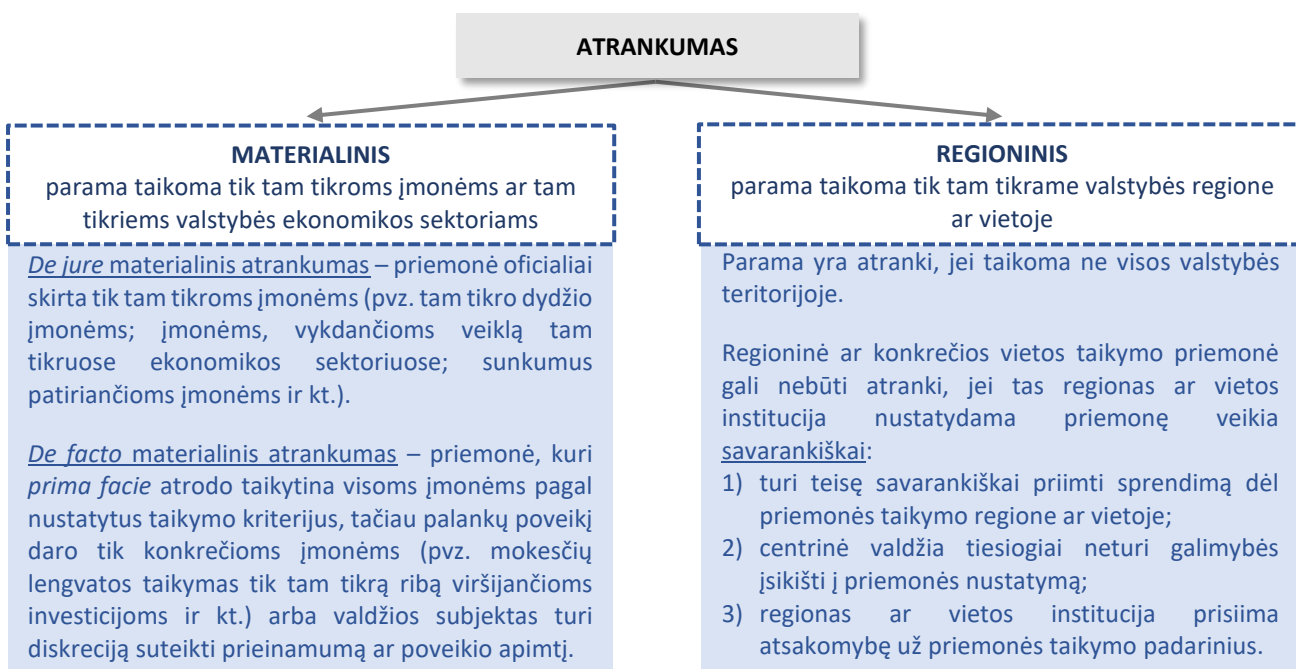
2.4. ATRANKUMAS

SESV 107 str. 1 d. – „Išskyrus tuos atvejus, kai Sutartys nustato kitaip, valstybės narės arba iš jos valstybinių išteklių bet kokia forma suteikta pagalba, kuri, **palaikydama tam tikras įmones arba tam tikrų prekių gamybą, iškraipo konkurenciją arba gali ją iškraipyti, yra nesuderinama su vidaus rinka, kai ji daro įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai**“.

Į valstybės pagalbos reguliavimą patenka tik ta parama, kuria palaikomos tam tikros įmonės arba tam tikrų prekių gamyba, t.y. valstybės pagalbos taisyklė netaikoma bendrojo taikymo priemonėms, kuriomis palaikomi ekonominės veiklos vykdytojai, o tik toms, kuriomis tam tikroms įmonėms (įmonių grupėms) arba tam tikriems ekonomikos sektoriams **atrankiai** (angl. *selective*) suteikiamas pranašumas.

Nei didelis reikalavimus atitinkančių įmonių skaičius, nei sektorių, kuriems jos priklauso, įvairovė ir dydis neduoda pagrindo daryti išvadą, kad parama yra bendrojo taikymo / ekonominės politikos priemonė, jeigu ja gali pasinaudoti ne visi ekonomikos sektoriai. Taip pat tai, kad parama nėra skirta vienam ar keliems iš anksto apibrėžtiems konkretiems gavėjams, bet yra susieta su įvairiais objektyviais kriterijais, nėra pakankamas pagrindas abejoti paramos atrankumu, kadangi nustatytus kriterijus galima atitikti tik konkrečios įmonės ar ekonomikos sektoriai.

Atrankumo kriterijui pagal valstybės pagalbos taisyklę išaiškinti verta atskirti jo poveikio formas: (žr. 7 schemą)

7 schema. Atrankumo poveikio formos

Jei parama skirta arba palankų jos poveikį galima nustatyti tik tam tikroms įmonėms, jų grupėms ar konkrečioms ekonominiams sektoriams – laikoma, kad valdžios subjekto nustatyta priemonė nėra bendrojo taikymo, todėl veikia atrankiai ir atitinka SESV 107 str. 1 d. valstybės pagalbos taisyklės atrankumo dalį, todėl parama turi būti įvertinta pagal likusius valstybės pagalbos taisyklės kriterijus.

Atrankiai veikia ir tos priemonės, kurios taikomos tik tam tikrame regione ar vietoje, ne visos valstybės teritorijoje, tačiau ne visais atvejais. Regioninės ar vietos taikymo priemonės gali būti pripažintos neturinčios atrankaus poveikio, jei tas regionas ar vietos institucija priemonę nustato turint institucinį, procedūrinį bei ekonominį/finansinį savarankiškumą. Tokiu atveju laikoma, kad priemonė neveikia atrankiai to regiono ar vietos atžvilgiu.

Jei parama nesuteikia atrankaus pranašumo – valstybės pagalbos taisyklė netaikoma. Valstybės pagalbos taisyklė netaikoma ir tuo atveju, jei tam tikras *prima facie* atrankias priemones galima pateisinti jų veikimo tikslais, kurių siekiama, pavyzdžiui, specialios paskirties aplinkosaugos mokesčiais, atgrasančiais nuo nepageidaujama poveikį aplinkai ar žmonių sveikatai darančios veiklos. Tačiau priemonės turi būti pateisinamos ne išoriniais politiniais tikslais, o priemonės veikimo sričiai būdingais mechanizmais.

2.5. KONKURENCIJOS IŠKRAIPYMAS

SESV 107 str. 1 d. – „Išskyrus tuos atvejus, kai Sutartys nustato kitaip, valstybės narės arba iš jos valstybinių išteklių bet kokia forma suteikta pagalba, kuri, palaikydama tam tikras įmones arba tam tikrų prekių gamybą, **iškraipo konkurenciją arba gali ją iškraipyti**, yra nesuderinama su vidaus rinka, kai ji daro įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai“.

Į valstybės pagalbos reguliavimą patenka tik ta parama, kuri iškraipo arba gali iškraipyti konkurenciją. Parama laikoma **iškraipanti konkurenciją** (ang. *distortion of competition*) arba galinčia ją iškraipyti, jeigu dėl jos suteikimo įmonės (gavėjos) konkurencinė padėtis gali pagerėti, palyginti su kitomis įmonėmis, su kuriomis ji konkuruoja. Vadovaujantis Europos Sąjungos teismų išaiškinimais paprastai laikoma, kad konkurencija yra iškraipoma pagal SESV 107 str. 1 d., jei valstybė suteikia kokias nors įmonei ekonominį pranašumą liberalizuotame sektoriuje, kuriame yra arba galėtų būti konkurencija. Taigi, konkurencijos iškraipymo galimybės negali būti tik tuo atveju:

- (1) jei paslauga teikiama teisėto monopolio; ir
- (2) jei teisėtu monopoliumi panaikinama konkurencija rinkoje, taip pat panaikinama ir konkurencija dėl rinkos (neegzistuoja konkurencija tapti išimtinio paslaugos teikėju); ir
- (3) jei paslauga nekonkuruoja su kitomis paslaugomis; ir
- (4) jei paslaugos monopolininkas veikia kitoje konkurencijai atviroje rinkoje, turi būti atmesta kryžminio subsidijavimo galimybė.

Taigi, jei nėra tenkinamos aukščiau išvardintos visos sąlygos, valdžios subjektų teisėtai sudaryti vidaus sandoriai paslaugoms teikti konkurencijos iškraipymo galimybės taip pat savaime nepašalina. Valstybės parama gali iškraipyti konkurenciją net jei įmonė (gavėja) nepadidina turimą rinkos dalį, užtenka vien to, kad tokia parama jai suteikiama galimybė išlaikyti stipresnę konkurencinę padėtį, nei būtų turėjusi, jeigu ta pagalba nebūtų suteikta. Pagal valstybės pagalbos taisyklę nereikalaujama, kad

konkurencijos iškraipymas būtų didelis ar reikšmingas. Tai, kad pagalbos suma nedidelė arba įmonė (gavėja) yra nedidelė, konkurencijos iškraipymo ar jos grėsmės galimybės savaime nepašalina, bet iškraipymo tikimybė neturi būti vien hipotetinė.

2.6. POVEIKIS PREKYBAI

SESV 107 str. 1 d. – „Išskyrus tuos atvejus, kai Sutartys nustato kitaip, valstybės narės arba iš jos valstybinių išteklių bet kokia forma suteikta pagalba, kuri, palaikydama tam tikras įmones arba tam tikrų prekių gamybą, iškraipo konkurenciją arba gali ją iškraipyti, yra nesuderinama su vidaus rinka, kai ji **daro įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai**“.

Į valstybės pagalbos reguliavimą patenka tik ta parama, kuri daro **poveikį valstybių narių prekybai** (angl. *effect on trade*). Nebūtina nustatyti, kad parama daro faktinį poveikį, užtenka nustatyti, kad parama gali daryti poveikį tarpusavio prekybai. Vadovaujantis Teisingumo Teismo išaiškinimais paprastai laikoma, kad jei parama sustiprina įmonės (gavėjos) padėtį palyginti su kitomis įmonėmis, konkuruojančiomis Europos Sąjungos vidaus prekyboje, vadinasi minėta parama vadovaujantis SESV 107 str. 1 d. paveikė tokią prekybą.

Valstybės parama gali daryti poveikį prekybai net ir tuo atveju, kai jos gavėjas tarpvalstybinėje prekyboje tiesiogiai nedalyvauja. Pavyzdžiui, dėl subsidijos, kuria yra išlaikoma arba didinama vietos pasiūla, kitų valstybių narių veiklos vykdytojams gali būti sunkiau patekti į rinką. Taip pat vien tai, kad paramos dydis yra santykinai mažas, arba įmonė (gavėja) yra nedidelė, nereiškia, kad negali būti daroma įtaka valstybių narių tarpusavio prekybai.

Vertinant poveikį prekybai nėra būtina apibrėžti rinkos ar nuodugniai ištirti paramos poveikio įmonės (gavėjos) ir jos konkurentų konkurencinei padėčiai, tačiau poveikis valstybių narių tarpusavio prekybai negali būti vien hipotetinis, turi būti nustatyta, kodėl parama gali daryti įtaką tarpusavio prekybai.

Tačiau svarbu išskirti reikšmingą Europos Komisijos suformuotą praktiką, pagal kurią prieita prie išvados, kad kai kurios priemonės turi išimtinai vietinį poveikį, paramos gavėja tiekia prekes ar teikia paslaugas nedidelėje valstybės narės teritorijoje ir veikiausiai nepritrauks klientų iš kitų valstybių narių, todėl paramos priemonė nedaro poveikio valstybių narių tarpusavio prekybai. Tokių atvejų pavyzdžiai galėtų būti:

- (1) sporto ir laisvalaikio infrastruktūra, skirta daugiausia vietos gyventojams ir veikiausiai nepritrauksianti klientų arba investicijų iš kitų valstybių narių;
- (2) kultūros renginiai ir subjektų vykdoma ekonominė veikla, veikiausiai nepritrauksianti vartotojų arba lankytojų, gavusių panašių pasiūlymų kitose valstybėse narėse;⁸
- (3) žiniasklaidos ir (arba) kultūros produktai, dėl kalbinių ir geografinių priežasčių turintys ribotą vietos auditoriją;
- (4) konferencijų centras, kuris dėl savo vietos ir galimo pagalbos poveikio kainoms veikiausiai nenuvilios kitų centrų kitose valstybėse narėse lankytojų;

⁸ Valstybių narių tarpusavio prekybą gali paveikti finansavimas, skirtas didelėms ir pripažintoms valstybės narės kultūros institucijoms ir renginiams, kurie plačiai reklamuojami ir kituose regionuose

- (5) ligoninės ir kitos sveikatos priežiūros įstaigos, teikiančios įprastas medicininės paslaugas, skirtas vietos gyventojams ir veikiausiai nepritrauksiančias klientų arba investicijų iš kitų valstybių narių;
- (6) informacinė ir tinklų kūrimo platforma, tiesiogiai skirta nedarbo ir socialinių konfliktų problemoms iš anksto nustatytoje labai mažoje vietos teritorijoje spręsti;
- (7) maži oro uostai arba uostai, kurie daugiausia teikia paslaugas vietos naudotojams, todėl jų konkurencija apsiriboja vietos lygmeniu, ir kurių poveikis tarpvalstybinėms investicijoms tikrai nėra didesnis nei nereikšmingas;
- (8) tam tikrų lynų kelių (visų pirma slidininkų keltuvų), esančių menkai išplėtotos infrastruktūros ir riboto turizmo vietovėse, finansavimas⁹ ir kt.

Jei valstybė iš valstybinių išteklių teikia paramą atrinktai įmonei (įmonių grupėms ar konkrečioms ekonomikos sektoriams), vykdančiai rinkoje ekonominę veiklą, ir ši parama suteikia gavėjai naudą, kurios ji nebūtų galėjusi gauti įprastomis rinkos sąlygomis, paprastai laikoma, kad šis valstybės elgesys iškraipo konkurenciją ir daro poveikį valstybių narių tarpusavio prekybai, t.y. valstybės parama atitinka visas SESV 107 str. 1 d. nustatytas valstybės pagalbos taisyklės sudedamąsias dalis, todėl yra draudžiama tikslu užtikrinti sąžiningą konkurenciją. Taigi, valstybės pagalbos taisyklės sąlygos yra kumuliatyvios, būtina visų šių sąlygų visuma tam, kad valstybės paramą galima būtų priskirti prie draudžiamos valstybės pagalbos.

Vis dėl to, draudimas teikti valstybės pagalbą nėra absoliutus. SESV 107 str. 1 d. nustatyta valstybės pagalbos taisyklė pradedama sakinio dalimi: „Išskyrus tuos atvejus, kai Sutartys nustato kitaip“, o SESV 107 str. 2-3 d., 42 str., 93 str. bei 106 str. 2 d. tiesiogiai išskirtos taisyklės išimtys, kurios detaliau nagrinėjamos bus Rekomendacijų 3 skyriuje.

Papildomai su SESV 107 str. 1 d. nustatyta valstybės pagalbos taisykle galite susipažinti Konkurencijos tarybos parengtoje [vaizdinėje medžiagoje](#),¹⁰ o taip pat skaitykite Europos Komisijos parengtą [Valstybės pagalbos sąvokos pranešimą](#).

2015 m. gruodžio 31 d. Lietuva pranešė Europos Komisijai apie ketinimą skirti paramą Vilniaus oro uosto modernizavimui. Modernizavimas (71,4 mln EUR investicijų vertės) apėmė:

- (1) riedėjimo tako rekonstrukciją, kilimo ir tūpimo takų ir peronų statybą ir atnaujinimą;
- (2) aerodromo priežiūros pastatų statybą, nuotekų valymo įrenginių įsigijimą ir įrengimą;
- (3) keleivių terminalo ir bagažo tvarkymo sistemos modernizavimą;
- (4) triukšmo stebėjimo sistemos įrengimą, aviacijos saugumo tikrinimo įrangos atnaujinimą.

⁹ Europos Komisija paaikškino, kad siekiant atskirti įrenginius, kurie padeda vykdyti veiklą, galinčią pritraukti ne vietos naudotojus (kuri paprastai laikoma turinčia poveikį prekybai), ir su sportu susijusius įrenginius, esančius vietovėse, kuriose infrastruktūra menkai išplėtotą, o turizmas ribotas (kuriose viešojo parama gali neturėti poveikio valstybių narių tarpusavio prekybai), paprastai atsižvelgiama į šiuos veiksniai: 1) įrenginio vietą (pvz., miestuose arba sujungiantis kaimus); 2) veikimo laiką; 3) vietos naudotojų vyravimą (dienos abonementų dalis, palyginti su savaitės abonementų dalimi); 4) bendrą įrenginių skaičių ir pajėgumą, palyginti su vietoje gyvenančių naudotojų skaičiumi; 5) kitus su turizmu susijusius įrenginius šiame regione. Panašūs veiksniai (juos atitinkamai patikslinus) taip pat galėtų būti svarbūs vertinant kitų rūšių įrenginius

¹⁰ Pasiekiama Konkurencijos tarybos [tinklalapyje: www.kt.gov.lt](http://www.kt.gov.lt) ☞ Veiklos sritys ☞ Valstybės pagalba ☞ Video galerija

2016 m. rugpjūčio 25 d. Europos Komisija atliko Lietuvos modernizavimo priemonės į Vilniaus oro uosto infrastruktūrą įvertinimą SESV 107 str. 1 d. valstybės pagalbos taisyklės atžvilgiu bei paskelbė savo išvadą:¹¹

– **įmonė**

paramos gavėjas yra VĮ „Lietuvos oro uostai“. Oro uosto eksploatavimas komerciniais tikslais ir oro uosto infrastruktūros statyba yra ekonominė veikla. Vilniaus oro uosto infrastruktūrą ir įrangą valdo paramos gavėjas, kuris apmokestina šios infrastruktūros naudojimą ir eksploatuoja oro uostą komerciškai, vadinasi VĮ „Lietuvos oro uostai“ yra įmonė SESV 107 str. 1 d. atžvilgiu. Tačiau investicijos į triukšmo stebėjimo ir saugumo tikrinimo įrangą nepateks į vertinamos valstybės pagalbos apimtį, kadangi šiomis priemonėmis valstybė įgyvendina savo pagrindines funkcijas – viešųjų įgaliojimų vykdymas nelaikomas ekonomine veikla;

– **valstybė ir valstybiniai ištekliai**

sprendimą dėl paramos teikimo priėmė centrinės valdžios institucijos. Finansavimas būtų skiriamas iš Europos Sąjungos sanglaudos fondo, o šis finansavimo šaltinis laikomas priskirtinas prie valstybės išteklių, kadangi valdžios subjektai turi veiksmų laisvę šiuos išteklius paskirstyti – atrinkti remtinus projektus. Parama atitinka valstybinės kilmės kriterijus SESV 107 str. 1 d. atžvilgiu;

– **pranašumas**

sumažinamos investicinės išlaidos, kurias turėtų patirti Vilniaus oro uosto veiklos vykdytojas, jei norėtų plėsti ir modernizuoti oro uostą, gerinti jo saugą ar didinti veiksmingumą, todėl parama VĮ „Lietuvos oro uostai“ suteikiamas ekonominis pranašumas SESV 107 str. 1 d. atžvilgiu;

– **atrankumas**

parama teikiama tik VĮ „Lietuvos oro uostai“, vadinasi ji yra atranki SESV 107 str. 1 d. atžvilgiu;

– **konkurencijos iškraipymas ir poveikis prekybai**

konkurenciją iškraipanti priemonė laikoma jau tada, kai paramos gavėjas konkuruoja su kitomis įmonėmis konkurencijai atvirose rinkose. Vilniaus oro uosto valdytojas iš dalies konkuruoja su kitais oro uostais Lietuvoje ir Latvijoje net jei konkurencija nėra labai intensyvi dėl Baltijos šalių oro uostus skiriančių didelių atstumų. Valstybės parama sudarys VĮ „Lietuvos oro uostai“ sąlygas tęsti veiklą ir sustiprins jo poziciją kitų oro uostų atžvilgiu, todėl pagalbos priemonė darys poveikį konkurencijai ir valstybių narių tarpusavio prekybai.

Ketinamą vykdyti Lietuvos intervenciją į Vilniaus oro uostą Europos Komisija identifikavo kaip valstybės pagalbą, tačiau Rekomendacijų parengimo dienai modernizavimo projektas jau yra įgyvendintas, todėl apie išimtį, vadovaujantis kuria Lietuvai buvo leista skirti viešąjį finansavimą VĮ „Lietuvos oro uostai“ skaitykite Rekomendacijų 3.4.2 skyrelyje. Visą išvadą skaitykite:

¹¹ Lietuvai skirti Europos Komisijos sprendimai skelbiami Konkurencijos tarybos [tinklalapyje: www.kt.gov.lt](http://www.kt.gov.lt) ☞ Veiklos sritys ☞ Valstybės pagalba ☞ Europos Komisijos sprendimai; o taip pat rasti galima Europos Komisijos [tinklalapyje: https://ec.europa.eu/](https://ec.europa.eu/) ☞ Competition policy ☞ State aid ☞ Cases

3. BENDROSIOS TAISYKLĖS IŠIMTYS

SESV 107 str. 1 d. – „*Išskyrus tuos atvejus, kai Sutartys nustato kitaip, valstybės narės arba iš jos valstybinių išteklių bet kokia forma suteikta pagalba, kuri, palaikydama tam tikras įmones arba tam tikrų prekių gamybą, iškraipo konkurenciją arba gali ją iškraipyti, yra nesuderinama su vidaus rinka, kai ji daro įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai*“.

Draudimas teikti valstybės pagalbą nėra absoliutus ir tai visų pirma nustatyta bendrojoje valstybės pagalbos taisyklėje SESV 107 str. 1 d.: „*Išskyrus tuos atvejus, kai Sutartys nustato kitaip <...>*“ (taip pat žr. 8 schemą)

– **SESV 42 str. žemės ūkio produktų gamyba ir prekyba**

„*Konkurencijos taisyklėms skirtos skyriaus nuostatos žemės ūkio produktų gamybai ir prekybai taikomos tik tokiu mastu, kokį nustato Europos Parlamentas ir Taryba, laikydamiesi 43 straipsnio 2 dalies nuostatų bei jose nustatytos tvarkos ir atsižvelgdami į 39 straipsnyje išdėstytus tikslus. Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymu, gali leisti teikti pagalbą: a) sunkiomis struktūrinėmis ar gamtos sąlygomis dirbančioms įmonėms apsaugoti; b) pagal ekonominės plėtros programų sistemą*“

SESV 42 str. įgyvendinimui Europos Komisija priėmė [Valstybės pagalbos žemės bei miškų ūkio sektoriuose ir kaimo vietovėse reglamentą](#) (angl. *ABER*), kurio sąlygas atitikus valstybės pagalbos priemonė laikoma suderinama su vidaus rinka, t.y. valstybės intervencija yra teisėta.

– **SESV 93 str. keleivinio sausumos transporto viešosios paslaugos**

„*Valstybės pagalba yra suderinama su Sutartimis, jei ji skirta transporto koordinavimo reikmėms arba jei ji kompensuoja tam tikrus įsipareigojimus, siejamus su viešosios paslaugos sąvoka*“

SESV 93 str. įgyvendinimui Europos Parlamentas ir Taryba priėmė [Keleivinio geležinkelių ir kelių transporto viešųjų paslaugų reglamentą](#), kurio sąlygas atitikus kompensacijos už keleivinio transporto viešųjų paslaugų teikimą ar bendrosiomis taisyklėmis nustatytų tarifinių įsipareigojimų laikymąsi laikomos suderinamomis su vidaus rinka, t.y. valstybės intervencija yra teisėta.

– **SESV 106 str. 2 d. VESP kompensavimas**

„*Įmonėms, kurioms yra patikėta teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas, arba pajamų gaunančioms monopolinėms įmonėms Sutartyse nustatytos taisyklės, ypač konkurencijos taisyklės, yra taikomos, jei jų taikymas nei teisiškai, nei faktiškai netrukdo atlikti joms patiktų specialių uždavinių. Prekybos plėtojimui neturi būti daroma tokio poveikio, kuris prieštarautų Sąjungos interesams.*“

SESV 106 str. 2 d. įgyvendinimui Europos Komisija priėmė [Sprendimą dėl VESP kompensacijos](#), kurio sąlygas atitikus kompensacija už VESP teikimą yra laikoma suderinama su vidaus rinka, t.y. valstybės intervencija yra teisėta. SESV 106 str. 2 d. įgyvendinimui Europos Komisija taip pat priėmė [Bendrąsias nuostatas dėl VESP kompensacijos](#), kurių sąlygas atitikus kompensacija už VESP teikimą gali būti laikoma suderinama su vidaus rinka valstybės narei atlikus išankstinio

pranešimo apie ketinimą skirti kompensaciją procedūrą (angl. *notification*)¹² ir Europos Komisijai nusprendus nereikšti prieštaravimų dėl kompensacijos skyrimo.

– **SESV 107 str. 2-3 d. bendroji išimtis**

„2. Vidaus rinkai neprieštarauja:

- a) *socialinio pobūdžio pagalba individualiems vartotojams, jei ji yra teikiama nediskriminuojant atitinkamų gaminių dėl jų kilmės;*
- b) *pagalba gaivalinių nelaimių ar kitų ypatingų įvykių padarytai žalai atitaisyti;*
- c) *pagalba, teikiama tam tikrų Vokietijos Federacinės Respublikos regionų, patyrusių žalą dėl Vokietijos padalijimo, ūkiui, jei tokia pagalba reikalinga dėl padalijimo atsiradusiam ekonominiam atsilikimui kompensuoti. Po penkerių metų nuo Lisabonos sutarties įsigaliojimo Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymu, gali priimti šį punktą panaikinantį sprendimą.*

3. Vidaus rinkai neprieštaraujančia gali būti laikoma:

- a) *pagalba, skirta regionų, kuriuose yra neįprastai žemas gyvenimo lygis arba didelis nedarbas, taip pat ir 349 straipsnyje nurodytų regionų, atsižvelgiant į jų struktūrinę, ekonominę ir socialinę padėtį, ekonominei plėtrai skatinti;*
- b) *pagalba, skirta bendriems Europos interesams svarbių projektų vykdymui skatinti arba kurios nors valstybės narės ekonomikos dideliems sutrikimams atitaisyti;*
- c) *pagalba, skirta tam tikros ekonominės veiklos rūšių arba tam tikrų ekonomikos sričių plėtrai skatinti, jei ji netrikdo prekybos sąlygų taip, kad prieštarautų bendram interesui;*
- d) *pagalba, skirta kultūrai remti ir paveldui išsaugoti, jei tokia pagalba prekybos sąlygų ir konkurencijos Sąjungoje nepaveikia taip, kad prieštarautų bendram interesui;*
- e) *kitos pagalbos rūšys, kurios gali būti nurodytos Tarybos sprendimuose, priimtuose remiantis Komisijos pasiūlymu.“*

SESV 107 str. 2-3 d. įgyvendinimui Europos Komisija priėmė [BBIR](#) (angl. *GBER*) bei [Valstybės pagalbos žvejybos ir akvakultūros įmonėms reglamentą](#) (angl. *FIBER*), kurių sąlygas atitikus tam tikrų kategorijų pagalba yra laikoma suderinama su vidaus rinka, t.y. valstybės intervencija yra teisėta. Bendrosios išimties įgyvendinimui taip pat yra priimtos horizontaliosios ir sektorinės gairės (pranešimų, komunikatų forma),¹³ kurių sąlygas atitikus tam tikrų formų/kategorijų pagalba gali būti laikoma suderinama su vidaus rinka valstybės narei atlikus notifikacijos procedūrą ir Europos Komisijai nusprendus nereikšti prieštaravimų dėl valstybės pagalbos priemonės skyrimo. Tuo atveju, jei priemonė neatitinka minėtuose BBIR bei gairėse nustatytų sąlygų arba šiuose teisės aktuose priemonės kategorija nėra sureguliuota, bendrosiomis išimtimis galima pasinaudoti tiesiogiai vadovaujantis SESV 107 str. 2-3 d. valstybės narei atlikus notifikacijos procedūrą ir Europos Komisijai nusprendus nereikšti prieštaravimų dėl valstybės pagalbos priemonės skyrimo.

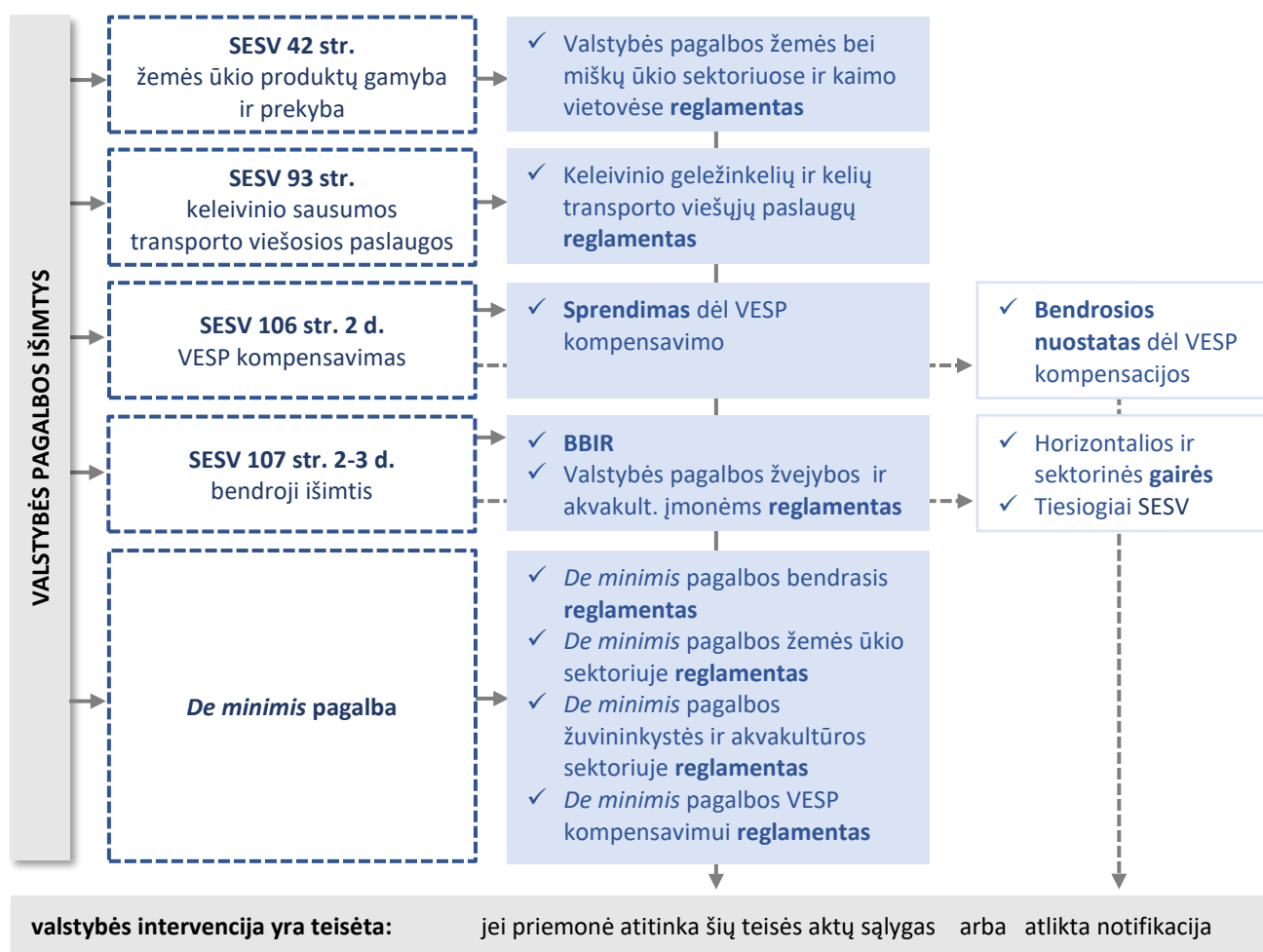
¹² Atsižvelgiant į tai, kad valstybės pagalbos reguliavime egzistuoja kelios pranešimo Europos Komisijai procedūros, kurios atliekamos skirtinga forma bei siekiant skirtingų tikslų, patogumo dėlei išankstinio pranešimo Europos Komisijai apie ketinimą skirti valstybės pagalbą procedūra Rekomendacijose bus vadinama notifikacija

¹³ Visas gaires galima rasti Europos Komisijos [tinklalapyje: https://ec.europa.eu/](https://ec.europa.eu/) ☞ Competition policy ☞ State aid ☞ Legislation; pagrindinės gairės taip pat viešinamos Konkurencijos tarybos [tinklalapyje: www.kt.gov.lt](http://www.kt.gov.lt) ☞ Veiklos sritys ☞ Valstybės pagalba ☞ Teisės aktai

Į atskirą išimčių grupę reikėtų įtraukti nedidelės vertės (lot. *de minimis*)¹⁴ valstybės pagalbą, kurios teisinė padėtis yra dvejopa. Visų pirma, nors *de minimis* pagalba paprastai vadinama išimtimi iš bendrosios valstybės pagalbos taisyklės, SESV tiesiogiai tokios išimties nenustato. Ši išimtis sureguliuota antrinėje Europos Sąjungos teisėje – Europos Komisijos reglamentuose, kurie priimti vadovaujantis SESV 108 str. 4 d. bei 109 str. Antra – šiuose reglamentuose yra nustatyta, kad *de minimis* pagalba, kuri yra neviršijant tam tikros nustatytos sumos per tam tikrą laikotarpį vienai įmonei suteikta, neatitinka visų SESV 107 str. 1 d. nustatytos valstybės pagalbos taisyklės sudedamųjų dalių, kadangi dėl savo nedidelės vertės negali daryti poveikio valstybių narių tarpusavio prekybai ir iškraipyti (arba nekelti tokios grėsmės) konkurencijos.

– **de minimis** pagalba

de minimis pagalbos įgyvendinimui Europos Komisija priėmė [De minimis pagalbos bendrąjį reglamentą](#), [De minimis pagalbos žemės ūkio sektoriuje reglamentą](#), [De minimis pagalbos žuvininkystės ir akvakultūros sektoriuje reglamentą](#) ir [De minimis pagalbos VESP kompensavimui reglamentą](#), kurių sąlygas atitikus *de minimis* pagalbos priemonė nelaikoma valstybės pagalba SESV 107 str. 1 d. atžvilgiu, t.y. valstybės intervencija yra teisėta.

8 schema. Valstybės pagalbos išimtys

¹⁴ Atsižvelgiant į tai, kad lotyniškasis šios valstybės pagalbos taisyklės išimties pavadinimas labiau paplitęs, nedidelės vertės valstybės pagalba Rekomendacijose bus vadinama *de minimis* pagalba

Valstybės pagalbos išimčių¹⁵ taikymo tvarka nustatyta SESV 108-109 str. Tuo atveju, jei paramos priemonė atitinka SESV 107 str. 1 d. nustatytą valstybės pagalbos taisyklę, valstybė narė laikydamosi SESV 108 str. 3 d.¹⁶ nuostatos privalo atlikti notifikaciją ir valstybės pagalbą skirti tik tuo atveju, jei Europos Komisija nereikš prieštaravimo ir ketinimą skirti valstybės pagalbą laikys suderinamą su vidaus rinka. Tačiau SESV 108 str. 3 d. nustatyta tvarka – notifikacija – gali būti netaikoma tam tikroms valstybės pagalbos kategorijoms, kurių įgyvendinimui Europos institucijos priima reglamentus.¹⁷ Reglamentai leidžiami tose valstybės pagalbos kategorijose, kur Europos Komisijos įgyta patirtis leidžia apibrėžti išankstines sąlygas, kurias paramos priemonei atitikus suderinamumas su vidaus rinka yra preziumuojamas be Europos Komisijos išankstinio įvertinimo.

VESP kompensavimo atveju reglamento teisinę formą pakeičia sprendimas, nes tai tiesiogiai numatyta VESP reguliavime SESV 106 str. 3 d.: „Komisija užtikrina šio straipsnio nuostatų taikymą ir prireikus leidžia valstybėms narėms skirtas atitinkamas direktyvas arba priima sprendimus“.

Svarbu pabrėžti, kad notifikacijos procedūra neturi būti atliekama tik tuo atveju, jei paramos priemonė atitinka reglamentuose ar sprendime nustatytas sąlygas. Tuo atveju, jei nėra tenkinamos visos tai valstybės pagalbos kategorijai taikytinos reglamentų ar sprendimo sąlygos, dėl paramos priemonės skyrimo privalo būti atlikta notifikacija. Notifikacijos procesą palengvina Europos Komisijos parengtos gairės ir VESP atveju Bendrosios nuostatos dėl VESP kompensavimo, kadangi šiuose dokumentuose yra pateiktas Europos Komisijos patirtimi bei atlikta rinkos analize pagrįstas išankstinis vertinimas, kokiais atvejais tam tikros formos/kategorijos ar tam tikrame sektoriuje valstybės intervencija galėtų būti laikoma suderinama su vidaus rinka.¹⁸ Tuo atveju, jei priemonė neatitinka nei reglamentuose ar sprendime dėl VESP kompensacijos, nei Bendrųjų nuostatų dėl VESP kompensacijos ar gairėse nustatytų sąlygų (arba šiuose teisės aktuose paramos priemonės kategorija nėra sureguliuota), bendrąja valstybės pagalbos išimtimi galima pasinaudoti atliekant notifikaciją tiesiogiai vadovaujantis SESV 107 str. 2-3 d. (apie notifikaciją skaitykite Rekomendacijų 5.1 skyrelyje).

Toliau Rekomendacijų 3 skyriuje bus detaliau nagrinėjamos dažniausiai taikytinos valstybės pagalbos išimtys, o taip pat supažindinama su gairių struktūra ir ypatumais atliekant valstybės pagalbos vertinimą infrastruktūros projektuose.

¹⁵ Dar viena išimtimi yra laikomas SESV 346 str. pagrindas: „Sutarčių nuostatos neklaido taikyti šias taisykles <...> b) kiekviena valstybė narė gali imtis priemonių, kurias mano esant būtinas apsaugoti gyvybiniams savo saugumo interesams, susijusiems su ginklų, amunicijos ir karinės paskirties medžiagų gamyba ar prekyba; šios priemonės neturi kenkti gaminių, kurie nėra specialiai skirti karo tikslams, konkurencijos vidaus rinkoje sąlygoms“, tačiau dėl jo aktualumo nebuvimo Rekomendacijose nebus išskiriama ar detaliau nagrinėjama

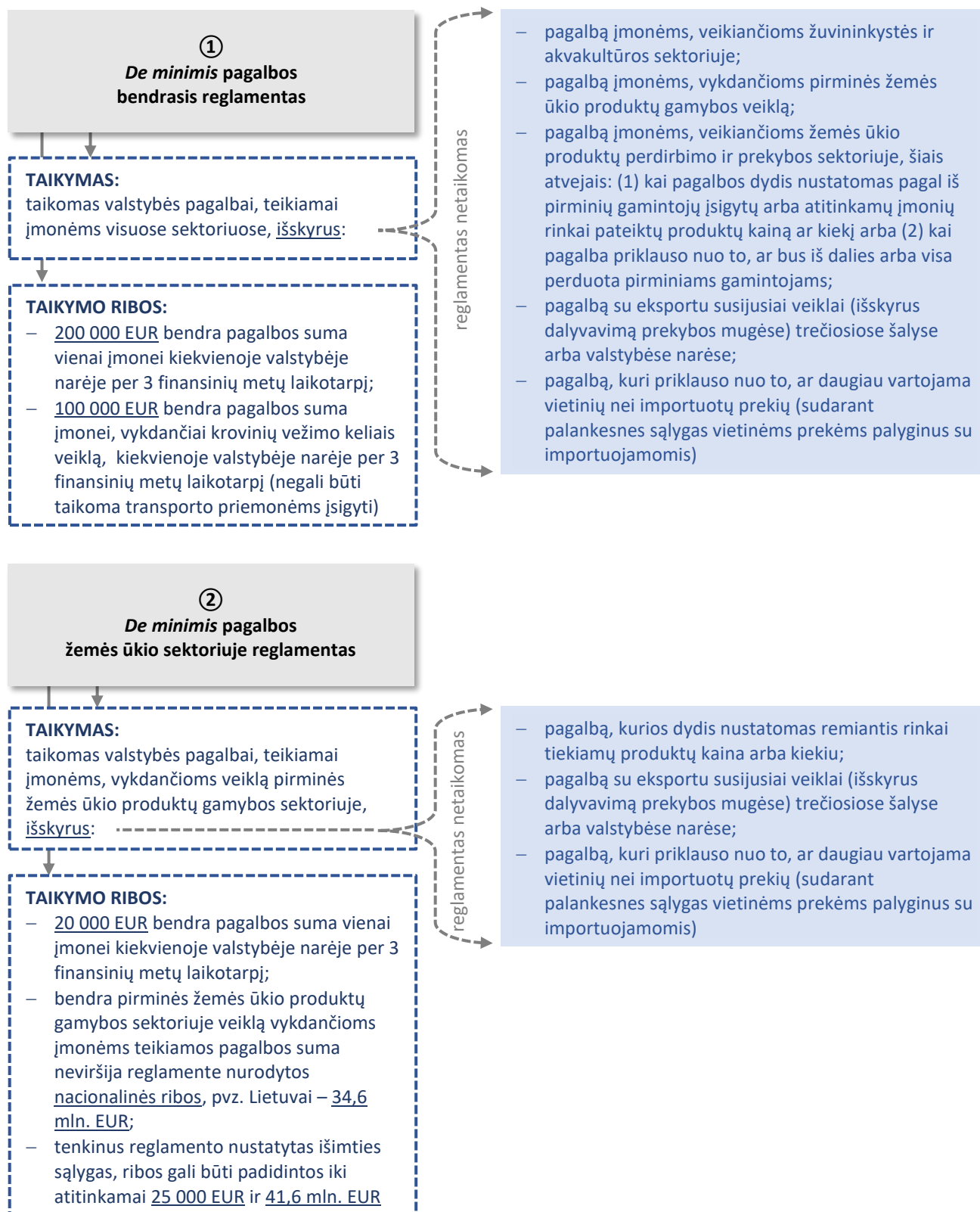
¹⁶ SESV 108 str. 3 d. – „Apie visus ketinimus suteikti ar pakeisti pagalbą Komisija turi būti laiku informuojama, kad ji galėtų pateikti savo pastabas. Jei Komisija mano, kad tokie ketinimai pagal 107 straipsnį yra nesuderinami su vidaus rinka, ji nedelsdama pradeda šio straipsnio 2 dalyje nustatytą procedūrą. Atitinkama valstybė narė savo pasiūlytų priemonių neįgyvendina tol, kol nepriimamas galutinis sprendimas.“

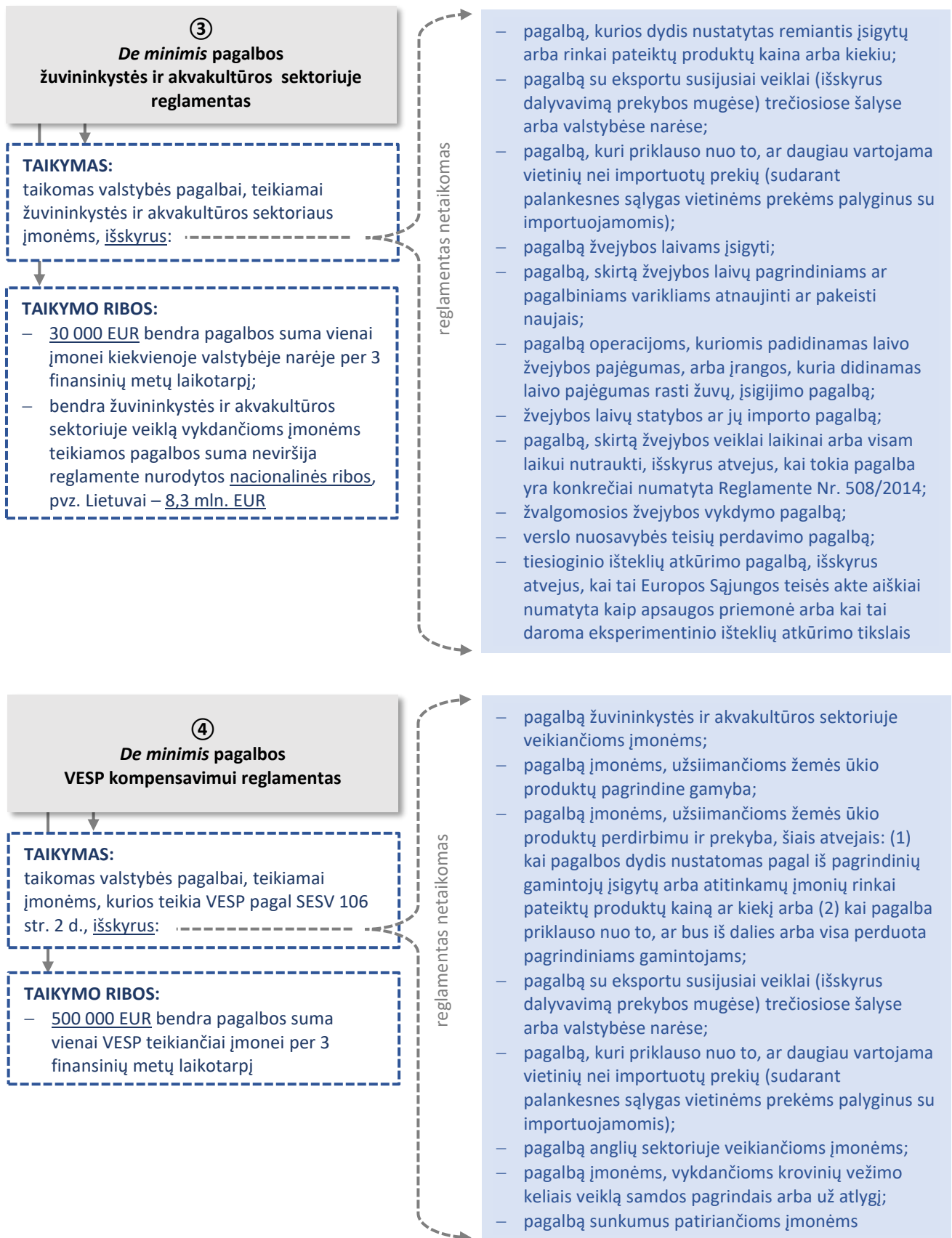
¹⁷ SESV 109 str. – „Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymu ir pasikonsultavusi su Europos Parlamentu, gali priimti atitinkamus 107 ir 108 straipsnių taikymo reglamentus ir konkrečiai nustatyti 108 straipsnio 3 dalies taikymo sąlygas bei pagalbos kategorijas, kurioms ši tvarka netaikoma.“, SESV 108 str. 4 d. – „Komisija gali priimti reglamentus, susijusius su valstybės pagalbos rūšimis, dėl kurių Taryba pagal 109 straipsnį nustatė, kad šio straipsnio 3 dalyje nustatyta procedūra gali būti netaikoma.“

¹⁸ Pažymėtina, kad tuo atveju, jei paramos priemonė neatitinka Valstybės pagalbos žemės bei miškų ūkio sektoriuose ir kaimo vietovėse ar Keleivinio geležinkelių ir kelių transporto viešųjų paslaugų reglamentų sąlygų, suderinamumas su vidaus rinka gairėse vertinamas SESV 107 str. 2-3 d. bendrųjų išimčių pagrindu, ne SESV 42 str. ar 93 str., kurių įgyvendinimui priimti minėti reglamentai

3.1. DE MINIMIS PAGALBA

De minimis sąvoką Europos Sąjunga pradėjo vartoti dar 1992 m. apibūdinant nedidelės vertės valstybės pagalbą, kuriai netikslinga taikyti notifikacijos procedūrą, nes dėl jos mažareikšmiškumo valstybės intervencija negali įtakoti konkurencijos taip, kad paveiktų valstybių narių tarpusavio prekybos. Šiai dienai yra priimti 4 reglamentai, reguliuojantys atskirų kategorijų *de minimis* pagalbą:

9 schema. De minimis pagalbos reglamentų taikymo ribos

Tam, kad valstybė narė neviršytų *de minimis* pagalbos reglamentuose nustatytų ribų, turi būti laikomasi šių **bendrųjų ribų apskaičiavimo taisyklių**:

– **viena įmonė**

Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad visi ūkio subjektai, kurie teisiškai ar *de facto* yra kontroliuojami to paties subjekto, turėtų būti laikomi vienu ūkio subjektu. Europos Komisija atsižvelgė į šį sprendimą ir *de minimis* pagalbos reglamentuose įtvirtino nuostatą, kad viena įmonė pagal *de minimis* reglamentus apima visas įmones, kurių tarpusavio santykiai yra bent vienos rūšies iš toliau išvardytų:

- (1) viena įmonė turi kitos įmonės akcininkų arba narių balsų daugumą;
- (2) viena įmonė turi teisę paskirti arba atleisti daugumą kitos įmonės administracijos, valdymo arba priežiūros organo narių;
- (3) pagal sutartį arba vadovaujantis steigimo sutarties ar įstatų nuostata vienai įmonei suteikiama teisė daryti kitai įmonei lemiamą įtaką;
- (4) viena įmonė, būdama kitos įmonės akcininkė arba narė, vadovaudamasi su tos įmonės kitais akcininkais ar nariais sudaryta sutartimi, viena kontroliuoja tos kitos įmonės akcininkų arba narių balsavimo teisių daugumą.

Įmonės, kurios (1)-(4) p. nurodytais santykiais yra susijusios per vieną ar daugiau kitų įmonių, taip pat laikomos viena įmone.

– **suteikimo momentas**

de minimis pagalba, kaip ir bet kuri kita valstybės pagalba, laikoma suteikta tuo momentu, kai įmonė pagal taikomą nacionalinį teisinį režimą įgyja teisę tokią pagalbą gauti, nepriklausomai nuo *de minimis* pagalbos išmokėjimo ūkio subjektui datos;

– **bendrojo subsidijos ekvivalento (angl. *gross grant equivalent*) apskaičiavimas**

- (1) *de minimis* pagalbos reglamentai gali būti taikomi tik tokiai pagalbai, kurią įmanoma tiksliai apskaičiuoti *ex ante*, neatliekant rizikos vertinimo. Tačiau tai nereiškia, kad *de minimis* pagalba galima tik subsidijos ar dotacijos forma, skaidria pagalba gali būti laikomos ir paskolos, garantijos, investicijos į kapitalą ar kitokios formos, jei yra galimybė pagalbos priemonę konvertuoti į bendrąjį subsidijos ekvivalentą pagal reglamentuose nustatytas taisykles;
- (2) jeigu *de minimis* pagalba išmokama dalimis, jos vertė yra diskontuojama suteikimo metu. Palūkanų norma, naudojama diskontuojant, yra pagalbos suteikimo metu galiojusi diskonto norma;
- (3) skaičiuojant *de minimis* pagalbos sumą visi naudojami skaičiai nurodomi prieš mokesčių ar kitokios rinkliavos atskaitymą;

– **sumavimas**

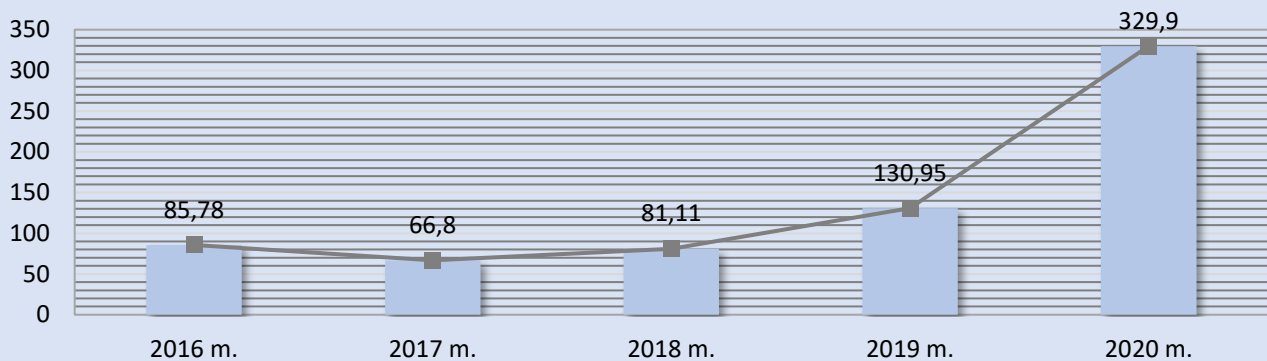
- (1) jei suteikus naują *de minimis* pagalbą būtų viršyta atitinkama viršutinė riba, naujai pagalbai *de minimis* pagalbos reglamentai negali būti taikomi;
- (2) jei dvi įmonės susijungia arba viena įsigyja kitą, apskaičiuojant, ar nauja *de minimis* pagalba naujai įmonei viršija atitinkamą viršutinę ribą, atsižvelgiama į visą ankstesnę *de*

- minimis* pagalbą, suteiktą bet kuriai iš susijungiančių įmonių. *De minimis* pagalba, kuri teisėtai suteikta prieš susijungimą arba įsigijimą, tebėra teisėta;
- (3) jei viena įmonė suskaidoma į dvi ar daugiau atskirų įmonių, iki suskaidymo suteikta *de minimis* pagalba priskiriama įmonei, kuri ją pasinaudojo, o tai iš principo yra įmonė, perimanti veiklą, kuriai vykdyti *de minimis* pagalba panaudota. Jei toks priskyrimas neįmanomas, *de minimis* pagalba proporcingai paskirstoma remiantis naujųjų įmonių nuosavo kapitalo balansine verte suskaidymo įsigaliojimo dieną;
 - (4) jei viena įmonė veikia keliuose sektoriuose ir neįmanoma užtikrinti, kad veiklai sektoriuose, kuriems taikomos mažesnės *de minimis* viršutinės ribos, *de minimis* pagalba būtų teikiama tik neviršijant tų mažesnių ribų, visai įmonės veiklai turėtų būti taikoma mažiausia viršutinė riba;
 - (5) *de minimis* pagalba nesumuojama su valstybės pagalba, skiriama toms pačioms tinkamoms finansuoti sąnaudoms, arba su valstybės pagalba, susijusia su ta pačia rizikos finansų priemone, jeigu dėl tokio pagalbos sumavimo būtų viršytas BBIR arba Europos Komisijos sprendime nustatytas didžiausias atitinkamas pagalbos intensyvumas arba kiekvienu atveju atskirai nustatyta pagalbos suma;
 - (6) *de minimis* pagalba, kuri nėra teikiama arba priskiriama konkrečioms tinkamoms finansuoti sąnaudoms, gali būti sumuojama su kita valstybės pagalba, suteikta pagal BBIR arba Europos Komisijos priimtą sprendimą.

Valstybės narės privalo vykdyti *de minimis* pagalbos stebėseną, kad nebūtų viršytos reglamentų taikymo viršutinės ribos ir būtų laikomasi sumavimo taisyklių. Tuo tikslu steigiami **centriniai *de minimis* pagalbos registrai**, kurių pagalba valdžios subjektas, prieš skirdamas įmonei *de minimis* pagalbą, turi galimybę patikrinti, ar bendra pagalbos suma atitinkamai įmonei neviršys viršutinės reglamento taikymo ribos.

Lietuvoje išsami informacija apie Lietuvos valdžios subjektų suteiktą *de minimis* pagalbą kaupiama Suteiktos valstybės pagalbos ir nereikšmingos (*de minimis*) pagalbos [registre](#)¹⁹ (kitai dar vadinamas KOTIS), kurį administruoja Konkurencijos taryba vadovaujantis Vyriausybės nutarimu patvirtintais [Suteiktos valstybės pagalbos ir nereikšmingos \(*de minimis*\) pagalbos registro nuostatais](#). Duomenys į KOTIS apie įmonei suteiktą *de minimis* pagalbą teikia valdžios subjektai – valstybės pagalbos teikėjai, prieš tai pateikę *de minimis* pagalbos priemonės projektą Konkurencijos tarybai ekspertizei atlikti Vyriausybės nutarimu patvirtintų [Pranešimų apie valstybės pagalbą ir kitos informacijos, susijusios su valstybės pagalba, pateikimo Europos Komisijai taisyklių](#) nustatyta tvarka. Valdžios subjektas, nepriėmęs galutinio sprendimo suteikti *de minimis* pagalbą, turi teisę KOTIS rezervuoti planuojamą suteikti *de minimis* pagalbos sumą, tuomet kiti valdžios subjektai galės suteikti tik tiek *de minimis* pagalbos, kad visa įmonės gauta *de minimis* pagalba, į ją įskaičius rezervuotą planuojamą suteikti *de minimis* pagalbą, neviršytų reglamento leistino *de minimis* pagalbos dydžio. Apie kitus reikalavimus duomenų apie *de minimis* pagalbą patikrinimui ir rezervavimui skaitykite Konkurencijos tarybos nutarimu patvirtintose [Suteiktos valstybės pagalbos ir nereikšmingos \(*de minimis*\) pagalbos duomenų tvarkymo taisyklėse](#).

¹⁹ Pasiekiamas [nuoroda](#): www.kt.gov.lt ☞ Veiklos sritys ☞ Valstybės pagalba ☞ Valstybės pagalbos ir nereikšmingos pagalbos registras arba <https://kotis.kt.gov.lt>

2016-2020 m. Lietuvoje suteiktos *de minimis* pagalbos statistika (mln. EUR)

KOTIS viešai skelbiamais duomenimis nuo 2017 m. palaipsniui didėjo Lietuvoje suteiktos *de minimis* pagalbos vertė, na o 2020 m. suteiktos *de minimis* pagalbos šuolis (2,5 karto daugiau, nei 2019 m.) atsirado dėl *de minimis* pagalbos, skirtos nukentėjusioms nuo COVID-19 pandemijos įmonėms. Remiantis paskutinių 3 metų statistika, net 97,1 proc. *de minimis* pagalbos yra suteikta pagal *De minimis* pagalbos bendrąjį reglamentą. Daugiau su statistiniais *de minimis* pagalbos duomenimis galima susipažinti KOTIS tinklalapyje arba Konkurencijos tarybos metinės veiklos [ataskaitose](#).²⁰

3.2. BBIR

BBIR yra teisės aktas, kuriuo tam tikrų kategorijų valstybės pagalba laikoma suderinama su vidaus rinka, todėl valstybės narės yra atleidžiamos nuo notifikacijos procedūros, jei valstybės pagalbos priemonė atitinka visas konkrečiai kategorijai taikytinas BBIR sąlygas. Šia išimtimi siekiama mažinti administracinę naštą nacionaliniams valdžios subjektams ir skatinti valstybės pagalbą nukreipti ekonomikos augimui.

BBIR taikomas šių kategorijų valstybės pagalbai: (žr. 10 schemą)

REGIONINĖ PAGALBA (BBIR 3 skyriaus 1 skirsnis)

- regioninė investicinė pagalba
- regioninė veiklos pagalba
- regioninė miesto plėtros pagalba

PAGALBA MVĮ (BBIR 3 skyriaus 2 skirsnis)

- investicinė pagalba MVĮ
- MVĮ teikiama pagalba konsultavimui
- pagalba MVĮ dalyvavimui mugėse
- pagalba bendradarbiavimo išlaidoms, kurias MVĮ patiria dalyvaudamos Europos teritorinio bendradarbiavimo projektuose, kompensuoti

PAGALBA MVĮ GAUTI FINANSAVIMĄ (BBIR 3 skyriaus 3 skirsnis)

- rizikos finansų pagalba
- verslo pradžios pagalba
- pagalba MVĮ skirtoms alternatyvioms prekybos platformoms
- pagalba žvalgymo išlaidoms kompensuoti

²⁰ Pasiekiamos [nuoroda: www.kt.gov.lt](http://www.kt.gov.lt) ☞ Administracinė informacija ☞ Veiklos ataskaitos

PAGALBA MOKSLINIAMS TYRIMAMS, TECHNOLOGINEI PLĖTRAI IR INOVACIJOMS (BBIR 3 skyriaus 4 skirsnis)

- pagalba mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros projektams
- investicinė pagalba mokslinių tyrimų infrastruktūroms
- pagalba inovacijų grupėms
- inovacijų pagalba MVĮ
- procesų ir organizacinių inovacijų diegimo pagalba
- pagalba moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai žuvininkystės ir akvakultūros sektoriuje

PAGALBA MOKYMUI (BBIR 3 skyriaus 5 skirsnis)

PAGALBA NEPALANKIAS SĄLYGAS DARBO RINKOJE TURINTIEMS ASMENIMS IR NEJGALIESIEMS DARBUOTOJAMS (BBIR 3 skyriaus 6 skirsnis)

- nepalankias sąlygas darbo rinkoje turinčių asmenų įdarbinimo pagalba darbo užmokesčio subsidijų forma
- neįgalųjų užimtumo pagalba darbo užmokesčio subsidijų forma
- pagalba neįgalųjų užimtumo papildomoms išlaidoms kompensuoti
- paramos nepalankias sąlygas darbo rinkoje turintiems asmenims išlaidų kompensavimo pagalba

PAGALBA APLINKOS APSAUGAI (BBIR 3 skyriaus 7 skirsnis)

- investicinė pagalba, leidžianti įmonėms taikyti griežtesnius nei Europos Sąjungos aplinkos apsaugos standartus arba gerinti aplinkos apsaugą, jei Europos Sąjungos standartų nėra
- investicinė pagalba, skirta iš anksto prisitaikyti prie būsimų Europos Sąjungos standartų
- investicinė pagalba energijos vartojimo efektyvumo priemonėms
- investicinė pagalba pastatų energijos vartojimo efektyvumo projektams
- investicinė pagalba didelio naudingumo kogeneracijai
- investicinė pagalba atsinaujinančių išteklių gamybai skatinti
- veiklos pagalba atsinaujinančių išteklių elektros energijos gamybai skatinti
- veiklos pagalba atsinaujinančių išteklių energijos gamybai mažos galios įrenginiuose skatinti
- pagalba aplinkosaugos mokesčių lengvatų forma pagal [Direktyvą 2003/96/EB](#)
- investicinė užterštų teritorijų atkūrimo pagalba
- investicinė pagalba didelio energetinio efektyvumo centralizuotam šilumos ir vėsumos tiekimui
- investicinė pagalba atliekų perdirbimui ir pakartotiniam naudojimui
- investicinė pagalba energetikos infrastruktūrai
- pagalba aplinkos apsaugos tyrimams atlikti

PAGALBA TAM TIKRŲ GAIVALINIŲ NELAIMIŲ PADARYTAI ŽALAI ATITAIKYTI (BBIR 3 skyriaus 8 skirsnis)

SOCIALINĖ TRANSPORTO PAGALBA ATOKIŲ REGIONŲ GYVENTOJAMS (BBIR 3 skyriaus 9 skirsnis)

PAGALBA PLAČIAJUOSČIO RYŠIO INFRASTRUKTŪROMS PLĖTOTI (BBIR 3 skyriaus 10 skirsnis)

PAGALBA KULTŪRAI IR PAVELDO IŠSAUGOJIMUI (BBIR 3 skyriaus 11 skirsnis)

- pagalba kultūrai ir paveldo išsaugojimui
- pagalbos garso ir vaizdo kūriniams schemas

PAGALBA SPORTO IR DAUGIAFUNKCĖMS LAISVALAIKIO INFRASTRUKTŪROMS (BBIR 3 skyriaus 12 skirsnis)

PAGALBA VIETOS INFRASTRUKTŪROMS (BBIR 3 skyriaus 13 skirsnis)

PAGALBA REGIONINIAMS ORO UOSTAMS (BBIR 3 skyriaus 14 skirsnis)

PAGALBA UOSTAMS (BBIR 3 skyriaus 15 skirsnis)

- pagalba jūrų uostams
- pagalba vidaus vandenų uostams

10 schema. BBIR taikymo sritys

BBIR 3 skyriaus 1-15 skirsniuose nurodytų kategorijų valstybės pagalba laikoma suderinama su vidaus rinka pagal SESV 107 str. 2 d. ar 3 d., todėl teisėta, ir jai netaikoma notifikacijos procedūra, jei tokios pagalbos priemonė tenkina visas BBIR 1 skyriaus nustatytas bendrąsias sąlygas ir 3 skyriaus atitinkamai valstybės pagalbos kategorijai nustatytas specialiąsias sąlygas.

Bendrąsias BBIR 1 skyriaus sąlygas galima suskirstyti į šias taisykles:

– **taikymo sritys**

BBIR 1 str. yra išvardytos valstybės pagalbos kategorijos, kurioms gali būti taikomos išimtys (žr. 10 schemą), o taip pat 2-5 str. nurodytos sritys, kurioms išimtys nėra taikomos, pavyzdžiui, BBIR netaikomas pagalbai, kuria remiamas vietinių prekių naudojimas vietoje importuojamų prekių;

– **apibrėžtys**

BBIR 2 str. yra pateikti vartojamų terminų paaiškinimai:

- ties bendrieji, pavyzdžiui, darbo užmokesčio išlaidomis yra laikoma visa suma, kurią faktiškai sumoka valstybės pagalbos gavėjas, kurią sudaro darbo užmokestis iki mokesčių ir privalomosios įmokos;
- ties specialieji, atitinkamai valstybės pagalbos kategorijai taikytini, pavyzdžiui, oro uosto infrastruktūra yra laikoma infrastruktūra ir įranga, kurią oro uostas naudoja oro uosto paslaugoms oro transporto bendrovėms ir įvairiems paslaugų teikėjams teikti, įskaitant kilimo ir tūpimo takus, terminalus, peronus, riedėjimo takus, centralizuotą antžeminių paslaugų infrastruktūrą ir visą kitą infrastruktūrą, kuri tiesiogiai naudojama oro uosto paslaugoms teikti;

– **notifikacijos ribos**

BBIR 4 str. yra nurodytos ribos, kurioms viršijus valstybės pagalba gali būti suteikta tik atlikus notifikaciją, pavyzdžiui, BBIR išimtimi neįgaliųjų darbo užmokesčiui subsidijuoti be notifikacijos galima pasinaudoti tik tuo atveju, jei subsidijos suma neviršija 10 mln. EUR vienai įmonei per metus;

– **skaidrumas**

BBIR taikomas tik tai valstybės pagalbai, kurios bendrąjį subsidijos ekvivalentą įmanoma tiksliai *ex ante* apskaičiuoti neatliekant rizikos vertinimo. BBIR 5 str. 2 d. yra išvardyta, kas pagal BBIR yra laikoma skaidria pagalba, pavyzdžiui, materialiojo turto pardavimas arba nuoma mažesnėmis nei rinkos kainomis, jei turto vertė nustatyta remiantis nepriklausomo eksperto vertinimu prieš sandorį;

– **skatinamasis poveikis**

BBIR taikomas tik skatinamąjį poveikį turinčiai valstybės pagalbai. Laikoma, kad priemonė turi skatinamąjį poveikį, jei gavėjas pateikia raštu nustatyto turinio prašymą gauti valstybės

pagalbą. Valstybės pagalba didelėms įmonėms ar mokesčių lengvatų forma turi papildomas sąlygas skatinamajam poveikiui nustatyti, o BBIR 6 str. išvardytos valstybės pagalbos kategorijos, kurios savo esme skatinamąjį poveikį turi be jokių papildomų reikalavimų, pavyzdžiui, pagalba tam tikrų gaivalinių nelaimių padarytai žalai atitaisyti;

– **pagalbos intensyvumas ir tinkamos finansuoti išlaidos**

- visi naudojami skaičiai imami prieš bet kokį mokesčių ar kitokios rinkliavos atskaitymą;
- tinkamos finansuoti išlaidos patvirtinamos dokumentais, kurie yra aiškūs, tikslūs ir yra atnaujinti;
- jeigu pagalba teikiama ne dotacijos forma, pagalbos suma turi atitikti bendrąjį subsidijos ekvivalentą;
- ateityje mokėtina valstybės pagalba turi būti diskontuojama (naudojama valstybės pagalbos suteikimo metu taikoma diskonto norma);
- ir specialios taisyklės, taikomos gražintiniams avansams;

– **sumavimas**

siekiant nustatyti, ar yra laikomasi BBIR nustatytų notifikacijos ribų ir atitinkamoje valstybės pagalbos kategorijoje nustatyto didžiausio intensyvumo, atsižvelgiama į visą remiamai veiklai, projektui ar įmonei skiriamos valstybės pagalbos sumą. Iš esmės, tenkinus BBIR 8 str. nustatytas sąlygas, valstybės pagalba pagal BBIR gali būti sumuojama su bet kuria kita valstybės pagalba toms pačioms tinkamoms finansuoti išlaidoms, jei dėl tokio sumavimo neviršijamas didžiausias pagalbos intensyvumas ar suma, taikoma šiai pagalbai pagal BBIR. BBIR 8 str. taip pat išskirtos sumavimo taisyklės tuo atveju, jei tinkamų finansuoti išlaidų negalima nustatyti, o taip pat valstybės pagalbos neįgaliesiems darbuotojams ir regioninės veiklos pagalbos atokiausiuose regionuose atvejai;

– **skelbimas ir informavimas**

valstybė narė privalo užtikrinti suteiktos valstybės pagalbos remiantis BBIR išimtimi tinkamą viešinimą, t.y. sukurtame valstybės pagalbos tinklalapyje nacionaliniu ar regioniniu lygmeniu skelbti kiekvienos valstybės pagalbos priemonės santrauką pagal BBIR II priede pateiktą formą ir prieigą prie viso teksto. Jei individualios pagalbos²¹ vertė viršija 500 000 EUR, apie kiekvieną tokį atvejį skelbiama informacija pagal BBIR III priede pateiktą formą. Lietuvoje visa informacija apie valstybės pagalbą, kurią būtina viešinti pagal Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimus, yra skelbiama [KOTIS](#)²² laikantis Suteiktos valstybės pagalbos ir nereikšmingos (*de minimis*) pagalbos registro nuostatuose nustatytos tvarkos. Nuorodos į valstybių narių viešinamą informaciją apie valstybės pagalbos priemones remiantis BBIR yra skelbiamos ir Europos Komisijos [tinklalapyje](#) (dar vadinamoje Valstybės pagalbos skaidrumo svetainėje),²³

²¹ BBIR 2 str. 14 p. „individuali pagalba: i) *ad hoc* pagalba ir ii) pagal pagalbos schemą atskiriems pagalbos gavėjams skiriama pagalba“, 17 p. „*ad hoc* pagalba – ne pagal pagalbos schemą skirtą pagalba“, 15 p. „pagalbos schema - kiekvienas aktas, pagal kurį bendrai ir abstrakčiai akte nurodytoms įmonėms galima teikti individualią pagalbą nereikalaujant kitų įgyvendinimo priemonių, ir kiekvienas aktas, pagal kurį vienai arba kelioms įmonėms gali būti teikiama su konkrečiu projektu nesusijusi pagalba neribotam laikotarpiui ir (arba) neriboto dydžio pagalba“

²² Pasiekiamas [nuoroda: www.kt.gov.lt](http://www.kt.gov.lt) ☞ Veiklos sritys ☞ Valstybės pagalba ☞ Valstybės pagalbos ir nereikšmingos pagalbos registras arba <https://kotis.kt.gov.lt>

²³ Pasiekiamas nuoroda: <https://webgate.ec.europa.eu/competition/transparency/public?lang=lt>

Nacionaliniame valstybės pagalbos tinklalapyje informacija privalo būti skelbiama ne vėliau kaip per 6 mėnesius nuo valstybės pagalbos suteikimo datos.²⁴

Pavyzdžiui, jei valdžios subjektas ketina finansuoti energijos vartojimo efektyvumo priemones, BBIR išimtimi galima pasinaudoti tuo atveju, jei valstybės pagalbos priemonė atitinka sąlygas:

- investicinė pagalba leidžia pasiekti energijos vartojimo efektyvumą – sutaupyti energijos kiekį, kuris nustatomas matuojant suvartojimą prieš įgyvendinant energijos vartojimo efektyvumo didinimo priemonę ir ją įgyvendinus (BBIR 38 str. 1 d., 2 str. 103 p.);
- priemonė nėra skirta patobulinimams, kuriais siekiama užtikrinti Europos Sąjungos standartų laikymosi (BBIR 38 str. 2 d.);
- investicinė pagalba turi skatinamąjį poveikį (BBIR 6 str.);
- tinkamos finansuoti išlaidos yra papildomos investicinės išlaidos, būtinos siekiant didesnio energijos vartojimo efektyvumo (t.y. nėra išlaidų, tiesiogiai nesusijusių su didesnio energijos vartojimo efektyvumo užtikrinimu) (BBIR 38 str. 3 d.);
- investicinės pagalbos dydį įmanoma tiksliai *ex ante* apskaičiuoti neatliekant rizikos vertinimo (BBIR 5 str.);
- tinkamos finansuoti išlaidos apskaičiuotos prieš bet kokį mokesčių ar kitokios rinkliavos atskaitymą ir patvirtintos dokumentais, kurie yra aiškūs ir tikslūs (BBIR 7 str.);
- intensyvumas (bendras valstybės pagalbos dydis) neviršija 30 proc. tinkamų finansuoti išlaidų (BBIR 2 str. 26 p., 38 str. 4 d.);
- intensyvumas mažosioms įmonėms nėra padidintas daugiau ne 20 proc. punktų, o vidutinėms įmonėms – 10 proc. (BBIR 38 str. 5 d., I priedas);
- intensyvumas, kai investicijos vykdomos remiamose vietovėse pagal SESV 107 str. 3 d. a) p., nėra padidintas daugiau nei 15 proc., remiamose vietovėse pagal SESV 107 str. 3 d. c) p. – 5 proc. (BBIR 38 str. 6 d., regioninės pagalbos žemėlapis);
- valstybės pagalbos suma ir intensyvumas apskaičiuotas atsižvelgiant į visą remiamą veiklą, laikantis sumavimo taisyklių (BBIR 8 str.);
- numatoma tinkamai pavišinti informaciją apie suteiktą valstybės pagalbos priemonę (BBIR 9 str.)

Jei *de minimis* reglamentų atveju Europos Komisija gali paprašyti valstybės narės pateikti įrodymus, kaip laikomasi reglamentuose nustatytų sąlygų, BBIR atveju ataskaitas teikti privaloma apie kiekvieną valstybės pagalbos priemonę, suteiktą pagal BBIR. Valstybės narės Europos Komisijai perduoda santrauką (ir nuorodą į visą priemonės tekstą) apie kiekvieną valstybės pagalbos priemonę, suteiktą vadovaujantis BBIR išimtimi per 20 darbo dienų nuo priemonės įsigaliojimo. Minėtą santrauką ruošia valdžios subjektas – valstybės pagalbos teikėjas, teikia ją Konkurencijos tarybai ekspertizei atlikti Pranešimų apie valstybės pagalbą ir kitos informacijos, susijusios su valstybės pagalba, pateikimo Europos Komisijai taisyklių nustatyta tvarka, o ši perduoda Europos Komisijai. Taip pat reikalaujama teikti SESV 108 str. taikymo išsamių taisyklių reglamente nustatytos formos ir turinio metinę BBIR taikymo ataskaitą. Šioje pastraipoje išvardintomis priemonėmis yra užtikrinamas **BBIR taikymo kontrolės mechanizmas**.

²⁴ BBIR 2 str. 28 p. „pagalbos suteikimo data – data, kai pagalbos gavėjui pagal taikomą nacionalinį teisinį režimą suteikiama juridinė teisė gauti pagalbą“

Įgyvendinus valstybės pagalbos modernizavimo reformą nuo 2016 m. liepos 1 d. įsigaliojo papildomi skaidrumo reikalavimai: visos individualios valstybės pagalbos priemonės (nesvarbu koku išimčių pagrindu yra teikiamos), kurios pasiekia 500 000 EUR ribą, turi būti papildomai viešinamos Europos Komisijos Valstybės pagalbos skaidrumo svetainėje. Už informacijos apie suteiktą individualią valstybės pagalbą paskelbimą Valstybės pagalbos skaidrumo svetainėje atsakingas ir tai faktiškai atlieka valdžios subjektas – valstybės pagalbos teikėjas.²⁵

BBIR yra įtvirtintas ir *ex post* kontrolės mechanizmas, remiantis kuriuo Europos Komisija gali atlikti išsamų vertinimą, kaip valstybė narė laikėsi BBIR nuostatų suteikdama valstybės pagalbą remiantis išimtimi. Nustačiusi pažeidimą, Europos Komisija be kitų sankcijų (pavyzdžiui, įpareigoti sugrąžinti neteisėtai suteiktą valstybės pagalbą) gali valstybei narei atšaukti teisę naudotis BBIR išimtimi be notifikacijos.

Daugiau BBIR sąlygų paaiškinimų galima rasti Europos Komisijos 2016 m. paskelbtame [darbiniame dokumente DUK forma](#).²⁶

2012 m. Europos Komisija parengė planą, kuriuo siekė iki 2015 m. įgyvendinti valstybės pagalbos modernizavimo reformą. Reformos pagrindinis tikslas buvo supaprastinti valstybės pagalbos taisykles ir pagreitinti procesą tiek, kad Europos Komisija *ex ante* vertinimą galėtų sutelkti tik į tuos atvejus, kurie galimai daro didžiausią poveikį vidaus rinkai.

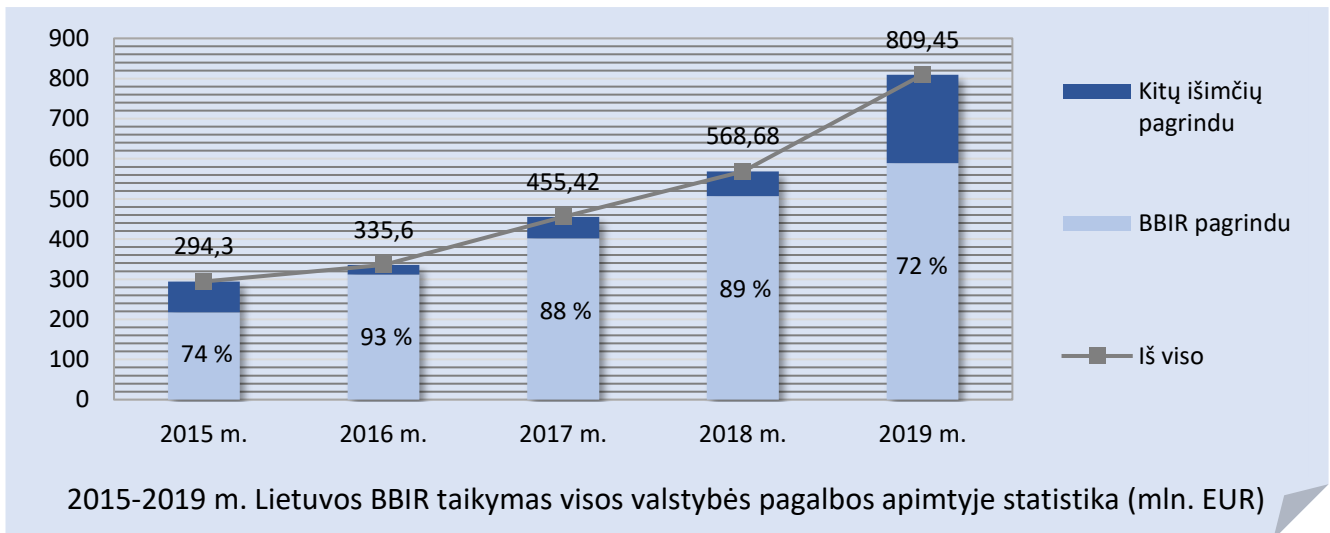
Viena iš pagrindinių reformos priemonių buvo išplėsti BBIR taikymo kategorijas, rėmimasis kuriomis 2019 m. duomenimis išaugo iki 95 proc. visų Europos Sąjungos naujų valstybės pagalbos priemonių skaičiaus atžvilgiu, ši didėjimo tendencija kiekvienais metais ryškėja ir faktinėse valstybės pagalbos schemų išlaidose – tarp 2019 m. aktyvių priemonių 86 proc. yra BBIR pagrindu patvirtintos priemonės, palyginti su 58 proc. 2014 m. Europos Komisijos 2020 m. parengtos valstybės pagalbos statistinių duomenų ataskaitos duomenimis, Vokietija, Prancūzija, Jungtinė Karalystė, Lenkija, Italija, Danija, Švedija ir Ispanija BBIR naudoja daugeliui politikos tikslų ir daugybei priemonių ar įvairaus dydžio, o Danijoje, Maltoje, Švedijoje, Suomijoje, Austrijoje, Liuksemburge ir Latvijoje pastebimas vienos kategorijos vyravimas – energijos mokesčių grąžinimo sistema, Kipre – mokslinių tyrimų ir plėtros priemonė, įskaitant naujoves.

Lietuvoje BBIR taikymas nuo 2015 m. taip pat akivaizdžiai didėjo ir sudarė ne mažiau kaip 70 proc. visų valstybės pagalbos išlaidų sumos atžvilgiu. 2019 m. iš 86 valstybės pagalbos priemonių tik 10 iš jų buvo notifikuojama, likusios 76 suteiktos BBIR pagrindu. 2019 m. didžioji dalis valstybės pagalbos, suteiktos remiantis BBIR išimtimi, išlaidų skirta kultūros, paveldo išsaugojimui (37 proc.), aplinkosaugos mokesčių lengvatų finansavimui (15 proc.), regioninei investicinei pagalbai (10 proc.) ir investicinei pagalbai didelio energetinio efektyvumo centralizuotam šilumos ir vėsumos tiekimui.²⁷

²⁵ Konkurencijos taryba yra parengusi informacijos teikimo į Europos Komisijos Valstybės pagalbos skaidrumo svetainę vadovą, pasiekiamą [nuoroda: https://kt.gov.lt/lt](https://kt.gov.lt/lt) ☞ Veiklos sritys ☞ Valstybės pagalba ☞ Atmintinės ir klausimynai ☞ Informacijos teikimo į Valstybės pagalbos skaidrumo svetainę vadovas

²⁶ Pasiekiamas [nuoroda: https://ec.europa.eu](https://ec.europa.eu) ☞ Competition policy ☞ State aid ☞ Legislation ☞ Regulation ☞ Practical guide to the GBER

²⁷ Susisteminti valstybių narių valstybės pagalbos statistiniai duomenys teikiami Europos Komisijos [tinklalapyje: https://ec.europa.eu](https://ec.europa.eu) ☞ Competition policy ☞ State aid ☞ Scoreboard; Konkurencijos taryba taip pat skelbia kasmetines valstybės pagalbos ataskaitas, pasiekiamas [nuoroda: https://kt.gov.lt/lt](https://kt.gov.lt/lt) ☞ Veiklos sritys ☞ Valstybės pagalba ☞ Susijusi informacija ☞ Skelbimas ir informavimas, o taip pat susistemintus duomenis pateikia savo metinėse ataskaitose

3.3. VESP KOMPENSAVIMAS

VESP yra **ekonominė veikla, kuria teikiamos visuotinės svarbos paslaugos**, kurių rinka be valstybės intervencijos neteiktų arba teiktų kitokiomis kokybės, saugos, lygių galimybių ar visuotinio prieinamumo sąlygomis.²⁸ Visuotinės svarbos vertintinos paslaugos, kurios skiriamos piliečiams arba yra svarbios visai visuomenei. Europos Sąjungos teisė nepateikia sąrašo paslaugų, kurios gali būti laikomos VESP, kadangi dėl skirtingos geografinės, socialinės bei kultūrinės padėties paslaugų gavėjų poreikiai ir prioritetai valstybėse narėse gali skirtis, be to VESP sąvoka yra kintanti, laikui bėgant atitinkamos paslaugos gali prarasti visuotinės svarbos požymį, pasikeisti jų klasifikavimas į neekonominę veiklą arba rinka taps pajėgi šias paslaugas teikti pati.

Taigi, valstybėms narėms palikta veiksmų laisvė²⁹ paslaugas priskirti VESP savo nuožiūra, o Europos Komisijos vaidmuo šioje dalyje apsiriboja tikrinimu, ar valstybė narė nepadarė **akivaizdžios klaidos** (angl. *manifest error*) priskirdama paslaugą VESP. Atkreiptinas dėmesys, kad socialinė paslauga taip pat gali būti priskiriama VESP, jei ja vykdoma ekonominio pobūdžio veikla.

Valstybių narių akivaizdžios klaidos paslaugas priskiriant VESP:

- ⊗ paslaugos, susijusios su plačiajuosčio ryšio prieinamumu verslo parkams, nepagrįstai priskirtos VESP, nes nėra skirtos piliečiams, nėra visuotinės svarbos;
- ⊗ gyvūnų kūnų naikinimo (atliekų tvarkymo) paslaugos nepagrįstai priskirtos VESP, nes šiomis paslaugomis suinteresuoti tik ekonominės veiklos vykdytojai, kurie iš to gauna naudą, todėl patys turi prisiimti dėl jų veiklos susidariusių atliekų šalinimo išlaidas;
- ⊗ reklamos paslaugos, susijusios su padidinto tarifo telefono numerių naudojimu žaidimuose prizui laimėti, nepagrįstai priskirtos prie viešųjų garso ir vaizdo VESP, šių paslaugų tikslai iš esmės skirtingi ir neturi būti tapatinami ir kt.

²⁸ VESP apibrėžimas pasiūlytas 2011 m. Europos Komisijos komunikate „Visuotinės svarbos paslaugų Europoje kokybės sistema“ ([COM \(2011\) 900](#))

²⁹ Visgi, valstybių narių veiksmų laisvė apibrėžiant VESP yra apribota sektoriuose, kurie yra suderinti Europos Sąjungos lygmeniu, pvz., telekomunikacijų, pašto ar energetikos sričių tam tikros paslaugos Europos Komisijos jau yra pripažintos visuotinės ekonominės svarbos

VESP kompensavimas yra laikomas valstybės pagalbos išimtimi, nes SESV 106 str. 2 d. yra pateiktas *lex specialis* šių paslaugų reguliavimas (SESV 107 str. 1 d. nustatytos valstybės pagalbos taisyklės atžvilgiu), vadovaujantis kuriuo konkurencijos taisyklės yra taikomos tokia apimtimi, kiek jų taikymas nei teisiškai, nei faktiškai netrukdo įmonėms atlikti joms patikėtų uždavinių, susijusių su VESP teikimu. Pirminėje Europos Sąjungos teisėje yra pabrėžiama valstybių narių kompetencija pavesti ir organizuoti VESP teikimą, tačiau tai nereiškia, kad valstybės narės valstybės pagalbą per VESP kompensavimą gali suteikti besąlygiškai. Europos Sąjunga turi pasirūpinti, kad VESP būtų pavedamos teikti ir teikiamos neprieštaraujant bendriems Europos Sąjungos interesams ir laikantis sąlygų, kurios joms suteikia galimybę atlikti savo paskirtį. Šiems tikslams pasiekti antrinėje Europos Sąjungos teisėje VESP kompensavimas yra sureguliuotas 4 pagrindiniais dokumentais: (žr. 11 schemą)

11 schema. VESP reguliavimas Europos Sąjungos teisėje

Toliau Rekomendacijų 3.3.1-3.3.4 skyreliuose bus detaliau nagrinėjami antrinės Europos Sąjungos teisės aktai, reglamentuojantys VESP kompensavimo galimybes.

3.3.1. Komunikatas dėl VESP teikimo

2000 m. *Altmark* byloje Teisingumo Teismas suformavo sąlygas, kurias tenkinus kompensacija už VESP teikimą nelaikoma valstybės pagalba pagal SESV 107 str. 1 d., nes teikiant paslaugas atitinkamomis sąlygomis įmonės negauna realios finansinės naudos, todėl ir kompensavimo priemonė įmonėms gavėjoms nesudaro palankesnių konkurencingesnių sąlygų – t.y. nėra pranašumo, nėra tenkinamos visos valstybės pagalbos taisyklės sudedamosios dalys. **Altmark sąlygos:**

(1) pavedimas (angl. *entrustment act*) – kompensacijos gavėja privalo būti faktiškai įpareigota vykdyti VESP ir šie įsipareigojimai turi būti aiškiai apibrėžti

- pavedimu yra laikomas dokumentas, kuriuo atitinkamai įmonei pavedama užduotis teikti VESP. Nesant tokio dokumento, nėra informacijos apie paslaugą, remiantis kuria galima būtų nustatyti kompensacijos dydį;
- dokumentas neprivalo vadintis pavedimu, taip pat neprivaloma paslaugas vadinti VESP;
- nėra standartinės pavedimo formos, šis dokumentas turi būti suderintas su atitinkamos valstybės narės nacionaline teise, turėti privalomą teisinę galią. Pavedimo pavyzdžiais galėtų būti: viešojo pirkimo sutartis, koncesijos sutartis, vidaus sandorio dokumentas, įstatymas, poįstatyminis teisės aktas, savivaldybės lygmens teisės aktas ir kt.;
- nėra nustatyta konkrečių reikalavimų pavedimų rengėjams, paprastai laikoma, kad bet kuris valdžios subjektas, turintis kompetenciją apibrėžti VESP ir jas kompensuoti, taip pat kompetentingas pavesti įmonei teikti tokią VESP;
- užduotis gali būti suformuluota viename ar keliuose dokumentuose, vieno ar kelių valdžios subjektų, svarbu, kad galima būtų identifikuoti bent šią informaciją apie VESP: 1) VESP įsipareigojimų pobūdis ir trukmė; 2) įmonė, kuriai pavedama teikti VESP (ir jei taikytina teritorija); 3) išimtinių ar specialių teisių pobūdis; 4) kompensacijos apskaičiavimo, kontrolės ir priežiūros kriterijai; 4) kompensacijos permokos išvengimo ir gražinimo tvarka;
- jei VESP pobūdis yra besikeičiančios padėties, valdžios subjektas pavedime gali nustatyti *ex post* pataisos mechanizmą, pagal kurį numatoma reguliariai peržiūrėti ir, jei būtina, patikslinti užduotį arba ją nutraukti;

(2) kompensacijos kriterijai – kompensacijos apskaičiavimo kriterijai nustatyti iš anksto objektyviu ir skaidriu būdu

- iš anksto reikia nustatyti tik kriterijus, tai nereiškia, kad kompensaciją reikia apskaičiuoti remiantis formule, svarbiausia, kad nuo pat pradžių būtų aišku, kaip kompensacija bus skaičiuojama (pavyzdžiui, atsižvelgiant į tam tikrą vienos dienos, vieno patiekalo, vieno keleivio arba naudotojų skaičiaus kainą);
- kai kompensacijos gavėja gauna nuosaikų pelną (angl. *reasonable profit*), kaip dalį kompensacijos, pavedime taip pat reikia nustatyti to pelno apskaičiavimo kriterijus;
- kai VESP išlaidos kompensuojamos pilna apimtimi, iš anksto turi būti nustatyta, kaip tas išlaidas apibrėžti ir apskaičiuoti, tačiau bet koku atveju įskaičiuoti galima tik tiesiogiai su VESP teikimu susijusias išlaidas atskaičius visas pajamas, gautas iš VESP teikimo;
- jei pavedimo laikotarpiu numatoma kompensacijos peržiūra, pavedime turi būti nustatyta peržiūros tvarka ir poveikis kompensacijos sumai;

(3) kompensacijos permokos vengimas – kompensacija neturi viršyti to, kas būtina, siekiant padengti visas ar dalį VESP teikimo išlaidų

- VESP teikimo išlaidų padengimas apskaičiuojamas atsižvelgiant į pajamas ir nuosaikų pelną {KOMPENSACIJA = IŠLAIDOS – PAJAMOS + NUOSAIKŲ PELNAS};
- nuosaikų pelnas turi būti suprantamas kaip VGN, kurios reikėtų tipinei įmonei, svarstančiai, ar teikti VESP pavedimo sąlygomis, atsižvelgiant į galinčios kilti rizikos mastą;
- rizikos mastas turi būti nustatomas atsižvelgiant į sektorių, VESP rūšį ir kompensavimo mechanizmo ypatumus;
- nustatant VGN turi būti atsižvelgiama į VGN, kurią gauna įmonės vykdydamos panašias viešųjų paslaugų sutartis (sudarytas konkurencingomis sąlygomis), o jei tokių įmonių palyginimui nėra, lyginama su įmonėmis kitoje valstybėje narėje ar kitame sektoriuje;
- nustatant nuosaikų pelno dydį, galima įvesti skatinamuosius kriterijus, susijusius, pavyzdžiui, su teikiamos paslaugos kokybės ir /ar našumo padidėjimu;

(4) VESP teikėjo atranka – kompensacija turi būti pasiekama pasibaigus viešojo pirkimo procedūrai, kuri sudaro sąlygas atrinkti dalyvį, galintį paslaugas teikti mažiausia bendruomenei kaina, arba nustatyta imant į pavyzdį tipinę, tinkamai valdomą ir reikiamų išteklių turinčią įmonę

(4.1.) kompensacijos suma, kai teikti VESP pavedama rengiant tinkamą viešojo pirkimo procedūrą

- atvira, skaidri ir nediskriminuojanti viešojo pirkimo procedūra pagal Pirkimų direktyvas yra tinkamas būdas palyginti įvairius galimus pasiūlymus ir nustatyti kompensaciją neteikiant draudžiamos valstybės pagalbos;
- *ALTMARK* ketvirtoji sąlyga yra įvykdyta tik tuomet, kai viešojo pirkimo dalyvis atrinktas mažiausia bendruomenei kaina. „Mažiausia bendruomenei kaina“ sąvoka yra platesnė už „mažiausia kaina“ sąvoką, VESP teikėjas gali būti atrinktas ir pagal ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų, tačiau su sąlyga, kad šie kriterijai yra glaudžiai susiję su VESP objektu ir sudaro sąlygas ekonomiškai naudingiausiam pasiūlymui atitikti rinkos vertę;
- tiek atvira, tiek ribota viešojo pirkimo procedūra pagal Pirkimų direktyvas yra priimtina;
- skelbiamo konkurencinio dialogo ar derybų procedūros *ALTMARK* ketvirtąją sąlygą tenkina tik išimtiniais atvejais, kadangi šių procedūrų vykdymo metu perkančiosios organizacijos naudojasi plačia veikimo laisve ir gali apriboti susidomėjusių paslaugų teikėjų dalyvavimą;
- neskelbiamas viešasis pirkimas (pavyzdžiui, neskelbiamos derybos) *Altmark* ketvirtosios sąlygos netenkina, nes neįmanoma užtikrinti, kad išrinktas paslaugų teikėjas VESP teiks bendruomenei mažiausia kaina;
- viešasis pirkimas, kurio metu pateikiamas tik vienas pasiūlymas, *Altmark* ketvirtosios sąlygos netenkina, nes neįmanoma užtikrinti, kad išrinktas paslaugų teikėjas VESP teiks bendruomenei mažiausia kaina;

(4.2.) kompensacijos suma, kai teikti VESP pavedama nerengiant viešojo pirkimo procedūros

- jei viešasis pirkimas nerengiamas, kompensacija apskaičiuojama remiantis bendrai rinkoje sutartu užmokesčiu (angl. *generally accepted market remuneration*) už tam tikrą paslaugą (paslaugos turi būti visais atžvilgiais palyginamos);
- jei bendrai rinkoje sutarto užmokesčio nėra, kompensacijos suma nustatoma remiantis išlaidų, kurias tipinė, tinkamai valdoma ir turinti pakankamai materialinių išteklių, įmonė patirtų siekdama suteikti VESP, analize, atsižvelgiant į pajamas ir nuosaikų pelną;
- tipinė įmonė turima omeny, kad yra pakankamai įmonių, į kurių išlaidas galima atsižvelgti ir palyginti, šios įmonės gali veikti toje pačios arba kitoje valstybėje narėje;
- tinkamai valdoma įmone (angl. *well run undertaking*) neužtenka pripažinti pelningai veikiančią įmonę, valstybė narė turi atsižvelgti į tinkamą nacionalinių, Europos Sąjungos ar tarptautinių apskaitos reikalavimų vykdymą, taip pat įmonės pasirinkimą galima grįsti našumą rodančiais analitiniais santykiniais rodikliais (apyvartos ir panaudoto kapitalo, bendrųjų išlaidų ir apyvartos, apyvartos ir darbuotojų, pridėtinės vertės ir darbuotojų, darbuotojų arba personalo išlaidų ir pridėtinės vertės santykiais) ir kt.;
- pakankamai materialinių išteklių turinčia įmone vadinama įmonė, kuri turi išteklių, reikalingų nedelsiant vykdyti VESP įsipareigojimus;
- išlaidos, į kurias reikia atsižvelgti, visos su VESP teikimu susijusios išlaidos ir tinkama netiesioginių išlaidų (būdingų tiek VESP, tiek kitai veiklai) dalis.

Kad kompensacija už VESP teikimą nebūtų laikoma valstybės pagalba, turi būti tenkinamos visos *Altmark* sąlygos, nepakanka surengti viešojo pirkimo procedūros nepatikrinus, ar įvykdytos likusios trys *Altmark* sąlygos. Jei netenkinama bent viena *Altmark* sąlyga ir kompensacijos suma viršija *De minimis* pagalbos VESP kompensavimui reglamento taikymo ribas, kompensacija už VESP teikimą yra laikoma valstybės pagalba, bet yra suderinama su vidaus rinka be notifikacijos procedūros, jei tenkinamos Sprendimo dėl VESP kompensacijos sąlygos, arba gali būti suderinama, jei tenkinamos Bendrųjų nuostatų dėl VESP kompensacijos sąlygos ir Europos Komisija nepareiškia prieštaravimų dėl kompensacijos skyrimo po atliktos notifikacijos procedūros.

Sėkmingi *Altmark* sąlygų taikymo pavyzdžiai:

- ✓ atlygis, kurį Italijos valdžios subjektas pervedė Poste Italiane už pašto taupymo lakštų platinimą, atitinka *Altmark* sąlygas, nes kompensacija apskaičiuota remiantis išlaidų, kurias patirtų tinkamai valdoma įmonė, analize ([C 49/06](#))
- ✓ kompensacija už plačiajuosčio ryšio infrastruktūrą Prancūzijoje atitinka *Altmark* sąlygas, nes koncesioninkas pasirinktas atlikus konkurencingą procedūrą ([N 331/08](#))

Nesėkmingi *Altmark* sąlygų taikymo pavyzdžiai:

- ⊗ Lenkijos iniciatyva kompensuoti Poczta Polska universaliąsias pašto paslaugas neatitinka *Altmark* sąlygų, nes atlygis skiriamas ne konkurso būdu atrinktai įmonei, be to paremtas tik nuostolių dydžiu ([C 21/05](#))
- ⊗ Ispanijos dekretu skiriama kompensacija anglies elektrinėms neatitinka *Altmark* sąlygų, nes atlygis skiriamas ne konkurso būdu atrinktiems operatoriams be išsamios išankstinės išlaidų analizės ([N 178/2010](#))

3.3.2. *De minimis* pagalbos VESP kompensavimui reglamentas

Pagal *De minimis* pagalbos VESP kompensavimui reglamentą VESP finansavimas, neviršijantis 500 000 EUR sumos vienai įmonei per 3 finansinių metų laikotarpį, nelaikomas valstybės pagalba, kadangi dėl savo nedidelės vertės negali daryti poveikio konkurencijai ir valstybių narių tarpusavio prekybai.

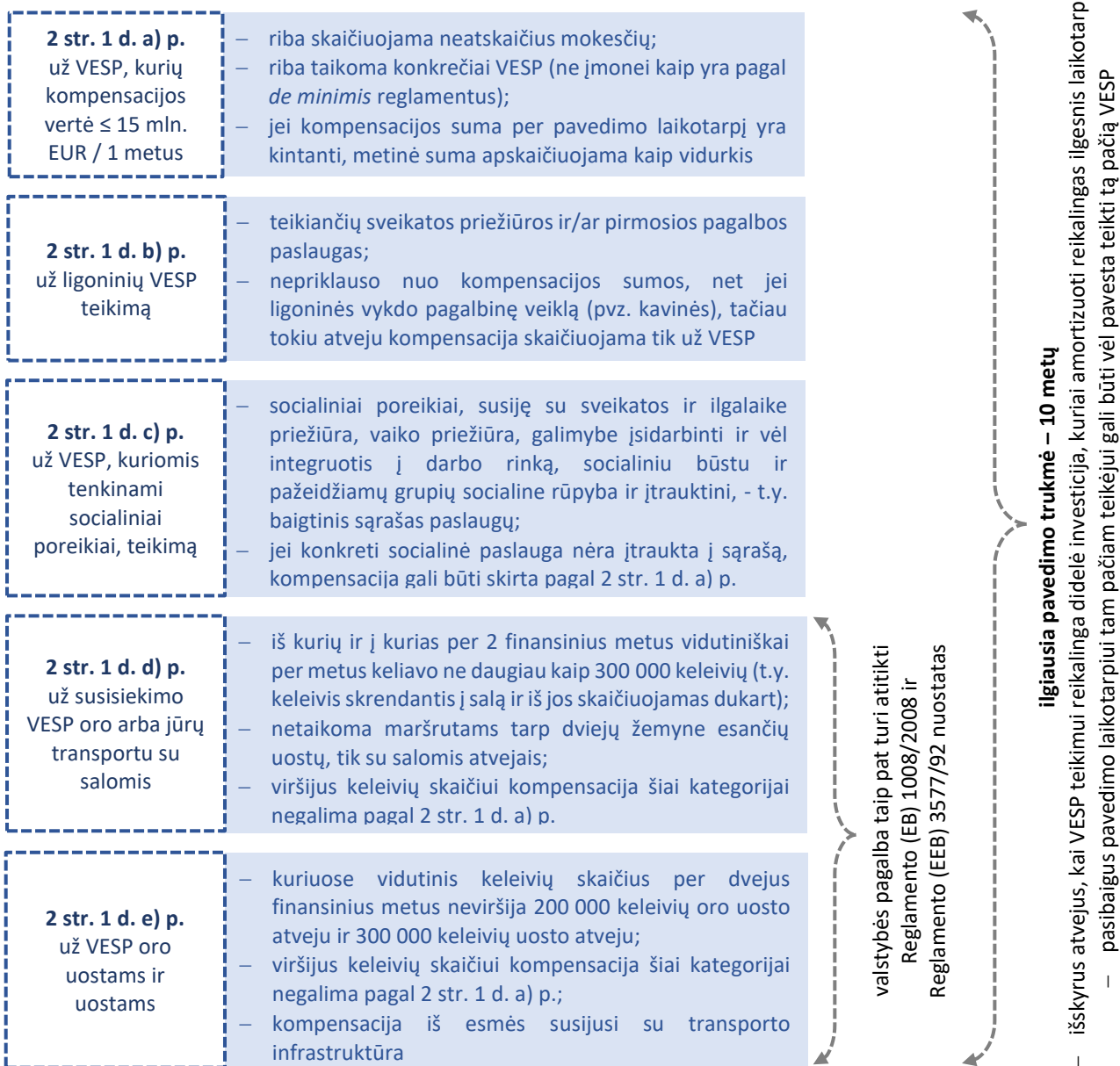
Prie Rekomendacijų 3.1 skyrelyje išdėstytos informacijos apie *de minimis* reglamentus papildomai teikiame išimtinai ***De minimis* pagalbos VESP kompensavimui reglamento taikymo aspektus:**

- visų *de minimis* pagalbos reglamentų principas yra tas pats, neriboti valstybės pagalbos tose srityse ir tokia apimtimi, kuri dėl savo nedidelės vertės negali daryti poveikio konkurencijai ir valstybių narių tarpusavio prekybai. *De minimis* pagalbos VESP kompensavimui reglamento taikymo viršutinė riba yra didžiausia, tačiau ji pagrįsta tuo, kad dalis sumos padengia VESP teikimo susijusias išlaidas (įmonei suteiktas potencialus pranašumas yra mažesnis, negu realiai išmokėta kompensacijos suma);
- pavedimas atlikti VESP užduotį yra reikalingas ir pagal *De minimis* pagalbos VESP kompensavimui reglamentą, tačiau jame privalo būti pateikta informacija tik apie VESP, už kurią teikiama kompensacija. Tai ir yra reglamento taikymo pranašumas prieš kitus VESP reguliavimo dokumentus, kadangi lengvesnės pavedimo dokumento sąlygos iš esmės reiškia lengvesnes kompensacijos skyrimo sąlygas, nes nėra reikalaujama grįsti patirtų išlaidų, todėl ir tikrinti, ar nėra kompensacijos permokos;
- kompensacija už VESP pagal šį reglamentą gali būti sumuojama su *de minimis* pagalba pagal kitus *de minimis* reglamentus, tačiau neviršijant 500 000 EUR viršutinės ribos vienai įmonei. Tai reiškia, kad, pavyzdžiui, jei įmonė jau yra gavusi 150 000 EUR paramos per paskutinius 3 finansinius metus pagal *De minimis* bendrąjį reglamentą, ji dar gali gauti iki 350 000 EUR pagal *De minimis* pagalbos VESP kompensavimui reglamentą. Viršutinė 500 000 EUR riba vienai įmonei yra absoliučiai didžiausia visų tipų *de minimis* pagalbos kartu sudėjus suma, ir ji taikoma nepriklausomai nuo to, ar dalis sumos buvo suteikta už veiklą, nesusijusią su VESP teikimu, taip pat ar įmonei patikėta teikti kelias VESP užduotis;
- *de minimis* pagalba nesumuojama su jokia kita kompensacija, suteikta už tos pačios VESP teikimą, be to neatsižvelgiant į tai, ar ta kompensacija yra valstybės pagalba, ar ne (reiškia neatsižvelgiant į tai, ar kompensacija skirta atitikus *Altmark* sąlygas ar pagal Sprendimą dėl VESP kompensavimo, Bendrąsias nuostatas dėl VESP kompensavimo), nes taip susidarytų kompensacijos permoka, tačiau įmonei už vieną pavestą VESP gauti kompensaciją pagal *Altmark* sąlygas, Sprendimą dėl VESP kompensavimo ar Bendrąsias nuostatas dėl VESP kompensavimo, o už kitą pavestą VESP kompensaciją pagal *De minimis* pagalbos VESP kompensavimui reglamentą – nedraudžiama.

3.3.3. Sprendimas dėl VESP kompensavimo

Sprendime dėl VESP kompensavimo nustatytos sąlygos, kurias tenkinus kompensacija už VESP teikimą yra laikoma valstybės pagalba, tačiau suderinama su vidaus rinka be notifikacijos procedūros.

Sprendimas dėl VESP kompensavimo taikomas³⁰ vienai iš 12 schemoje nurodytų VESP kategorijų priklausančiai valstybės pagalbai kompensacijos forma:

12 schema. Sprendimo dėl VESP kompensavimo taikymo sritys

Pagrindinis skirtumas tarp *Altmark* ir Sprendime dėl VESP kompensavimo nustatytų sąlygų susijęs su VESP teikėjo atranka ir kompensacijos apskaičiavimu, pastarajame reguliavime nėra nustatyti veiksmingumo kriterijai, t.y. kompensacijos suma nebūtinai turi būti nustatyta rengiant viešojo pirkimo procedūrą arba lyginant su tinkamai valdomos įmonės išlaidomis. Kai valdžios subjektai įrodo, kad suteikta kompensacija atitinka grynąsias išlaidas, įvertintas remiantis tiksliai nustatytais kriterijais, įtrauktais į pavidimą, ir kad nėra jokios kompensacijos permokos, kompensacija laikoma

³⁰ Netaikomas valstybės pagalbai kompensacijos už VESP forma suteiktai įmonėms, veikiančioms sausumos transporto srityje. Jei VESP įsipareigojimai susiję su keleiviniu geležinkelių ir/ar kelių transportu, kompensacija laikoma suderinta su vidaus rinka atitikus Keleivinio geležinkelių ir kelių transporto viešųjų paslaugų reglamento nuostatas be notifikacijos procedūros

suderinama su vidaus rinka. Taigi, **pagrindinės VESP kompensacijos suderinamumo sąlygos pagal Sprendimą dėl VESP kompensavimo:**

(1) pavedimas – kompensacijos gavėja privalo būti faktiškai įpareigota vykdyti VESP ir šie įsipareigojimai turi būti aiškiai apibrėžti

- iš esmės atitinka pirmosios *Altmark* sąlygos turinį, tik kartu su 2011 m. VESP reguliavimo pakeitimais įvestas papildomas skaidrumo reikalavimas pavedime pateikti nuorodą į Sprendimą dėl VESP kompensavimo, kad suinteresuotieji asmenys žinotų, kokios taisyklės yra taikomos;

(2) kompensacija – negali viršyti to, kas būtina grynosioms išlaidoms, patirtoms vykdant VESP, padengti, įskaitant nuosaikų pelną

- {KOMPENSACIJA = GRYNOSIOS IŠLAIDOS + NUOSAIKUSIS PELNAS};
- išlaidų apskaitos principai:
 - jei įmonė vykdo veiklą, susijusią tik su VESP teikimu, atsižvelgiama į visas įmonės išlaidas;
 - jei įmonė taip pat vykdo kitą veiklą, nesusijusią su VESP teikimu, atsižvelgiama tik į išlaidas, susijusias su VESP;
 - išlaidos, siejamos su VESP, gali apimti visas tiesiogines išlaidas, patirtas teikiant VESP, ir tinkamą išlaidų, kurios bendros VESP ir kitai veiklai, dalį;
 - gali būti atsižvelgiama į su investicijomis, ypač su infrastruktūra, susijusias išlaidas, būtinas VESP teikti;
- grynųjų išlaidų apskaičiavimo metodai:
 - išlaidų paskirstymo metodas (ang. *based on cost allocation*) – išlaidų ir pajamų skirtumas {GRYNOSIOS IŠLAIDOS = IŠLAIDOS – PAJAMOS}; arba
 - grynųjų išvengiamų išlaidų metodas (ang. *net avoided cost*) – skirtumas tarp įmonės, vykdančios VESP, grynųjų išlaidų ir tos pačios įmonės, nevykdančios VESP, grynųjų išlaidų (arba pelno) {GRYNOSIOS IŠLAIDOS = (A_{be VESP}(IŠLAIDOS – PAJAMOS) – A_{su VESP}(IŠLAIDOS – PAJAMOS));
- pajamų apskaitos principai:
 - pajamos gautos už VESP teikimą;
 - specialios ar išskirtinės teisės bei kitos valstybės narės suteiktos lengvatos nepaisant to, ar priemonė yra laikoma valstybės pagalba pagal SESV 107 str. 1 d., taip pat nepaisant to, ar priemonė yra susijusi su kita veikla nei VESP teikimu (pavyzdžiui, pastato nuoma mažesne nei rinkos kaina, mokesčių lengvatos);
- nuosaikų pelnas turi būti suprantamas kaip VGN, kurios reikėtų tipinei įmonei, svarstančiai, ar teikti VESP pavedimo sąlygomis visu pavedimo laikotarpiu, atsižvelgiant į galinčios kilti rizikos mastą:
 - VGN, neviršijanti atitinkamos apskaitos sandorių normos ir papildomų 100 bazinių punktų, turėtų būti laikoma nuosaikia. Atitinkama apskaitos sandorių norma – tai apskaitos sandorių norma, kurios terminas ir valiuta atitinka pavedime nurodytą laikotarpį ir valiutą;
 - Jei VGN naudoti neįmanoma, galima remtis kitais pelno dydžio rodikliais nuosaikiam pelnui nustatyti, pavyzdžiui, vidutine nuosavo kapitalo grąža, panaudoto kapitalo grąža, turto grąža arba pardavimo grąža, tačiau ir šiuo atveju valstybė narė turi užtikinti, kad

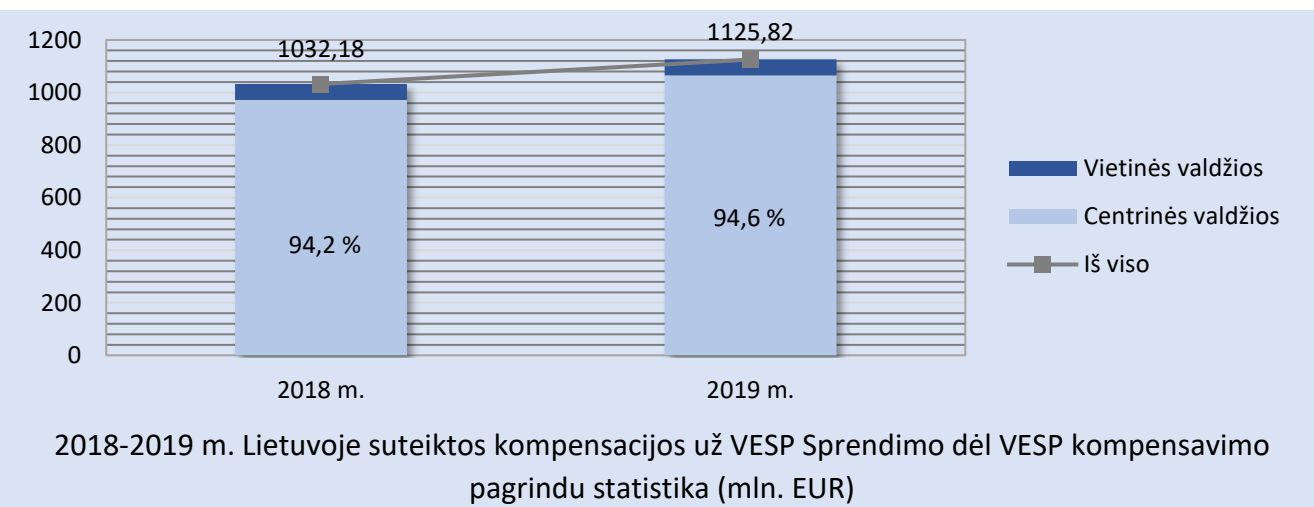
- alternatyviu būdu apskaičiuotas pelnas neviršija pelno, kurio reikėtų tipinei įmonei, svarstančiai, ar teikti VESP pavidimo sąlygomis visu pavidimo laikotarpiu;
- rizikos mastas turi būti nustatomas atsižvelgiant į sektorių, VESP rūšį ir kompensavimo mechanizmo ypatumus;
- kai įmonė vykdo su VESP teikimu susijusią veiklą ir kitą veiklą, vidaus sąskaitose turi būti vykdomos atskiros apskaitos;

(3) kompensacijos permokos kontrolė

- kompensacijos permoka turėtų būti suprantama kaip įmonei suteikta kompensacija, viršijanti tai, kas būtina grynosioms išlaidoms, patirtoms vykdant su VESP susijusius įsipareigojimus, padengti, įskaitant nuosaikų pelną;
- kompensacijos permokos kontrolė turi būti vykdoma bent kas 3 metus pavidimo laikotarpiu ir jam pasibaigus, tai iš esmės reiškia, kad įtvirtintas daugiamečių permokos kontrolės mechanizmas, t.y. tam tikrais metais įmonė gali gauti permoką su sąlyga, kad bus išvengiama kompensacijos permoka pasibaigus pavidimui;
- jei patikrinimo metu nustatyta kompensacijos permoka viršijo 10 proc. vidutinės metinės kompensacijos sumos, valstybė narė turi įsikišti ir užtikrinti, kad kompensavimo mechanizmas būtų suderintas su pavidimo sąlygomis, o įmonė grąžintų permoką;
- jei patikrinimo metu nustatyta kompensacijos permoka neviršijo 10 proc. vidutinės metinės kompensacijos sumos, tokia permoka gali būti perkeliama į kitą laikotarpį ir atimama iš to laikotarpio mokėtinos kompensacijos sumos.

Jei valstybė narė teikia didesnę nei 15 mln. EUR kompensaciją įmonei, kuri taip pat vykdo kitą su atitinkama VESP nesusijusią veiklą, turi būti pavišintas pavidimo dokumentas arba jo santrauka ir kiekvienais metais įmonei skirtos valstybės pagalbos suma.

Valstybė narė taip pat kas dvejus metus privalo teikti Europos Komisijai Sprendimo dėl VESP kompensavimo įgyvendinimo ataskaitas, kuriose turi būti išsamiai apžvelgtas teisės akto taikymas. Su Lietuvos, o taip pat kitų valstybių narių ataskaitomis galima susipažinti Europos Komisijos [tinklalapyje](#).³¹

³¹ Pasiikiama nuoroda: <https://ec.europa.eu/> ☞ Competition policy ☞ State aid ☞ Legislation ☞ Services of General Economic Interest (SGEI) ☞ Member states reports on the application of the SGEI decision

Remiantis aktualiausia Lietuvos Europos Komisijai pateikta Sprendimo dėl VESP kompensavimo taikymo ataskaita, VESP kompensavimui skirta valstybės pagalbos suma 2018-2019 m. laikotarpiu nežymiai auga ir 2019 m. iš viso sudarė – 1,1 mlrd. EUR. Didžioji dalis kompensacijos yra skiriama centrinės valdžios – Sveikatos apsaugos ministerijos už ligoninių teikiamas VESP (2019 m. – 93,7 proc.), o vietinės valdžios skiriama kompensacijos dalis ataskaitos laikotarpiu vidutiniškai sudaro apie 5-6 proc., kurios didžiąją dalį skyrė Trakų rajono savivaldybė kompensuodama su vandens tiekimu, vaiko priežiūra, pažeidžiamų grupių socialine rūpyba ir įtraukti susijusias paslaugas ir kitas VESP.

Analizuojant Sprendimo dėl VESP kompensavimo taikymo kategorijas, 2019 m. 93,8 proc. kompensacijos buvo skirta už ligoninių VESP, 2,7 proc. – už socialinius poreikius tenkinančias VESP ir likusi 3,5 proc. dalis – už VESP apibrėžtas periodinių leidinių pristatymo kaimo gyvenamųjų vietovių prenumeratoriams, elektroninių ryšių, atliekų tvarkymo, vandens tiekimo ir kultūros paslaugas.

3.3.4. Bendrosios nuostatos dėl VESP kompensavimo

Bendrosiose nuostatose dėl VESP kompensavimo nustatytos sąlygos, kurias tenkinus kompensacija už VESP teikimą yra laikoma valstybės pagalba, tačiau gali būti suderinama su vidaus rinka, jei atlikus notifikacijos procedūrą Europos Komisija nusprendžia nereikšti prieštaravimų dėl kompensacijos skyrimo. Bendrosios nuostatos dėl VESP kompensavimo, kaip ir Sprendimas dėl VESP kompensavimo, netaikomas sausumos transporto sektoriui, o taip pat visuomeninio transliavimo paslaugoms ir sunkumų patiriantiems VESP teikėjams.³² Taigi, **sąlygos, nuo kurių priklauso kompensacijos už VESP suderinamumas pagal Bendrąsias nuostatas dėl VESP kompensavimo:**

(1) nėra akivaizdžios klaidos paslaugą priskiriant VESP

- VESP priskiriamos tik tos piliečiams skirtos ar svarbios visai visuomenei paslaugos, kurių rinka be valstybės intervencijos neteiktų arba teiktų kitokiomis kokybės, saugos, lygių galimybių ar visuotinio prieinamumo sąlygomis;
- prieš pavedimą įmonei teikti VESP valstybė narė surengė viešąsias konsultacijas ir nustatė, ar atitinkamą paslaugą teikia arba kokiomis sąlygomis galėtų teikti rinka, taip pat tikslus paslaugos gavėjų poreikius. Ši nuostata netaikoma, kai akivaizdu, kad naujos konsultacijos neduos papildomos naudos lyginant su turima informacija, taip pat tuo atveju, jei VESP teikti pavedama Sprendimo dėl VESP kompensacijos taikymo kategorijose (žr. 12 schemą);

(2) pavedimas – kompensacijos gavėja privalo būti faktiškai įpareigota vykdyti VESP ir šie įsipareigojimai turi būti aiškiai apibrėžti

- iš esmės atitinka pirmosios *Altmark* sąlygos turinį;

(3) pavedimo trukmė grindžiama objektyviais kriterijais

- bet kokia pavedimo trukmė turi būti grindžiama poreikiu amortizuoti ilgalaikį neperleidžiamą turtą ir ši sąlyga yra griežtesnė Sprendimo dėl VESP kompensavimo taikymo atžvilgiu, pagal kurį pavedimo laikotarpis iki 10 metų pasirenkamas be pagrindimo;
- ilgalaikis neperleidžiamas turtas turi būti suprantamas kaip turtas, kurio neįmanoma lengvai parduoti ir/ar konvertuoti į pinigus. Taigi, iš esmės, pavedimo vykdymo trukmė

³² Valstybės pagalba sunkumų patiriantiems VESP teikėjams yra vertinama remiantis Europos Komisijos gairėmis dėl valstybės pagalbos sunkumų patiriančioms įmonėms sanuoti ir restruktūrizuoti ([2014/C 249/01](#))

neturėtų viršyti laikotarpio, reikalingo svarbiausiam turtui, kuris būtinas teikti VESP, nuvertinti, pavyzdžiui, pašto operatoriams svarbus turtas galėtų būti pripažintas laiškų, siuntų rūšiavimo įranga;

(4) suderinamumas su [Skaidrumo direktyva](#)

- sąlygos tikslas yra didinti skaidrumą ir veiksmingiau užtikrinti kompensavimo proporcingumą, visų pirma reikalaujant atskirti veiklos, dėl kurios mokama kompensacija, ir kitos veiklos apskaitą;
- su Skaidrumo direktyva nesuderinamos valstybės pagalbos poveikis laikomas prieštaraujantis Europos Sąjungos bendriems interesams, todėl neatitinka SESV 106 str. 2 d. nustatyto VESP reguliavimo;

(5) suderinamumas su Europos Sąjungos viešojo pirkimo taisyklėmis

- su Europos Sąjungos viešojo pirkimo taisyklėmis nesuderinamos valstybės pagalbos poveikis laikomas prieštaraujantis Europos Sąjungos bendriems interesams, todėl neatitinka SESV 106 str. 2 d. nustatyto VESP reguliavimo;
- viešojo pirkimo taisyklės apima ne tik Pirkimų direktyvas, bet ir tiesiogiai iš SESV kylantys skaidrumo, vienodų sąlygų ir nediskriminavimo reikalavimai;³³
- suderinamumo sąlyga netaikoma tuo atveju, jei VESP teikti pavedama Sprendimo dėl VESP kompensacijos taikymo kategorijose (žr. 12 schemą);

(6) nediskriminavimas

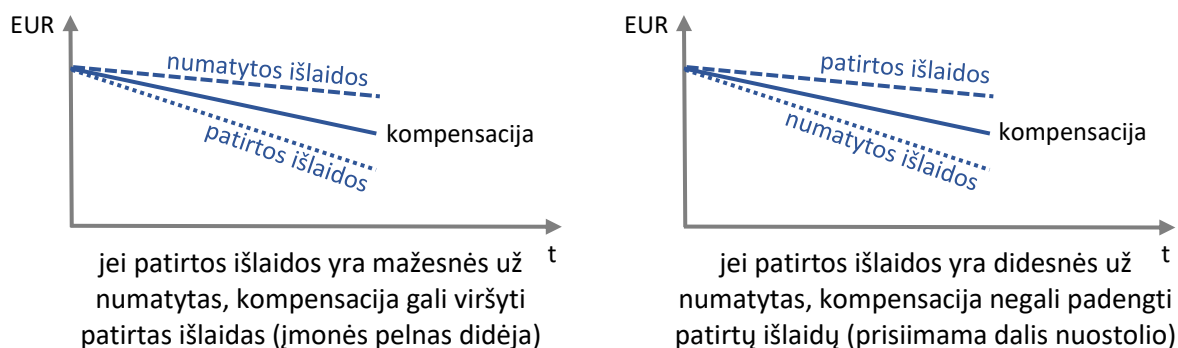
- jei ta pati VESP pavedama teikti kelioms įmonėms, kompensacija kiekvienai įmonei reikia apskaičiuoti remiantis tuo pačiu metodu;
- suderinamumo sąlyga netaikoma tuo atveju, jei VESP teikti pavedama Sprendimo dėl VESP kompensacijos taikymo kategorijose (žr. 12 schemą);

(7) kompensacija – negali viršyti sumos, reikalingos su VESP susijusių įsipareigojimų vykdymo grynosioms išlaidoms padengti, įskaitant nuosaukųjį pelną

- {KOMPENSACIJA = GRYNOSIOS IŠLAIDOS + NUOSAUKUSIS PELNAS};
- skirtingai nuo Sprendimo dėl VESP kompensavimo suderinamumo sąlygų, kompensacijai apskaičiuoti skatinama naudoti ne alternatyvius, o būtent grynujų išvengiamų išlaidų metodą – skirtumą tarp įmonės, vykdančios VESP, grynujų išlaidų ir tos pačios įmonės, nevykdančios VESP, grynujų išlaidų (arba pelno) $\{GRYNOSIOS\ IŠLAIDOS = (A_{be\ VESP}(IŠLAIDOS - PAJAMOS) - A_{su\ VESP}(IŠLAIDOS - PAJAMOS))\}$. Kiti metodai gali būti naudojami tik tuo atveju, jei grynujų išvengiamų išlaidų metodo neįmanoma ar netikslinga taikyti, arba jei VESP teikti pavedama Sprendimo dėl VESP kompensacijos taikymo kategorijose (žr. 12 schemą);
- išlaidų bei pajamų apskaitos, o taip pat nuosaukaus pelno apskaičiavimo principai iš esmės atitinka Sprendime dėl VESP kompensavimo suderinamumo sąlygų turinį, tik tuo atveju, jei VESP teikimas susijęs su didele komercine ar sutartine rizika, nuosaukus pelnas negali viršyti dydžio, atitinkančio rizikos mastui proporcingą kapitalo grąžos normą be papildomų bazinių punktų;

³³ Apie bendrųjų principų taikymą Europos Komisija plačiau pasisako aiškinamajame komunikate dėl Bendrijos teisės, taikomos sudarant sutartis, kurioms netaikomos arba tik iš dalies taikomos viešųjų pirkimų direktyvos ([2006/C 179/02](#))

- kompensacijos suma gali būti nustatoma ne tik remiantis patirtomis išlaidomis ir gautomis pajamomis, bet ir numatomomis išlaidomis ir pajamomis arba abiejų deriniu. Šie kompensacijos apskaičiavimo metodai reikalingi nustatant našumo skatinimo priemones, kurios sudaro privalomą valstybės pagalbos suderinamumo sąlygą, nebent valstybės narės gali pagrįsti, kad taip daryti neįmanoma ar netikslinga, arba jei VESP teikti pavedama Sprendimo dėl VESP kompensacijos taikymo kategorijose (žr. 12 schemą);
- jei kompensacija iš dalies ar pilna apimtimi grindžiama numatomomis išlaidomis ir pajamomis, privaloma jas nurodyti pavedime ir pagrįsti patikimais kriterijais;
- našumo skatinimo priemonės (angl. *efficiency incentives*):
 - iš anksto nustatant fiksuotą kompensacijos dydį, kurio įmonė gali tikėtis pavedimo laikotarpiu padidėjus našumui – kompensacija grindžiama numatytomis išlaidomis; arba
 - kompensacijos dydis priklauso nuo našumo tikslų įgyvendinimo masto – kompensacija grindžiama numatytų ir patirtų išlaidų deriniu:

13 schema. VESP kompensacijos, grindžiamos numatytų ir patirtų išlaidų deriniu, pavyzdžiai

- kompensacijos permokos kontrolė:
 - kompensacijos permoka turėtų būti suprantama kaip įmonei suteikta kompensacija, viršijanti sumą, reikalingą su VESP susijusių įsipareigojimų vykdymo grynosioms išlaidoms padengti, įskaitant nuosaičių pelną;
 - perviršį, gautą našumui padidėjus daugiau, nei numatyta, įmonė gali pasilikti kaip papildomą nuosaičių pelną;
 - kompensacijos permokos kontrolė turi būti vykdoma bent kas 3 metus pavedimo laikotarpiu ir jam pasibaigus, o jei kompensacija skiriama iš anksto neskelbiant viešojo pirkimo – kas 2 metus pavedimo laikotarpiu;
 - kai iš anksto nustatomas fiksuotas kompensacijos dydis, kurio numatomai reikia padengti grynąsias išlaidas atsižvelgus į našumo padidėjimą, kompensacijos permokos patikra apsiriboja tikrinimu, ar pelno dydis iš tiesų nuosaičius iš *ex ante* perspektyvos;

(8) papildomi reikalavimai, kurie galimai reikalingi, kad prekybos plėtojimui nebūtų daromas Europos Sąjungos interesams prieštaraujantis poveikis

- gali pasitaikyti, kad tam tikromis išimtinėmis aplinkybėmis gali kilti didelio konkurencijos iškreipimo vidaus rinkoje problemos, tais atvejais Europos Komisija svarstys, ar tokį iškreipimą galima sumažinti papildomomis sąlygomis, kad valstybės pagalbos priemonė taptų suderinama. Išimtinių aplinkybių pavyzdžiais gali būti:

- kai pavidimo trukmė negali būti pateisinama objektyviais kriterijais;
- kai pavidime siejamos įvairios užduotys, kurios galėtų būti išskaidomos į atskiras VESP;
- kai be konkurencingos atrankos procedūros VESP pavidama teikti rinkoje, kurioje jau teikiamos labai panašios paslaugos arba galima tikėtis, kad tokios paslaugos greitai turėtų atsirasti;
- kai VESP siūloma už mažesnę nei potencialaus paslaugų teikėjo kainą;
- kai pavidimas susijęs su specialiomis arba išimtinėmis teisėmis, kurių pranašumas sunkiai išmatuojamas;
- kai remiamas sunkiai nukopijuojamos infrastruktūros diegimas ir išstumiami iš rinkos kiti veiklos vykdytojai;
- kai pavidimas trukdo veiksmingai įgyvendinti kitus Europos Sąjungos teisės aktus;
- suderinamumo sąlyga netaikoma tuo atveju, jei VESP teikti pavidama Sprendimo dėl VESP kompensacijos taikymo kategorijose (žr. 12 schemą);

(9) skaidrumas

- teikiant kompensaciją pagal Bendrąsias nuostatas dėl VESP kompensavimo, valstybė narė privalo viešai paskelbti informaciją:
 - apie viešųjų konsultacijų rezultatus;
 - VESP pobūdį ir trukmę;
 - įmonę ir, jei taikoma, teritoriją;
 - kiekvienais metais įmonei skirtas valstybės pagalbos sumas.

Valstybė narė kas dvejus metus privalo teikti Europos Komisijai Bendrųjų nuostatų dėl VESP kompensavimo įgyvendinimo ataskaitas, kuriose turi būti išsamiai apžvelgtas teisės akto taikymas. Su Lietuvos, o taip pat kitų valstybių narių ataskaitomis galima susipažinti Europos Komisijos [tinklapyje](#).³⁴ Remiantis minėtose ataskaitose pateikta informacija 2012-2018 m. laikotarpiu Lietuva neskyrė kompensacijos už VESP Bendrųjų nuostatų dėl VESP kompensavimo pagrindu.

3.3.5. Galimybių kompensuoti VESP analizės žingsniai

Reziumuojant Rekomendacijų 3.3.1-3.3.4 skyreliuose detalai išnagrinėtas galimybių kompensuoti VESP sąlygas:

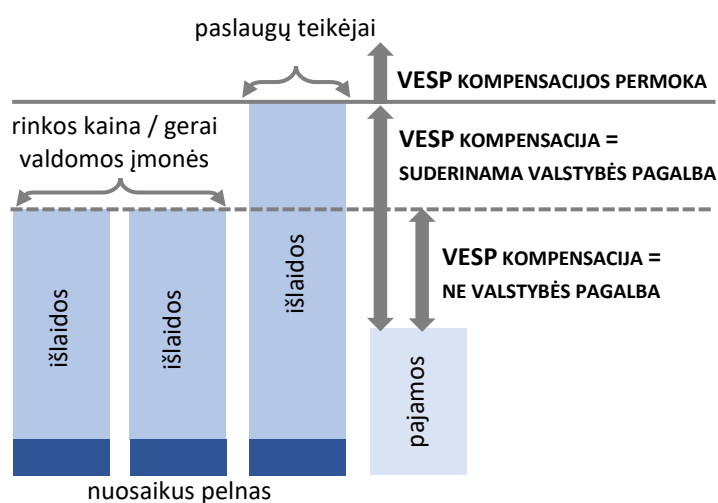
- VESP kompensavimas *de minimis* apimtyje arba atitikus *Altmark* sąlygas nėra valstybės pagalba SESV 107 str. 1 d. atžvilgiu, nes atitinkamai laikoma, kad nedidelė kompensacijos vertė negali daryti poveikio valstybių narių prekybai, o teikiant paslaugas *Altmark* sąlygomis įmonės negauna didesnės ekonominės naudos, negu būtų gavęs bet kuris kitas rinkos dalyvis, todėl nėra pranašumo, galinčio sutrikdyti sąžiningą konkurenciją, t.y. nėra tenkinamos visos SESV 107 str. 1 d. nustatytos valstybės pagalbos taisyklės sudedamosios dalys. Tačiau *de minimis* kompensacijos riba retai pakankama tenkinti visuomenės poreikį kokybiškoms ir visiems prieinamoms paslaugoms, o *Altmark* sąlygomis kompensuoti VESP valstybėms narėms būna per sudėtinga, nes ketvirtoji *Altmark* sąlyga dažniausiai neįgyvendinama dėl rinkoje

³⁴ Pasiikiama [nuoroda: https://ec.europa.eu/](https://ec.europa.eu/) ☞ Competition policy ☞ State aid ☞ Legislation ☞ Services of General Economic Interest (SGEI) ☞ Member states reports on the application of the SGEI decision

esančio nepakankamo paslaugų teikėjų skaičiaus (atlikti *Altmark* suvokimu konkurencingą VESP teikėjo atranką) arba dėl pernelyg sudėtingos kompensacijos analizės, paremtos veiksmingumo principu, kad kompensacijos suma nebūtų didesnė už tipinės, gerai valdomos įmonės patirtas išlaidas;

- apie ketinimą suteikti kompensaciją už VESP nereikia pranešti Europos Komisijai ne tik tuo atveju, kai kompensacijos suma neviršija *de minimis* ribos arba atitikus *Altmark* sąlygas, notifikacija nėra privaloma ir tuo atveju, kai kompensacija už VESP yra laikoma valstybės pagalba, tačiau yra suderinama su vidaus rinka atitikus Sprendime dėl VESP kompensavimo nustatytas suderinamumo sąlygas, kur pastarosios nuo *Altmark* sąlygų iš esmės skiriasi tuo, kad su SESV taisyklėmis suderintai kompensacijai už VESP išmokėti pakanka įrodyti, kad suma dengia grynąsias įmonės išlaidas, įvertintas remiantis tiksliai nustatytais kriterijais, o pavidimo teikti VESP laikotarpis neviršija 10 metų;
- jei kompensacijos skyrimas neatitinka Sprendimo dėl VESP kompensavimo suderinamumo sąlygų, valstybės pagalba vis dar gali būti suderinama su vidaus rinka Europos Komisijai atlikus valstybės narės pranešimo patikrą remiantis Bendrųjų nuostatų dėl VESP kompensavimo suderinamumo sąlygomis, kurios nuo Sprendimo dėl VESP kompensavimo suderinamumo sąlygų pagrinde skiriasi dėl privalomų išlaidų apskaičiavimo metodo (grynųjų išvengiamų išlaidų) bei našumo skatinimo priemonių, o taip pat griežtesnio pavidimo laikotarpio nustatymo sąlygų (pasirinktas laikotarpis privalo būti grindžiama objektyviais kriterijais);

- taigi, *Altmark* ir VESP suderinamumo sąlygos iš esmės skiriasi kompensacijos apskaičiavimo taisyklėmis (žr. 14 schemą), o kitų sąlygų turinys savo esme yra vienodas: privalo būti nustatyto turinio pavidimas, kurio duomenų pakaktų nustatyti teisėtos valstybės pagalbos atžvilgiu kompensacijos dydį, ir užtikrinti šio dydžio kontrolę, kad kompensacija neviršytų to, kas būtina padengti VESP teikimo išlaidas;

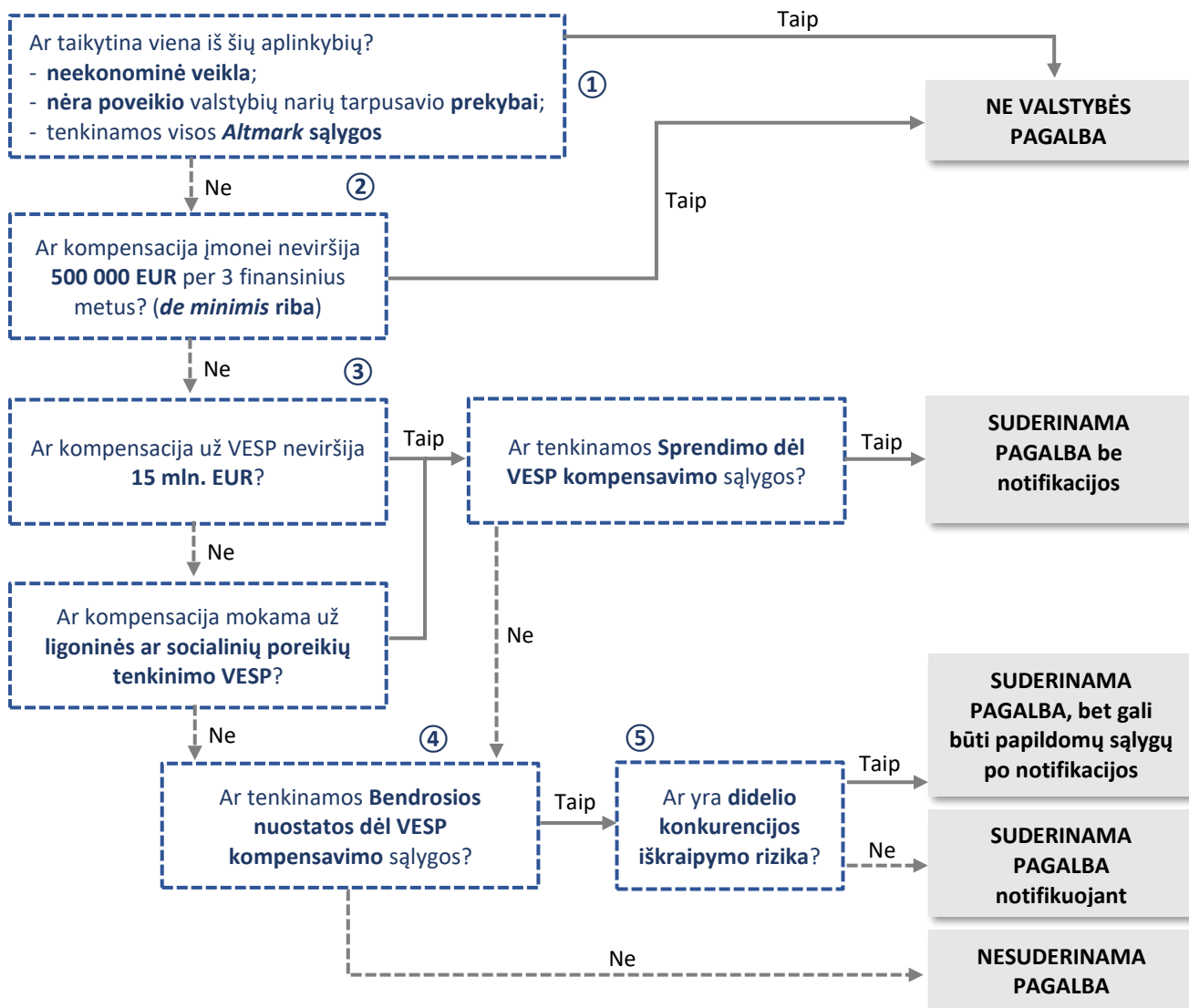
14 schema. VESP kompensacijos apskaičiavimo taisyklių principai

- VESP kompensavimui pagal *de minimis* reglamentą pavidime pakanka identifikuoti paslaugą, už kurią mokama kompensacija, tačiau kompensacijos dydžio grįsti neprivaloma, todėl ir tikrinti kompensacijos permokos. VESP kompensavimo riba skaičiuojama ne konkrečiai VESP, o įmonei, todėl 500 000 EUR riba yra didžiausia galima išmokėti įmonei suma per 3 finansinių metų laikotarpį nepaisant to, kad jai pavesta vykdyti kelias VESP;
- investicijos į infrastruktūrą, kuri yra reikalinga vykdant VESP įsipareigojimus, gali būti laikoma išlaidomis, susijusiomis su VESP teikimu, todėl patenka į kompensacijos apskaičiavimo formules.

Atkreiptinas dėmesys, kad Rekomendacijų 3.3 skyrelyje nagrinėtas **VESP reguliavimo rinkinys jokiais būdais neriboja ir/ar nepadengia Europos Sąjungos ar nacionalinių viešųjų pirkimų** (įskaitant

koncesijas ar kitas viešojo ir privataus sektorių partnerystės formas) **taisyklių taikymo**. Vien tai, kad VESP reguliavime egzistuoja kompensacijos už VESP apskaičiavimo taisyklės pasirinkus paslaugos teikėją be atrankos procedūros, iš esmės nereiškia, kad viešųjų pirkimų taisyklių galima nebetaikyti. Valstybės pagalbos ir viešųjų pirkimų taisyklių tikslai ir taikymo sritis yra skirtingi: valstybės pagalbos taisyklėmis yra nustatomos VESP finansavimo sąlygos su tikslu neleisti valstybės intervencijai iškraipyti konkurenciją, o viešųjų pirkimų taisyklėmis yra nustatomos sąlygos, kuriomis atrenkamas atlygintinės paslaugos teikėjas su tikslu užtikrinti sąžiningą tiekėjų varžymąsi – skaidrų, lygiateisį ir nediskriminacinį. Taigi, valdžios subjektai, ketinantys patikėti teikti VESP, turi laikytis ne tik valstybės pagalbos taisyklių, bet ir viešųjų pirkimų taisyklių (įskaitant koncesijas ar kitas viešojo ir privataus sektorių partnerystės formas) taikymo, be to sureguliuoto tiek Europos Sąjungos, tiek nacionalinėje teisėje.

Vertinant galimybes kompensuoti visuotinės ekonominės svarbos pripažintas paslaugas, Europos Komisija siūlo atlikti 15 schemoje nurodytus analizės žingsnius:

15 schema. Galimybių kompensuoti VESP analizės žingsniai

15 schemoje yra pateikti galimybių kompensuoti VESP analizės žingsniai, t.y. šia schema galima pasinaudoti tik tuo atveju, jei ketinamos kompensuoti paslaugos valstybėje narėje yra pripažintos visuotinės ekonominės svarbos ir nėra padaryta akivaizdi paslaugų priskyrimo VESP klaida.

- ① Jei VESP kompensavimas neatitinka bent vienos valstybės pagalbos taisyklės sudedamosios dalies, paslaugai skirtas finansavimas nėra valstybės pagalba, todėl valstybės pagalbos reguliavimas apskritai nėra taikomas. Tačiau valstybės pagalbos taisyklėje išskirtos ir Rekomendacijų 2 skyriuje detalai išnagrinėtos šešios kumuliatyvios taisyklės sąlygos, o Europos Komisija schemoje išskiria tik dvi iš jų (2.1 ĮMONĖ – paramos gavėja yra įmonė, vykdanči ekonominę veiklą ir 2.6 POVEIKIS PREKYBAI – parama daro poveikį valstybių narių tarpusavio prekybai), taip yra todėl, kad kitų sąlygų tenkinimas VESP atveju yra labai tikėtinas: 2.2 VALSTYBĖ IR VALSTYBINIAI IŠTEKLIAI – visuotinės svarbos paslaugas visuomenei paprastai organizuoja ir finansuoja valstybė per valdžios subjektus iš savo išteklių; 2.4 ATRANKUMAS – kompensacija yra skiriama VESP teikėjui, todėl ji yra atranki; 2.5 KONKURENCIJOS IŠKRAIPYMAS – jei kompensacija suteikia VESP teikėjui pranašumą, paprastai laikoma, kad valstybės intervencija iškraipo konkurenciją, o 2.3 PRANAŠUMAS yra vertinamas pagal *Altmark* sąlygas.

Taigi, jei kompensacija skiriama už įmonei pavestą teikti neekonominę veiklą (nagrinėta Rekomendacijų 2.1 skyrelyje), valstybės pagalbos reguliavimas netaikomas. Jei kompensacija skiriama už įmonei pavestą teikti ekonominę veiklą, tačiau įmonė šią veiklą vykdo nedidelėje valstybės narės teritorijoje ir veikiausiai nepritrauks klientų iš kitų valstybių narių, tokių paslaugų finansavimas turi išimtinai vietinį poveikį ir nedaro poveikio valstybių narių tarpusavio prekybai arba daro tokį nežymų, kuris neprieštaruja bendriems Europos Sąjungos interesams (nagrinėta Rekomendacijų 2.6 skyrelyje) – valstybės pagalbos reguliavimas netaikomas. Tuo atveju, jei vertinant VESP teikėjui suteiktą ekonominę naudą nustatoma, kad VESP kompensavimas atitinka *Altmark* sąlygas (nagrinėta Rekomendacijų 3.3.1 skyrelyje), laikoma, kad įmonei nėra suteikiamas pranašumas, todėl valstybės pagalbos reguliavimas taip pat nėra taikomas.

- ② Jei VESP kompensavimas atitinka visas valstybės pagalbos taisyklės sąlygas, tačiau kompensacija įmonei per 3 finansinių metų laikotarpį neviršija 500 000 EUR bei atitinka *De minimis* pagalbos VESP kompensavimui reglamento sąlygas, valstybės pagalbos reguliavimas vis vien nėra taikomas.
- ③ Jei VESP kompensavimas atitinka visas valstybės pagalbos taisyklės sąlygas, o kompensacijos suma įmonei viršija *de minimis* pagalbos ribą, analizuojamos kompensacijos už VESP, kaip valstybės pagalbos, suderinamumo su vidaus rinka sąlygos. Jei kompensacijos suma už atitinkamą VESP neviršija 15 mln. EUR per metus arba kompensuojama už ligoninių ar socialinių poreikių tenkinimo VESP (kurioms netaikoma kompensacijos riba), analizuojamos VESP kompensavimo suderinamumo sąlygos pagal Sprendimą dėl VESP kompensavimo, ir pastarąsias atitikus, VESP kompensavimas yra laikomas valstybės pagalba, tačiau suderinama su vidaus rinka be notifikacijos.
- ④ Jei kompensacijos suma viršija Sprendimo dėl VESP kompensavimo taikymo ribą ir paslaugos nėra priskiriamos prie ligoninės ar socialinių poreikių tenkinimo, analizuojamos VESP

kompensavimo suderinamumo sąlygos pagal Bendrąsias nuostatas dėl VESP kompensavimo. Šių nuostatų pagrindu analizuojamas suderinamumas ir tuo atveju, jei VESP kompensavimas neatitiko kai kurių Sprendimo dėl VESP kompensavimo sąlygų. Jei nėra tenkinamos Bendrųjų nuostatų dėl VESP kompensavimo suderinamumo sąlygos, VESP kompensavimas yra laikoma draudžiama valstybės pagalba.

- ⑤ Jei tenkinamos Bendrųjų nuostatų dėl VESP kompensavimo suderinamumo sąlygos, dėl ketinimo kompensuoti VESP yra notifikuojama Europos Komisijai. Pastaroji sprendžia, ar VESP kompensavimas gali sukelti didelio konkurencijos iškreipimo riziką. Jei vertinimas parodo, kad VESP kompensavimas tokią riziką sukelti gali, Europos Komisija nusprendžia nereikšti prieštaravimų dėl kompensacijos skyrimo nustatydamą papildomus reikalavimus, jei visgi rizikos nėra – Europos Komisija nusprendžia nereikšti prieštaravimų dėl kompensacijos skyrimo laikydama VESP kompensavimą valstybės pagalba, tačiau suderinamą su vidaus rinka.

Daugiau apie VESP kompensavimo galimybes bei VESP reguliavimo rinkinio paaiškinimų galima rasti Europos Komisijos 2013 m. paskelbtame [darbiniame dokumente DUK forma](#).³⁵

3.4. GAIRĖS

Tiems atvejams, kai valstybės ketinamos suteikti paramos priemonė neatitinka reglamentų sąlygų arba apskritai nesureguliuota reglamento lygmenyje (žr. 8 schemą), valstybės pagalbos taisyklės išimčių taikymui Europos Komisija yra parengusi gaires, kuriose pateiktas Europos Komisijos patirtimi bei atlikta rinkos analize pagrįstas išankstinis įvertinimas, kokiais atvejais tam tikros formos/kategorijos ar tam tikrame sektoriuje valstybės intervencija galėtų būti laikoma suderinama su vidaus rinka atlikus notifikacijos procedūrą.

Rekomendacijų 3.4.1-3.4.2 skyreliuose pateiktas susistemintas sąrašas Rekomendacijų parengimo dienai galiojančių/aktualių gairių, nuorodos į kurias pateiktos konsoliduotų versijų ar su nuorodomis į jų pakeitimus. Visas gaires taip pat galima rasti Europos Komisijos [tinklalapyje](#) ir Konkurencijos tarybos [tinklalapyje](#).³⁶

3.4.1. Horizontalios gairės

Horizontaliomis valstybės pagalbos taisyklėmis Europos Komisija pateikia gaires dėl konkrečių valstybės pagalbos formų/kategorijų, taikomų bet kurioje pramonės šakoje:

(1) REGIONINĖ PAGALBA

- **išimties pagrindas:** SESV 107 str. 3 d. a) ir c) p.
- **reguliavimas:** iki 2021 m. gruodžio 31 d. galiojančios 2014–2020 m. regioninės valstybės pagalbos gairės ([2013/C 209/01](#)), nuo 2022 m. sausio 1 d. įsigaliojantis Europos Komisijos komunikatas „Regioninės valstybės pagalbos gairės“ ([2021/C 153/01](#));

³⁵ Pasiekiamas [nuoroda](#): <https://ec.europa.eu/> ☞ Competition policy ☞ State aid ☞ Legislation ☞ Services of General Economic Interest (SGEI) ☞ Guide to the application SWD(2013) 53 final

³⁶ Europos Komisijos [tinklalapyje](#): <https://ec.europa.eu/> ☞ Competition policy ☞ State aid ☞ Legislation; Konkurencijos tarybos [tinklalapyje](#): www.kt.gov.lt ☞ Veiklos sritys ☞ Valstybės pagalba ☞ Teisės aktai

- **taikymas:** išdėstytos taisyklės, kuriomis vadovaujantis valstybės narės gali teikti valstybės pagalbą įmonėms ir remti investicijas į naujus gamybos įrenginius mažiau palankiuose regionuose arba išplėsti ar atnaujinti esamus įrenginius. Gairėse taip pat pateiktos taisyklės, kuriomis remiantis valstybės narės gali sudaryti regioninės pagalbos žemėlapius, kad nustatytų, kuriose geografinėse vietovėse įmonės gali gauti regioninę valstybės pagalbą ir kokių intensyvumu;

(2) APLINKOSAUGA IR ENERGETIKA

- **išimties pagrindas:** SESV 107 str. 3 d. c) p.;
- **reguliavimas:** Europos Komisijos komunikatas „2014–2020 m. Valstybės pagalbos aplinkos apsaugai ir energetikai gairės“ ([2014/C 200/01](#));
- **taikymas:** gairėse nustatomos valstybės pagalbos aplinkos apsaugai ir energetikai taisyklės, siekiant padėti atsinaujinantiems energijoms šaltiniams patekti į rinką. Gairių tikslas yra padėti valstybėms narėms pasiekti klimato politikos tikslus ir tuo pat metu išvengti rinkos iškreipimų, kurie gali atsirasti dėl atsinaujinantiems energijos šaltiniams teikiamų subsidijų. Gairės taikomos valstybės pagalbai, teikiamai aplinkos apsaugos arba energetikos tikslams pasiekti visuose sektoriuose;

(3) BENDRIEMS EUROPOS INTERESAMS SVARBŪS PROJEKTAI

- **išimties pagrindas:** SESV 107 str. 3 d. b) p.;
- **reguliavimas:** Europos Komisijos komunikatas „Valstybės pagalbos, skirtos bendriems Europos interesams svarbių projektų vykdymui skatinti, suderinamumo su vidaus rinka analizės kriterijai“ ([2014/C 188/02](#));
- **taikymas:** bendriems Europos interesams svarbiais projektais paprastai laikomi projektai, skirti pašalinti dideles rinkos nepakankamumo arba sisteminės problemas ir įveikti socialinius sunkumus, kuriems kitų priemonių nėra. Gairėse pateikiami kriterijai, kuriuos Europos Komisija taikys vertindama bendriems Europos interesams svarbių projektų vykdymui skatinti skirtą valstybės pagalbą;

(4) MOKSLINIAI TYRIMAI, TECHNOLOGINĖ PLĖTRA IR INOVACIJOS

- **išimties pagrindas:** SESV 107 str. 3 d. b) ir c) p.;
- **reguliavimas:** Europos Komisijos komunikatas „Valstybės pagalbos moksliniams tyrimams, technologinei plėtrai ir inovacijoms sistema“ ([2014/C 198/01](#));
- **taikymas:** stiprinti savo mokslinį bei technologinį pagrindą, sukuriant Europos mokslinių tyrimų erdvę, kurioje laisvai judėtų mokslo darbuotojai, mokslinės žinios ir technologijos, ir skatinti jos konkurencingumo augimą, taip pat pramonės srityje, kartu remiant visus mokslinius tyrimus, kurie, manoma, yra reikalingi – yra svarbus Europos Sąjungos tikslas. Gairėse pateikiamos taisyklės, kuriomis vadovaujantis valstybės narės gali teikti įmonėms valstybės pagalbą, skirtą mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir inovacijų veiklai;

(5) ŠILTNAMIO EFEKTĄ SUKELIANČIŲ DUJŲ APYVARTINIŲ TARŠOS LEIDIMŲ PREKYBA

- **išimties pagrindas:** SESV 107 str. 3 d. c) p.;

- **reguliavimas:** Europos Komisijos komunikatas „Tam tikrų valstybės pagalbos priemonių, susijusių su šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema po 2021 m., gairės“ ([2020/C 317/04](#));
- **taikymas:** šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema siekiama skatinti taupiai ir ekonomiškai efektyviai mažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį. Gairėmis siekiama užtikrinti, kad teigiamas paramos poveikis nusvertų jos neigiamą poveikį vidaus rinkoje, valstybės pagalba turi būti būtina aplinkosaugos tikslui pasiekti ir turi būti ne didesnė, nei būtina tam tikram aplinkos apsaugos lygiui užtikrinti;

(6) PALANKIŲ SĄLYGŲ NETURINČIŲ IR NEJGALIŲ DARBUOTOJŲ UŽIMTUMAS

- **išimties pagrindas:** SESV 107 str. 3 d. viršijus BBIR 4 str. 1 d. notifikacijos ribas;
- **reguliavimas:** Europos Komisijos komunikatas „Valstybės pagalbos palankių sąlygų neturinčių ir neįgalių darbuotojų užimtumui, apie kurią turi būti pranešta atskirai, suderinamumo analizės kriterijai“ ([2009/C 188/02](#));
- **taikymas:** užimtumo ir socialinės sanglaudos skatinimas – pagrindinis Europos Sąjungos ekonominės ir socialinės politikos tikslas. Gairės skirtos valstybės pagalbai, teikiamai palankių sąlygų neturinčių, labai nepalankias sąlygas turinčių ar neįgalių darbuotojų, darbo užmokesčio subsidijų pavidalu, bei taikomas bet kokiais individualiais priemonėmis *ad hoc* ar pagal schemą, jeigu jos subsidijos ekvivalentas viršija 5 mln. EUR įmonei per metus palankių sąlygų neturinčių ir labai nepalankias sąlygas turinčių darbuotojų įdarbinimui ir 10 mln. EUR įmonei per metus neįgalių darbuotojų įdarbinimui;

(7) MOKYMAI

- **išimties pagrindas:** SESV 107 str. 3 d. viršijus BBIR 4 str. 1 d. notifikacijos ribas;
- **reguliavimas:** Europos Komisijos Komunikatas „Valstybės pagalbos mokymui, apie kurią turi būti pranešta atskirai, suderinamumo analizės kriterijai“ ([2009/C 188/01](#));
- **taikymas:** švietimas ir mokymas yra pagrindinės priemonės, kurias naudojant gausinamas žmogiškasis kapitalas ir didinamas jo poveikis augimui, našumui ir užimtumui. Gairės skirtos bet kokiais individualiais pagalbai, teikiamai *ad hoc* ar pagal schemą, mokymui, jeigu subsidijos ekvivalentas viršija 2 mln. EUR mokymo projektui;

(8) RIZIKOS FINANSŲ INVESTICIJOS

- **išimties pagrindas:** SESV 107 str. 3 d. c) p.;
- **reguliavimas:** Europos Komisijos komunikatas „Dėl valstybės pagalbos rizikos finansų investicijoms skatinti gairių“ ([2014/C 19/04](#));
- **taikymas:** skatinant naujų, ypač novatoriškų ir sparčiai augančių, įmonių plėtrą ir vystymąsi, gali būti padidintas naujų darbo vietų kūrimo potencialas, todėl efektyvi MVĮ rizikos finansų rinka yra svarbi verslo įmonėms, kad kiekvienu plėtros etapu jos galėtų gauti būtiną finansavimą. Gairėmis siekiama palengvinti MVĮ, mažų ir novatoriškų vidutinės kapitalizacijos įmonių galimybes gauti suderinama su valstybės pagalbos taisyklėmis finansavimą;

(9) SUNKUMŲ PATIRIANČIOS NE FINANSŲ ĮMONĖS

- **išimties pagrindas:** SESV 107 str. 3 d. c) p.;
- **reguliavimas:** Europos Komisijos komunikatas „Gairės dėl valstybės pagalbos sunkumų patiriančioms ne finansų įmonėms sanuoti ir restruktūrizuoti“ ([2014/C 249/01](#));
- **taikymas:** sanavimo ir restruktūrizavimo parama yra viena iš labiausiai konkurenciją iškraipančių valstybės pagalbos rūšių – sėkmingai augančių ekonomikos sektorių produktyvumas didėja ne dėl to, kad visos rinkoje veikiančios įmonės tampa produktyvesnės, bet dėl to, kad našesnės ir technologiškai pažangesnės įmonės auga mažiau našių ar pasenusiais produktais prekiaujančių įmonių sąskaita. Mažiau našioms įmonėms pasitraukus iš rinkos, jų našesni konkurentai gali augti, o jų turtas grąžinamas rinkai ir gali būti panaudojamas produktyviau. Sanavimo ir restruktūrizavimo parama trikdo šį procesą ir gali labai sulėtinti atitinkamų sektorių ekonomikos augimą, todėl valstybės pagalba įmonėms turėtų būti teikiama tik tada, kai jos išnaudoja visas rinkos galimybes ir kai tokia parama yra būtina aiškiai nustatytam bendros svarbos tikslui pasiekti. Gauti paramą pagal šias gaires įmonėms turėtų būti galima tik kartą per dešimt metų (pagal principą „pirmą ir paskutinį kartą“). Sanavimo ir restruktūrizavimo parama kelia ir neatsakingo elgesio riziką, manydamos, kad susidūrusios su sunkumais bus sanuojamos, įmonės gali imtis per daug rizikingų ir netvarių verslo strategijų, be to, dėl sanavimo ir restruktūrizavimo perspektyvų gali dirbtinai sumažėti atitinkamos įmonės kapitalo kaina ir ji gali įgyti nepagrįstą konkurencinį pranašumą rinkoje, todėl gairėmis užtikrinama, kad valstybės pagalba būtų teikiama tik tokiomis sąlygomis, kuriomis sušvelninamas galimas žalingas poveikis ir skatinamas veiksmingas viešųjų lėšų naudojimas;

(10) KITOS SPECIFINĖS VALSTYBĖS PAGALBOS FORMOS AR KATEGORIJOS³⁷

- **VALSTYBĖS GARANTIJOS:** Europos Komisijos „Pranešimas dėl EB sutarties 87 ir 88 straipsnių taikymo garantijomis suteikiamai valstybės pagalbai“ ([2008/C 155/02](#));
- **TRUMPALAIKIS EKSPORTO KREDITO DRAUDIMAS:** Europos Komisijos komunikatas „Valstybėms narėms dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 ir 108 straipsnių taikymo trumpalaikiam eksporto kredito draudimui“ ([2012/C 392/01](#));
- **LAIKINOSIOS TAISYKLĖS:** finansinei krizei suvaldyti ar ekonomikai paremti reaguojant į pandemijos protrūkį.

3.4.2. Sektorinės gairės

Sektorinėmis valstybės pagalbos taisyklėmis Europos Komisija pateikia gaires dėl konkretaus sektoriaus vertinimo:

FILMAI IR KITI GARSO BEI VAIZDO KŪRINIAI

- **išimties pagrindas:** SESV 107 str. 3 d. c) p.;
- **reguliavimas:** Europos Komisijos komunikatas „Dėl valstybės pagalbos filmams ir kitiems garso ir vaizdo kūriniais“ ([2013/C 332/01](#));

³⁷ Šiose gairėse nebūtinai pateikiamos suderinamumo su vidaus rinka sąlygos, tačiau gali būti pateikiami bendri principai, kaip specifinės valstybės pagalbos formos ar kategorijos yra vertinamos valstybės pagalbos taisyklės atžvilgiu

- **taikymas:** filmų ir kitų garso bei vaizdo kūrinių pramonė atlieka reikšmingą vaidmenį išsaugant kultūrų įvairovę Europoje. Gairėse pateikiamos taisyklės, kuriomis vadovaujantis valstybės narės gali suteikti valstybės pagalbą filmų ir kitų garso bei vaizdo kūrinių pramonei;

SPARTUS PLAČIAJUOSTIS RYŠYS

- **išimties pagrindas:** SESV 107 str. 3 d. c) p.;
- **reguliavimas:** Europos Komisijos komunikatas „Valstybės pagalbos taisyklių taikymo plačiajuosčio ryšio tinklų sparčiam diegimui ES gairės“ ([2013/C 25/01](#));
- **taikymas:** galimybė naudotis plačiajuosčiu ryšiu yra strategiškai svarbi Europos augimui ir inovacijų diegimui visuose ekonomikos sektoriuose bei socialinei ir teritorinei sanglaudai. Valstybės pagalbos kontrolės plačiajuosčio ryšio sektoriuje paskirtis yra užtikrinti, kad viešosios intervencijos padėtų pasiekti didesnę plačiajuosčio ryšio aprėptį ir skverbtį kartu remiant aukštesnės kokybės įperkamesnes paslaugas ir konkurenciją skatinančias investicijas. Gairės grindžiamos principu, kad viešoji intervencija į plačiajuosčio ryšio tinklus turėtų būti vykdoma tik ten, kur nepakanka privačių investicijų, tokiu būdu siekiama išvengti, kad viešasis finansavimas nepakenktų privačioms investicijoms tose srityse, į kurias rinkos operatoriai paprastai pasirinktų investuoti arba jau yra investavę;

GELEŽINKELIO ĮMONĖS

- **išimties pagrindas:** 107 str. 3 d. a) ir c) p.;
- **reguliavimas:** Europos Komisijos komunikatas „Bendrijos gairės dėl valstybės pagalbos geležinkelio įmonėms“ ([2008/C 184/07](#));
- **taikymas:** geležinkeliai turi išskirtinių privalumų: tai yra saugi ir aplinką mažiau teršianti transporto rūšis, todėl geležinkelių transportas gali labai prisidėti prie tausaus transporto plėtros Europoje. Miestuose ir kai kuriose zonose susidarančios grūstys keliuose, būtinybė spręsti uždavinius, susijusius su klimato kaita, ir didėjanti degalų kaina rodo, kaip yra svarbu skatinti geležinkelių transporto plėtrą. Gairėse pateikiamos taisyklės, kuriomis vadovaujantis valstybės narės gali suteikti valstybės pagalbą geležinkelių įmonėms per infrastruktūros finansavimą, ar geležinkelių riedmenims pirkti ir atnaujinti (pastaroji, beje, gali būti skirta ir miesto, priemiestinio ir regioninio keleivių transporto įmonėms), ar panaikinant valstybės skolas tikslu pagerinti finansinę padėtį, ar restruktūrizavimo procese, ar transporto koordinavimo reikmėms, ar garantijos forma;

ŽEMĖS ŪKIS IR MIŠKININKYSTĖ

- **išimties pagrindas:** 107 str. 2 d. b), 3 d. a), c) ir d) p.;
- **reguliavimas:** Europos Sąjungos valstybės pagalbos žemės ūkio ir miškininkystės sektoriams ir kaimo vietovėse gairės 2014–2020 m. ([2014/C 204/01](#));
- **taikymas:** valstybės pagalba, kuria siekiama skatinti ekonominę žemės ir miškų ūkio sektorių bei kaimo vietovių plėtrą, yra numatyta Europos Sąjungos bendroje žemės ūkio politikoje, todėl gairės paremtos šios politikos tikslais bei nustato taisykles, kuriomis vadovaujantis valstybės narės gali suteikti valstybės pagalbą pirminei žemės ūkio produktų gamybai, žemės ūkio produktų perdirbimui (kurio rezultatas – kitas žemės ūkio produktas),

prekybai žemės ūkio produktais, o taip pat miškų ūkio sektoriui ir pagalbai kaimo vietovėse veiklą vykdančioms įmonėms;

ŽVEJYBA IR AKVAKULTŪRA

- **išimties pagrindas:** 107 str. 2 d. b), 3 d. c) p.;
- **reguliavimas:** Europos Komisijos komunikatas „Valstybės pagalbos žvejybos ir akvakultūros sektoriui tikrinimo gairės“ ([2015/C 217/01](#));
- **taikymas:** valstybės pagalba žvejybos ir akvakultūros sektoriui yra įtraukta į platesnio masto bendrą žuvininkystės politiką, todėl valstybės pagalbos teikimas šiame sektoriuje gali būti pateisinamas tik jei ši pagalba atitinka šios politikos tikslus;

AVIACIJA

- **išimties pagrindas:** 107 str. 3 d. c) p.;
- **reguliavimas:** Europos Komisijos komunikatas „Valstybės pagalbos oro uostams ir oro transporto bendrovėms gairės“ ([2014/C 99/03](#)); Komisijos komunikatas „Dėl Valstybės pagalbos oro uostams ir oro transporto bendrovėms gairėse nustatytos veiklos pagalbos teikimo oro uostams, kuriuose keleivių srautas neviršija 700000 keleivių per metus, specialios tvarkos galiojimo pratęsimo“ ([2018/C 456/06](#));
- **taikymas:** kai kurie regionai tebėra sunkiai pasiekiami iš kitų Europos Sąjungos šalių, o didžiausi oro uostai susiduria su didėjančios perkrovos problema, tuo pačiu dėl tankaus regioninių oro uostų išsidėstymo kai kuriuose regionuose oro uostų infrastruktūros pajėgumai yra gerokai per dideli, palyginti su skraidintinių keleivių skaičiumi ir oro transporto bendrovių poreikiais. Gairėse išdėstytų valstybės pagalbos taisyklių taikymas oro uostų ir oro transporto sektoriuose yra viena iš priemonių, kuriomis siekiama padidinti Europos Sąjungos oro uostų ir oro transporto bendrovių sektorių konkurencingumą bei ekonomikos augimo potencialą;

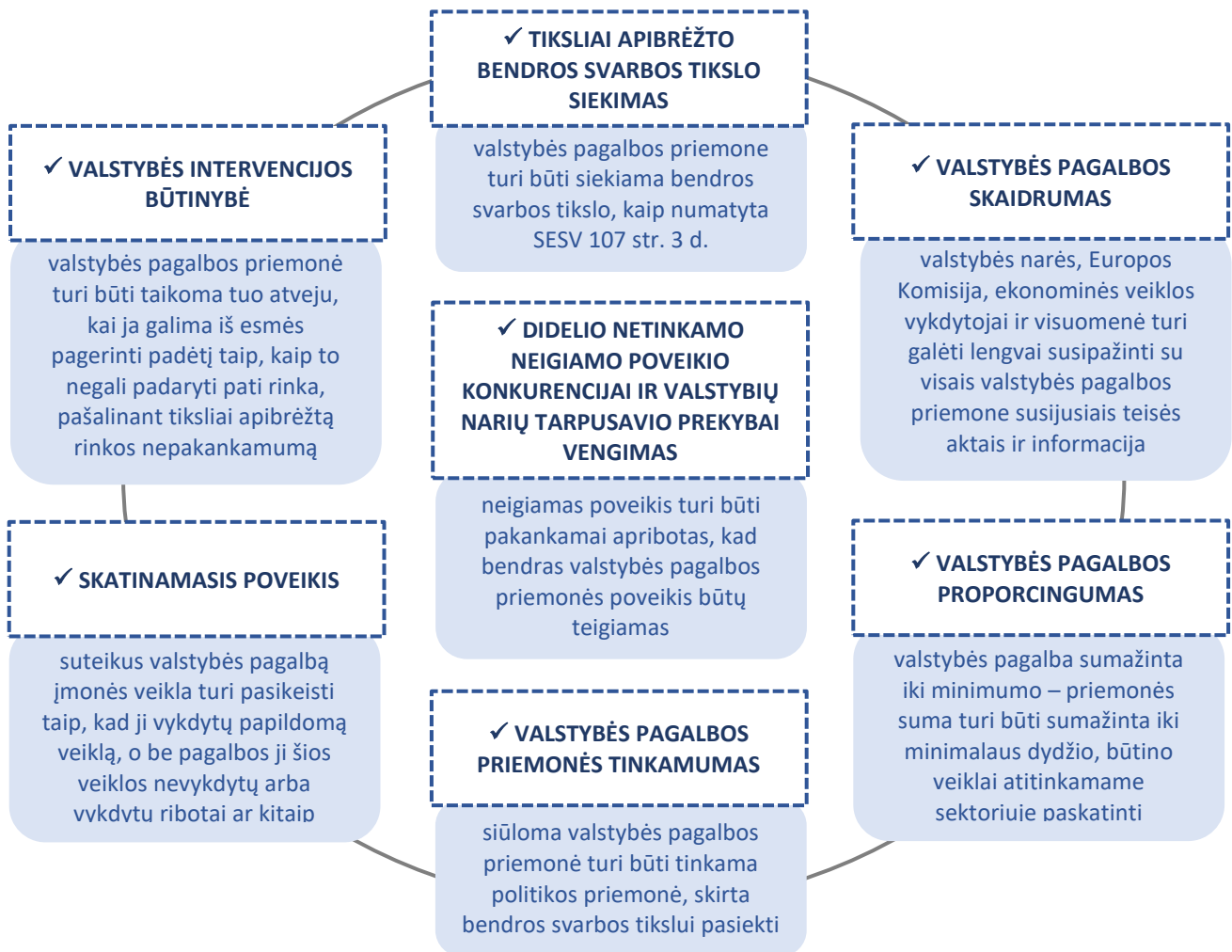

JŪRŲ TRANSPORTAS

- **išimties pagrindas:** 107 str. 3 d. c) p.;
- **reguliavimas:** Europos Komisijos komunikatas „C(2004) 43 Bendrijos gairės dėl valstybės pagalbos jūrų transportui“ ([2004/C 13/03](#)), Europos Komisijos komunikatas, kuriuo atnaujinamas Europos Komisijos komunikato „C(2004) 43 Bendrijos gairės dėl valstybės pagalbos jūrų transportui“ priedas ([2017/C 120/03](#));
- **taikymas:** gairėmis siekiama išaiškinti, kokios valstybės pagalbos sistemos gali būti taikomos remiant Europos Sąjungos jūrinius interesus siekiant gerinti saugų, veiksmingą, aplinkai nekenkiantį jūrų transportą.

Kad įvertintų, ar valstybės pagalbos priemonė, apie kurią notifikuojama, gali būti laikoma suderinama su vidaus rinka pagal SESV 107 str. 3 d. c) p.,³⁸ Europos Komisija paprastai analizuoja, ar priemonė parengta taip, kad teigiamas jos poveikis siekiant bendros svarbos tikslo yra didesnis nei galimas jos neigiamas poveikis prekybai ir konkurencijai. Įgyvendinant valstybės pagalbos modernizavimo reformą buvo nuspręsta nustatyti minėto **vertinimo bendruosius principus:** (žr. 16 schemą)

³⁸ SESV 107 str. 3 d. c) p.: „pagalba, skirta tam tikros ekonominės veiklos rūšių arba tam tikrų ekonomikos sričių plėtrai skatinti, jei ji netrikdo prekybos sąlygų taip, kad prieštarautų bendram interesui“

16 schema. Bendrieji valstybės pagalbos suderinamumo su vidaus rinka vertinimo principai

Taigi, Europos Komisija laikys valstybės pagalbos priemonę suderinama su vidaus rinka SESV 107 str. 3 d. c) p. nustatytu išimties pagrindu tik tuo atveju, jei pastaroji tenkina visus 16 schemoje nurodytus principus.

2016 m. priimdama sprendimą dėl Vilniaus oro uosto infrastruktūros modernizavimui finansuoti skirtos valstybės pagalbos suderinamumo su vidaus rinka, Europos Komisija vadovavosi aviacijos gairėmis ir nagrinėjo notifikuojamos valstybės pagalbos priemonės suderinamumą pagal bendruosius principus:

✓ **tiksliai apibrėžto bendros svarbos tikslo siekimas**

gairėse nustatyta, kad oro uostams skiriama investicinė pagalba laikoma padedančia siekti bendros svarbos tikslo, jei ja, pavyzdžiui, didinamas Europos Sąjungos piliečių judumas ir gerinamas susisiekimas su regionais, nes steigiami prieigos punktai, iš kurių galima vykdyti skrydžius Europos Sąjungos viduje, arba skatinama regioninė plėtra. Vilniaus oro uostui tenka svarbus vaidmuo Lietuvos susisiekimo sistemoje ir visoje Lietuvos ekonomikoje, nes tai pagrindinis Lietuvos tarptautinis oro uostas. Lietuva yra Europos Sąjungos pakraštyje, todėl būtina išsaugoti oro susisiekimo maršrutus, ypač atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu nėra greitųjų traukinių linijų. Infrastruktūros projekto finansavimu bus tvariai išsaugotas ir

pagerintas regiono prieinamumas, todėl pagerės Europos Sąjungos piliečių judumas ir susisiekimas su regionu;

✓ **valstybės intervencijos poreikis**

Vilniaus oro uostas, kurio metinis keleivių skaičius nesiekia 3 milijonų, yra tokio dydžio, kad be viešųjų lėšų sunku užtikrinti visą investicijų projektų finansavimą. Gairėse pripažįstama, kad tokių oro uostų investicijoms gali būti sunku pritraukti privatų finansavimą, be to, finansinės analizės rezultatai rodo, kad projekto kapitalo kainai padengti gali nepakakti projekto pajamų, todėl, nors oro uostas yra finansiškai patikima įmonė, jis nepajėgtų atlikti minėtųjų investicijų vienas, ir įmonė nebūtų pajėgi gauti privataus finansavimo visoms projekto išlaidoms padengti, nes finansavimo spraga yra didelė – 33 mln. EUR. Valstybės pagalba iš esmės pagerins investicijų projektą: pati rinka to neužtikrina, todėl reikalinga valstybės intervencija;

✓ **valstybės pagalbos priemonės tinkamumas**

atsižvelgiant į reikalingų investicijų tipą ir didelę finansavimo spragą, tiesioginė subsidija yra tinkamiausia projekto įgyvendinimo priemonė. Projekto įgyvendinimui užtikrinti nepakaktų subsidijuoti palūkanų normas ar suteikti kredito garantijas, nes projekto generuojamų pajamų nepakaks net pagrindinei skolos sumai padengti;

✓ **skatinamasis poveikis**

gairėse konkrečiai nurodyta formali skatinamojo poveikio sąlyga, t.y. su individualia investicija susijusių darbų negalima pradėti, kol nepateikta paraiška valstybės pagalbą teikiančiam valdžios subjektui, projekto veiklos dar nepradėtos įgyvendinti, todėl formali sąlyga įvykdyta. Gairėse taip pat nustatyta esminė skatinamojo poveikio sąlyga – be valstybės pagalbos investicijų nebūtų imtasi arba nebūtų imtasi tokiu pat mastu. Pateikta projekto finansinė analizė rodo, kad negavus paramos projektas nėra finansiškai pelningas. Projekto generuojamos pajamos nepadengia patirtų išlaidų, todėl privatus rinkos investuotojas projekto nesiimtų;

✓ **valstybės pagalbos proporcingumas**

valstybės pagalba laikoma proporcinga tik tada, kai to paties rezultato neįmanoma pasiekti mažesne priemone, tai reiškia, kad paramos suma ir intensyvumas turi neviršyti minimumo, reikalingo tam, kad būtų vykdoma veikla, dėl kurios skiriama parama. Gairėse nustatyta: pirma – tinkamos finansuoti išlaidos yra išlaidos, susijusios su investicijomis į oro uosto infrastruktūrą, antžeminių paslaugų infrastruktūrą ir į oro uosto įrangą, o investicijų į nesusijusių su oro susisiekimu veiklą (automobilių stovėjimo aikšteles, viešbučius, restoranus, biurus ir kt.) išlaidos nėra laikomos tinkamomis finansuoti, projekto investicinės išlaidos yra tinkamos finansuoti, sąlyga tenkinama; antra – didžiausias leidžiamas investicinės pagalbos intensyvumas oro uostams, kuriuose metinis keleivių srautas yra mažesnis kaip 3 mln. keleivių, yra 50 proc., projekto – 49,5 proc., sąlyga tenkinama; trečia – valstybės pagalba laikoma proporcinga, jei neviršija investicijų projekto kapitalo išlaidų finansavimo spragos (teigiamų ir neigiamų pinigų srautų skirtumo grynoji dabartinė vertė investicijų gyvavimo laikotarpiu), projekto atveju 33 mln. EUR finansavimo spraga atitinka skirtumą tarp atitinkamų

tikėtinų išlaidų ir pajamų, o valstybės pagalbos sumos diskontuota vertė 26 mln. EUR tos finansavimo spragos neviršija;

✓ **didelio netinkamo neigiamo poveikio konkurencijai ir valstybių narių tarpusavio prekybai vengimas**

vadovaujantis gairėmis, nepelningų oro uostų veiklos dubliavimasis arba papildomų nepanaudotų pajėgumų atsiradimas esamos infrastruktūros pasiekiamumo zonoje galėtų iškraipyti konkurenciją. Oro uosto pasiekiamumo zona reiškia „zoną, kurios geografinės ribos paprastai nustatomos nuo oro uosto maždaug 100 kilometrų arba tokiu atstumu, kuris įveikiamas per maždaug 60 minučių automobiliu, autobusu, traukiniu ar greituoju traukiniu“. Artimiausias oro uostas yra Kauno oro uostas už 100 km ir jį pasiekti automobiliu užtrunka pusantros valandos. Abiejuose oro uostuose nepanaudotų pajėgumų yra labai mažai, be to, abu oro uostus valdo ta pati oro uostų įmonė, kuri užtikrina optimalų abiejų oro uostų naudojimą. Geležinkelis negali patenkinti augančios tarptautinio susisiekimo paklausos, nes investicijų laikotarpiu greitųjų traukinių linija „Rail Baltica“ veikti ne pradės, o Vilnius yra už 100 km nuo planuojamos geležinkelio linijos. Įgyvendinus investicijų projektą nepelningų oro uostų nepadaugės ir neatsiras papildomų nepanaudotų pajėgumų;

✓ **valstybės pagalbos skaidrumas**

Lietuva užtikrins tinkamą projekto viešinimą.

Atsižvelgus į atliktą valstybės pagalbos egzistavimo (santrauka pateikta Rekomendacijų 2 skyriaus pabaigoje) bei suderinamumo su vidaus rinka vertinimo rezultatus, Europos Komisija nusprendė nereikšti prieštaravimų dėl Vilniaus oro uosto infrastruktūros modernizavimui finansuoti skirtos valstybės pagalbos, apie kurią buvo tinkamai notifikuota, nes ji yra suderinama su vidaus rinka bendrosios išimties, nustatytos SESV 107 str. 3 d. c) p., pagrindu. Visą išvadą skaitykite:

3.5. INFRASTRUKTŪROS PROJEKTAI

Paprastai buvo laikoma, kad viešosios infrastruktūros finansavimas neatitinka valstybės pagalbos taisyklės, nes jos statyba ir eksploatavimas laikomi bendromis viešosios politikos priemonėmis, o ne ekonomine veikla. Šiai dienai tokie veiksniai kaip liberalizavimas, privatizavimas, rinkos integracija ir technologinė pažanga padidino infrastruktūros komercinio naudojimo galimybes, todėl turi būti įvertinta, ar naudojant viešąją infrastruktūrą ekonominiais tikslais nėra suteikiama valstybės pagalba.

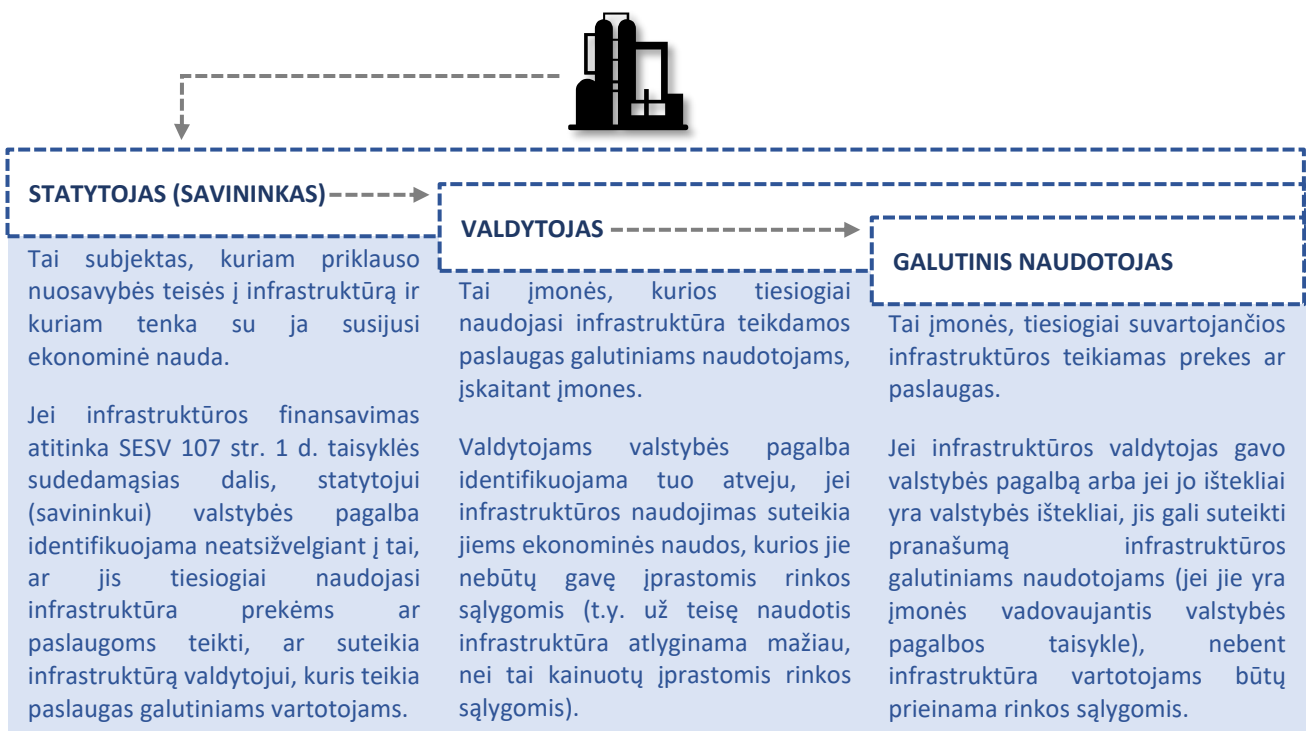
Atliekant infrastruktūros finansavimo valstybės pagalbos atžvilgiu vertinimą visų pirma vadovujamasi bendraisiais ekonominės veiklos priskyrimo principais:

- infrastruktūros, kuri nėra skirta naudoti ekonominiais tikslais, finansavimui valstybės pagalbos taisyklė iš esmės netaikoma (pavyzdžiui, infrastruktūra, naudojama veiksmai, kuria valstybė paprastai vykdo savo viešuosius įgaliojimus – kariniai objektai, skrydžių valdymas oro uostuose, švyturiai, policijos ir muitinės infrastruktūra ir kt.);
- jeigu infrastruktūros, iš pradžių naudotos neekonominei veiklai, paskirtis pakeičiama ir ji pradedama naudoti ekonominiais tikslais (pavyzdžiui, karinis oro uostas pertvarkomas

naudoti civiliniais tikslais), atliekant valstybės pagalbos vertinimą turi būti atsižvelgiama tik į patirtas šios infrastruktūros pertvarkymo ekonominio naudojimo tikslais išlaidas;

- jeigu infrastruktūra naudojama ir ekonominei, ir neekonominei veiklai, valstybės pagalbos taisyklė taikoma tik tai jam pastatyti skirto viešojo finansavimo daliai, kuria padengiamos su ekonomine veikla susijusios išlaidos, tačiau valstybė narė turi užtikrinti, kad viešuoju finansavimu, skirtu neekonominei veiklai, nebūtų galima pasinaudoti ekonominei veiklai kryžmiškai subsidijuoti;³⁹
- jeigu mišraus naudojimo atvejais infrastruktūra beveik išimtinai naudojama neekonominei veiklai, į valstybės pagalbos taisyklės taikymo sritį gali nepatekti visas jos finansavimas, jeigu ekonominis naudojimas yra grynai pagalbiniu pobūdžio (pavyzdžiui, mokslinių tyrimų organizacija retkarčiais išnuomoja savo įrangą ir laboratorijas partneriams). Šiuo atveju ekonominis infrastruktūros naudojimas gali būti laikomas pagalbiniu, jeigu tokiai veiklai kasmet skiriamas pajėgumas neviršija 20 proc. viso metinio infrastruktūros pajėgumo;
- jeigu viešasis finansavimas skirtas įprastiems patogumams (pavyzdžiui, restoranams, parduotuvėms ar mokamo stovėjimo aikštelėms) užtikrinti infrastruktūros objektuose, kurie beveik išskirtinai naudojami neekonominei veiklai vykdyti, valstybės pagalbos taisyklė taip pat neturėtų būti taikoma.

Antra, infrastruktūros finansavimas turi būti įvertintas 3 lygiais, nes valstybės pagalbos buvimas gali būti identifikuotas tiek infrastruktūros statytojui (savininkui), tiek jos valdytojui ar galutiniam naudotojui:⁴⁰ (žr. 17 schemą)

17 schema. Infrastruktūros projektų finansavimas

³⁹ Kryžminis veiklų subsidijavimas atsiranda tuo atveju, jeigu subjektas, kuris vykdo ir ekonominę, ir neekonominę veiklas, neekonominei veiklai skirtą paramą panaudoja ekonominei veiklai finansuoti. Siekiant išvengti ekonominės veiklos kryžminio subsidijavimo, rekomenduojama atskirti skirtingų veiklų apskaitą

⁴⁰ Subjekto statusas kai kuriais atvejais gali sutapti

Europos Komisija yra parengusi taip vadinamas analitines lenteles (angl. *analytical grids*),⁴¹ kuriose susistemino valstybės pagalbos reguliavimą infrastruktūros projektams pagal konkretų sektorių. Lentelėse išskiriama, kada atitinkamo sektoriaus infrastruktūros atitinkamame finansavimo lygyje nėra valstybės pagalbos, o jei yra, pagal kokią išimtį gali būti suderinama su vidaus rinka bei kada privalo būti notifikuojama:

Kultūra, paveldas ir gamtos apsauga

Geležinkelis, metro ir vietinis transportas

Uosto infrastruktūra

Vandens infrastruktūra

Plačiajuostis ryšys

Energetika

Keliai, tiltai, tuneliai ir vidaus vandens keliai

Sportas ir daugiafunkcė infrastruktūra

Atliekų tvarkymas

Tyrimų infrastruktūra

Oro uostai

Nuorodos pateiktos į 2016-2017 m. aktualumo analitines lenteles, bendrasis vertinimas valstybės pagalbos taisyklės sudedamųjų dalių atžvilgiu neturėtų būti pakitęs, tačiau lentelėse pateiktą teisės aktų nuorodas rekomenduojama patikrinti dėl galimų pakeitimų.

Sportas ir daugiafunkcė infrastruktūra

Šio sektoriaus analitinė lentelė yra susijusi su sporto ir daugiafunkčių rekreacinių infrastruktūrų (stadionų, arenų, sporto ir sveikatingumo centrų, prieklaukų, laipiojimo salių) statybos, remonto ir eksploatavimo finansavimu.

Komerciniais tikslais naudojamų sporto ir daugiafunkčių rekreacinių infrastruktūrų statyba, remontas ir eksploatavimas paprastai yra ekonominė veikla. Kai vartotojai (nesvarbu, jie yra profesionalūs, ar ne) turi mokėti mokestį už naudojimąsi infrastruktūra arba kai infrastruktūra yra nuomojama įvairių renginių organizavimui už atlygį, ji naudojama komerciniais tikslais, ekonominei veiklai, todėl šios infrastruktūros finansavimas iš valstybinių išteklių patenka į valstybės pagalbos reguliavimo apimtį.

Tačiau sporto ir daugiafunkčių rekreacinių infrastruktūrų statybos, remonto ir eksploatavimo finansavimas nepatenka į valstybės pagalbos reguliavimą tuo atveju:

- jei šia infrastruktūra nevykdoma ekonominė veikla, arba vykdoma, bet sudaro tik nežymią visos veiklos dalį ir gali būti identifikuojama kaip pagalbinė arba yra skirta įprastiems patogumams (pavyzdžiui, restoranams, parduotuvėms ar mokamo stovėjimo aikštelėms) užtikrinti;
- jei šia infrastruktūra vykdoma ekonominė veikla nedaro poveikio valstybių narių tarpusavio prekybai: kai finansavimas neviršija 200 000 EUR / 500 000 EUR VESP atveju sumos įmonei 3 finansinių metų laikotarpiu arba infrastruktūros objektas skirtas daugiausia vietos gyventojams ir veikiausiai nepritrauksianti klientų arba investicijų iš kitų valstybių narių;
- jei nesuteikia ekonominio pranašumo statytojui (savininkui), nes valstybė veikė tomis pačiomis sąlygomis kaip ir privatus investuotojas veiktų panašioje padėtyje, ir tai galima pagrįsti tiesiogiai *pari passu* sandorio pavyzdžiu arba *ex ante* parengtu investicijų projektu (pageidautina, patvirtintu išorės ekspertų), kurio analizė pagrįstų, kad investicija suteikia

⁴¹ Pasiekiamos [nuoroda: https://ec.europa.eu/](https://ec.europa.eu/) Competition policy State aid Legislation

pakankamą gražos normą investuotojui, atsižvelgiant į įprastą rinkos gražą, kurios operatoriai pagrįstai tikisi atsižvelgiant į rizikos lygį ir ateities lūkesčius;

- jei nesuteikia ekonominio pranašumo valdytojui, nes pastarasis už teisę naudotis infrastruktūra (ir teikti galutiniams naudotojams paslaugas) moka įprastas rinkos sąlygas atitinkančią kainą ir tai galima pagrįsti:
 - valdytoją atrinkus konkurencingo, skaidraus, nediskriminuojančio ir besąlygiško konkurso būdu darant prielaidą, kad kaina, kurį valdytojas mokės už teisę naudotis infrastruktūra, atitinka rinkos sąlygas;
 - valdytojo, atrinkto ne konkurso būdu, pasiūlytą kainą įvertinus pagal lyginamąją analizę ar remiantis visuotinai pripažinta standartine vertinimo metodika;
 - *Altmark* sąlygomis, kurias atitinka infrastruktūros valdytojas, paskirtas teikti VESP;
- jei nesuteikia ekonominio pranašumo galutiniam naudotojui, nes infrastruktūra nėra skirta konkrečiam galutiniam naudotojui – įmonei, o visiems potencialiems galutiniams naudotojams suteikiama vienoda ir nediskriminuojanti prieiga prie infrastruktūros, kuri beje visiems suteikiama turi būti rinkos sąlygomis.

Plačiau skaitykite:

3.6. GALIMYBIŲ TAIKYTI IŠIMTĮ ANALIZĖS ŽINGSNIAI

Tam tikrais atvejais valstybės intervencija yra būtina gerai veikiančiai ir teisingai ekonomikai, pavyzdžiui, valstybės pagalba gali būti pateisinama dideliems ekonomikos sutrikimams atitaisyti dėl pandemijos protrūkio; valstybės pagalba gali būti skatinama siekti bendrųjų Europos interesų įgyvendinimo – taršos mažinimo, energijos vartojimo efektyvumo didinimo, inovacijų plėtros; valstybės pagalbos dėka yra teikiamos VESP, kurių rinka be valstybės intervencijos neteiktų arba teiktų tokiu mastu, kad tos paslaugos nebūtų visiems prieinamos; tuo tikslu SESV yra palikta galimybė pagrįstais atvejais taikyti valstybės pagalbos taisyklės išimtis.

Rekomenduojami galimybių taikyti valstybės pagalbos taisyklės išimtį analizės žingsniai:

① AR PRIEMONĖ ATITINKA SESV 107 str. 1 d. NUSTATYTAS VALSTYBĖS PAGALBOS TAISYKLĖS SĄLYGAS?

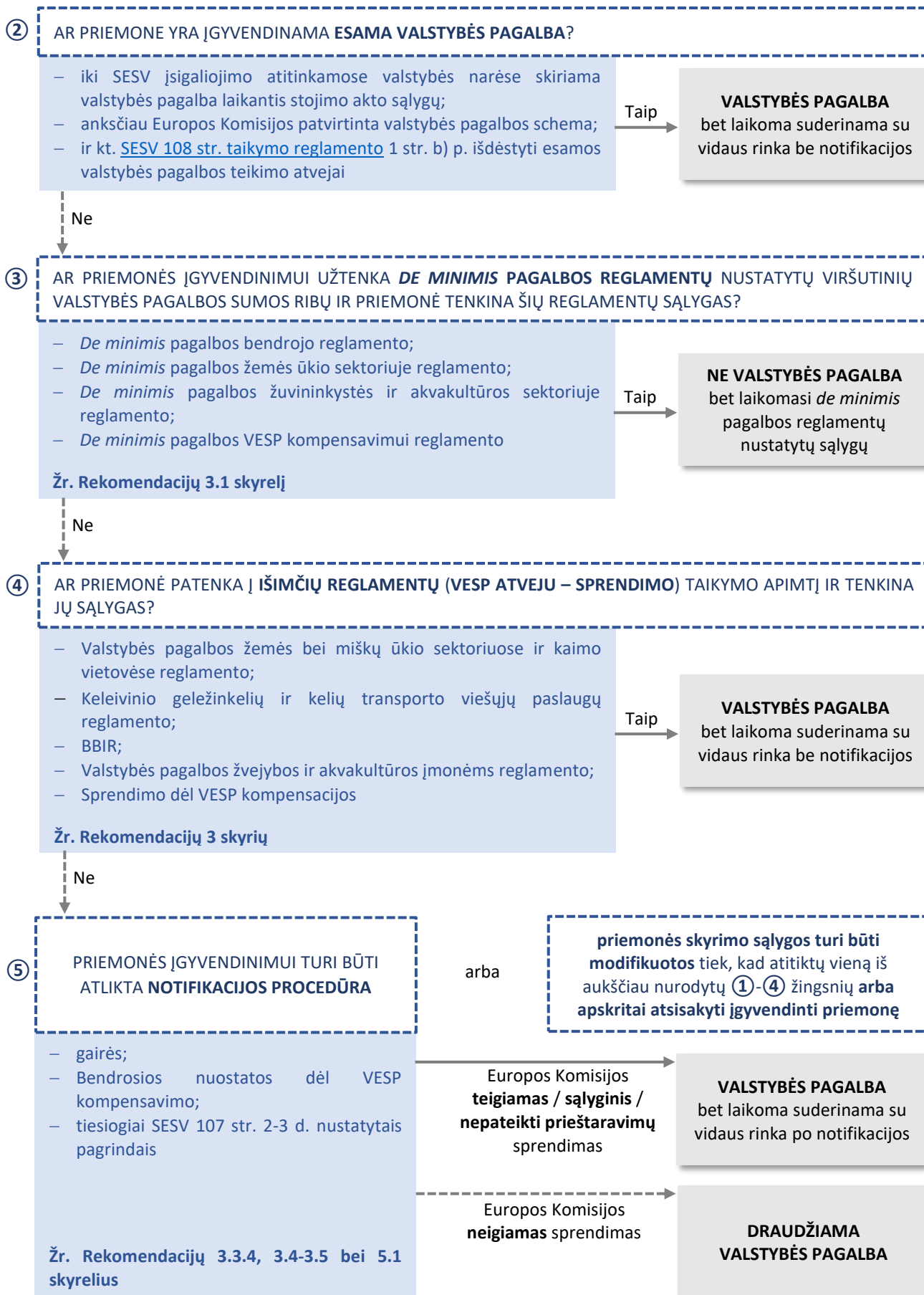
- priemonė skirta įmonei (įmonių grupėms ar konkrečioms ekonomikos sektoriams), vykdančiai rinkoje ekonominę veiklą;
- priemonę skiria valdžios subjektas iš valstybinių išteklių;
- priemonė suteikia gavėjai naudą, kurios ji nebūtų galėjusi gauti įprastomis rinkos sąlygomis;
- priemonė skirta tik tam tikrai įmonei (įmonių grupei ar konkrečiam ekonomikos sektoriui);
- priemonės teikimas iškraipo konkurenciją;
- priemonės teikimas daro poveikį valstybinių narių tarpusavio prekybai
- VESP atveju atitikus *Altmark* sąlygas

Žr. Rekomendacijų 2 skyrių ir 3.3.1 skyrelį

↓ Taip

Ne →

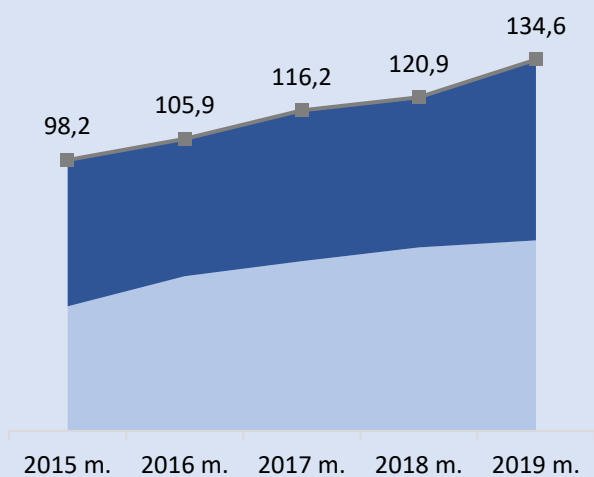
NE VALSTYBĖS PAGALBA
valstybės pagalbos
reguliavimas priemonės
įgyvendinimui netaikytinas

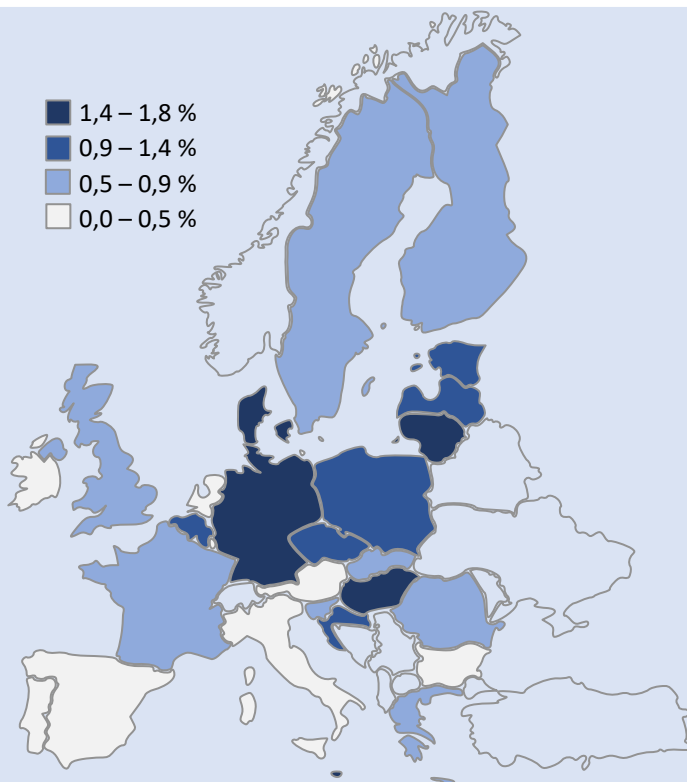
18 schema. Galimybių taikyti valstybės pagalbos taisyklės išimtį analizės žingsniai

Remiantis 2021 m. birželio mėn. Europos Komisijos parengta valstybės pagalbos statistinių duomenų [ataskaita](#),⁴² valstybės narės valstybės pagalbai Europos Sąjungos lygiu 2019 m. išleido 134,6 mlrd. EUR⁴³ ir tai yra maždaug 3,6 proc. daugiau nei ankstesniais 2018 m. (t.y. + 4,7 mlrd. EUR). Lyginant išlaidas absoliučiais skaičiais, valstybė narė, išleidusi 2019 m. daugiausiai valstybės pagalbai, yra Vokietija – 53 mlrd. EUR arba 39 proc. visos Europos Sąjungos valstybės pagalbos sumos; mažiausiai – Kipras – 104 mln. EUR. Tuo tarpu lyginant išlaidas santykiu su šalies BVP, daugiausiai valstybės pagalbai išleidžiančios valstybės narės yra Vengrija, Lietuva ir Malta (1,7-1,8 proc. BVP), mažiausiai – Airija, Liuksemburgas ir Ispanija (0,2-0,3 proc. BVP). Valstybės pagalbai skiriamų išlaidų didėjimo tendencija pastebima daugelėse valstybėse narėse, o per pastaruosius 10 metų bendra suma Europos Sąjungos lygiu padvigubėjo (2010 m. – 68 mlrd. EUR).

- Kitų kategorijų valstybės pagalbai
- Aplinkos apsaugai (įskaitant energijos taupymą)
- Visos Europos Sąjungos išlaidos valstybės pagalbai

Valstybės pagalbos išlaidos pagal kategorijas (Europos Sąjungos lygiu, mlrd. EUR)

Valstybės pagalbai skiriamos išlaidos Europos Sąjungoje (proc. nuo valstybės narės BVP)

Didžioji dalis visų Europos Sąjungos išlaidų valstybės pagalbai kasmet skiriama aplinkos apsaugai (įskaitant energijos sutaupymą), 2019 m. šios kategorijos valstybės pagalbos suma sudarė 69,1 mlrd. EUR, iš kurių net 38,75 mlrd. EUR skyrė Vokietija – tai daugiausiai aplinkos apsaugą remianti valstybė narė tiek absoliučiu jos dydžiu, tiek procentine dalimi nuo šalies BVP. Kitos labiausiai remiamos kategorijos yra moksliniai tyrimai, plėtra ir inovacijos bei regioninė plėtra.

Valstybės pagalba dažniausiai skiriama tiesioginių dotacijų (2019 m. sudarė 62,8 proc. visų išlaidų ir ši dalis kasmet vis didėja) ir mokesčių atleidimo, sumažinimo ar atidėjimo (2019 m. – 30,7 proc.) formomis. Tarp kitų valstybės pagalbos formų (kurios sudaro likusią 6,5 proc. dalį) pastebimas vis mažėjantis garantijų naudojimas.

⁴² Susisteminti valstybių narių valstybės pagalbos statistiniai duomenys teikiami Europos Komisijos [tinklalapyje: https://ec.europa.eu/competition/policy/state_aid/scoreboard](https://ec.europa.eu/competition/policy/state_aid/scoreboard). Atsižvelgiant į tai, kad Rekomendacijų parengimo diena aktuali ataskaita yra už 2019 m., joje vis dar pateikiami Jungtinės Karalystės duomenys

⁴³ Neįskaitant valstybės pagalbos žemės ūkiui, žuvininkystei ir geležinkeliams

4. VALSTYBĖS PAGALBA VPSP PROJEKTUOSE

VPSP (angl. PPP) apibrėžimas Lietuvoje, kaip ir daugelėse Europos Sąjungos valstybėse, nebėra naujovė. Infrastruktūros viešosioms paslaugoms teikti finansavimas per VPSP projektus tampa vis patrauklesniu, o kartais vieninteliu būdu patenkinti visuomenės poreikį į kokybiškas ir visiems prieinamas paslaugas. Infrastruktūra VPSP kontekste turi būti suprantama tik kaip priemonė viešajai paslaugai teikti, nes VPSP projekto esmė yra kokybiškų paslaugų teikimas, kokybę pasiekiant per privačiam subjektui perduodamas veiklas, kurias jis gali įgyvendinti efektyviau.

Taigi, įgyvendindami VPSP projektus kontrahentai siekia bendro tikslo – pagerinti viešųjų paslaugų teikimą, tačiau daro tai vedini skirtingų motyvų: dėl kompetencijos ir/ar finansinių resursų stokos valdžios subjektas negali išspręsti jam pavestos vykdyti paslaugos kokybės ir/ar prieinamumo problemą pats, o privatus subjektas suinteresuotas atpirkti investicijas iš pajamų, kurias gali susirinkti tik už kokybiškai suteiktą paslaugą. Suprasdamas projekto atsipirkimo riziką, privatus subjektas derasi dėl jam finansiškai naudingų sąlygų, o šių sąlygų priimtinumą turi būti įvertintas ne tik per VPSP reguliavimą, bet ir papildomai patikrinama, ar privačiam subjektui nėra suteikiamas pranašumas, kurio jis nebūtų galėjęs gauti rinkos sąlygomis.

Valstybės pagalbos teisėtumo vertinimas VPSP projektuose yra itin aktualus, kadangi kontrahentus paprastai saisto ilgalaikiai bei kompleksiniai privačiam subjektui perduotinų veiklų atžvilgiu įsipareigojimai, kurių finansavimas ar kitokia forma suteiktas ekonominis pranašumas gali būti pripažintas iškreipiančiu konkurenciją.

4.1. VPSP PROJEKTO VERTINIMAS SESV 107 STR. 1 D. KONTEKSTE

SESV 107 str. 1 d. – „Išskyrus tuos atvejus, kai Sutartys nustato kitaip, valstybės narės arba iš jos valstybinių išteklių bet kokia forma suteikta pagalba, kuri, palaikydama tam tikras įmones arba tam tikrų prekių gamybą, iškraipo konkurenciją arba gali ją iškraipyti, yra nesuderinama su vidaus rinka, kai ji daro įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai“.

– **įmonė**

VPSP sąvoka apibrėžta [Investicijų įstatymo](#) 2 str. 15 d., tai – „valstybės arba savivaldybės institucijos ir privataus subjekto įstatymuose nustatyti bendradarbiavimo būdai, kuriais valstybės arba savivaldybės institucija perduoda jos funkcijoms priskirtą veiklą privačiam subjektui, o privatus subjektas investuoja į šią veiklą ir jai vykdyti reikalingą turtą, už tai gaudamas įstatymų nustatytą atlyginimą“. Iš šios sąvokos turinio akivaizdu, kad iš privataus sektoriaus pusės VPSP sandorį visada sudarys subjektas, rinkoje vykdamas ekonominę veiklą – paslaugų teikimą, todėl šią valstybės pagalbos taisyklės dalį VPSP projektas tenkins visada, be to nepaisant aplinkybių, kad subjekto teisinė forma gali būti ne pelno siekiantis asmuo, kadangi subjekto priskyrimas įmonei valstybės pagalbos kontekste nepriklauso nuo to, ar veikla yra pelninga (plačiau skaitykite Rekomendacijų 2.1 skyrelyje);

– **valstybė ir valstybiniai ištekliai**

toliau analizuojant VPSP sąvoką akivaizdu ir tai, kad kita sandorio pusė visada atitiks valstybės sąlygą, kadangi VPSP sandorį iš viešojo sektoriaus pusės sudaro valstybės institucija –

Vyriausybės sprendimu įgaliota valstybės institucija ar įstaiga arba savivaldybės institucija – savivaldybės tarybos sprendimu savivaldybės vykdomoji institucija – Investicijų įstatymo 2 str. 17 d. Atitinkamai sprendimus dėl privačiam subjektui mokėtino atlyginimo dydžio ar bet kurių kitų teisių, kuriais yra didinama (ar tikėtina didinama) privačiam subjektui finansinė nauda, minėtos institucijos priima savo biudžeto sąskaita išleisdamos valstybinius išteklius ar nesurinkdamos pajamų. Europos Sąjungos fondų lėšos taip pat priskiriamos prie valstybinių išteklių, o tokių lėšų naudojimas infrastruktūros finansavimui yra ypač aktualus VPSP projektams (plačiau skaitykite Rekomendacijų 2.2 skyrelyje);

– **pranašumas**

priimdamas sprendimus kiekviename VPSP projekto rengimo ar įgyvendinimo etape valdžios subjektas turi elgtis rinkos sąlygomis, tik toks elgesys eliminuos pranašumo sąlygą ir valstybės pagalbos reguliavimas VPSP santykiams nebebus taikomas. Rekomendacijų 5 schemeje pateikti metodai, vadovaujantis kuriais galima nustatyti valdžios subjekto vykdomo ekonominio sandorio atitiktį rinkos sąlygoms, vienas iš kurių iš pirmo žvilgsnio galėtų būti lengvai pritaikomas VPSP projektui – konkurencingas, skaidrus, nediskriminacinių sąlygų konkursas privačiam subjektui atrinkti, kurį iš esmės atitiktų [Viešųjų pirkimų įstatymo](#) ar [Koncesijų įstatymo](#) nustatyta tvarka atlikta atrankos procedūra, tačiau šio metodo taikymas paprastai neatspindi rinkos sąlygų, jei atlikta neskelbiama procedūra (nors ir atitinkanti minėtų įstatymų nuostatas) ar pasiūlymą pateikia tik vienas rinkos dalyvis. Tuo atveju, jei VPSP projektu yra kompensuojamos VESP, pranašumo sąlygos atitikties greičiausiai nebus išvengta, kadangi VESP atveju pranašumo buvimas turi būti vertinamas pagal *Altmark* sąlygas, vadovaujantis kuriomis konkurencinio dialogo ar derybų procedūra (dažniausiai VPSP projektuose taikytinos privataus subjekto atrankos procedūros) tik išimtiniais atvejais gali pagrįsti rinkos sąlygas, nes šių procedūrų metu valdžios subjektas turi galimybę naudotis plačia veikimo laisve (plačiau skaitykite Rekomendacijų 2.3 skyrelyje);

– **atrankumas**

VPSP projektas visada atitiks atrankumo sąlygą, kadangi tik vienas subjektas yra atrenkamas įgyvendinti projektą ir naudotis ekonomine naudą suteikiančiomis teisėmis (plačiau skaitykite Rekomendacijų 2.4 skyrelyje);

– **konkurencijos iškraipymas ir poveikis prekybai**

jei VPSP projektu privačiam subjektui suteikiama finansinė nauda, kurios jis nebūtų galėjęs gauti įprastomis rinkos sąlygomis, paprastai laikoma, kad šis valdžios subjekto elgesys iškraipo konkurenciją ir daro poveikį valstybinių narių tarpusavio prekybai (plačiau skaitykite Rekomendacijų 2.5-2.6 skyreliuose).

Vadinasi, dar tik rengdamas ar jau įgyvendindamas VPSP projektą valdžios subjektas iš esmės dėmesį turi koncentruoti tik į galimo pranašumo privačiam subjektui pašalinimą (veikti pagal rinkos ekonomikos veiklos vykdytojo principą), nes kitų valstybės pagalbos taisyklės sudedamųjų dalių buvimas bet kuriame VPSP projekte yra preziumuojamas. Veikti pagal rinkos ekonomikos veiklos vykdytojo principą – reikia:

- finansuoti privataus subjekto VPSP projekte vykdytinas veikas tik tiek, kiek būtų finansavęs bet kuris apdairus investuotojas atitinkamomis rinkos sąlygomis – pavyzdžiui, mokėti tik tokį koncesijos mokestį, kurio sudedamąsias dalis galima būtų pagrįsti rinkos kainomis už atliktas investicijas ir infrastruktūros įveiklinimą, bet ne daugiau;
- kredituoti privatų subjektą tik rinkoje atitinkamu laikotarpiu vyraujančiomis sąlygomis – pavyzdžiui, garantiją suteikti tik už rinkoje esantį atlygį;
- disponavimo turtu teisę perleisti ne už turto vertę, o tikėtiną jos kainą rinkoje – pavyzdžiui, pasibaigus VPSP projekto įgyvendinimui turtą privačiam subjektui perleisti už kainą, kurią tuo metu galima būtų gauti aukciono būdu.

Jei privačiam subjektui suteiktų teisių atžvilgiu pranašumo išvengti neįmanoma (pavyzdžiui, privataus subjekto atrankos procedūra baigėsi derybomis su vienu rinkos dalyviu arba tiesiog sunku pagrįsti sandorio atitikimą rinkos sąlygoms neturint pakankamai duomenų analizei atlikti), valdžios subjektas turi būti pasirengęs atsakyti, kokią išimtį, apie kurią nereikia iš anksto notifikuoti Europos Komisijai, taiko arba VPSP projekto įgyvendinimo darbotvarkėje suplanuoti notifikacijos procedūrą bei atsarginį projekto įgyvendinimo scenarijų, jei Europos Komisija priimtų sąlyginį arba neigiamą sprendimą dėl valstybės pagalbos priemonės suderinamumo su vidaus rinka.

4.2. VALSTYBĖS PAGALBOS IDENTIFIKAVIMO VIETA, LAIKAS IR BŪDAI JOS IŠVENGTI

Atsižvelgiant į tai, kad VPSP kuriami kompleksinio pobūdžio santykiai yra ilgalaikiai, svarbu laiku patikrinti priimamų sprendimų atitiktį valstybės pagalbos reguliavimui ir prireikus perskaičiuoti privataus subjekto atlyginimą arba pašalinti pranašumą privačiam subjektui suteikiančias teises.

Valstybės pagalbos identifikavimo vieta ir laikas VPSP procese priklauso nuo atitinkamame etape atliekamų procedūrų bei priimamų sprendimų. VPSP proceso etapai sureglamentuoti Vyriausybės nutarimu patvirtintose [VPSP projektų rengimo ir įgyvendinimo taisyklėse](#), o 19 schemeje ir jos ①-③ pastabose išskirti atvejai, kuomet kyla rizika neteisėtai valstybės pagalbai atsirasti.

19 schema. Valstybės pagalbos identifikavimo vieta ir laikas VPSP proceso etapuose

① atliekamos procedūros ir priimami sprendimai

VPSP projekto pradžia laikomas valdžios subjekto ketinimas su viešąja paslauga susijusią problemą spręsti viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo būdu. Šiam sprendimui priimti yra parengiamas investicijų projektas, kuriame identifikuojama esama problema ir išrenkamas optimaliausias būdas ją išspręsti. Pildant partnerystės klausimyną valdžios subjektas prieina prie išvados, ar egzistuoja socialinė ekonominė nauda problemą spręsti kartu su privačiu subjektu, perduodant jam projekto įgyvendinimo veiklą vykdymą ir su tuo susijusią riziką. Sprendimų priėmimo procese taip pat dalyvauja atitinkamus vertinimus

atliekančios įstaigos (CPVA – išvada dėl VPSP projekto socialinės ekonominės naudos, Finansų ministerija – išvada dėl valdžios subjekto galimybių priimti finansinius įsipareigojimus) ir valdžios subjektą kontroliuojančios institucijos. Po minėtų sprendimų priėmimo, valdžios subjektas parengia privataus subjekto atrankos dokumentus ir teikia juos CPVA įvertinimui.

valstybės pagalbos rizika ir rekomenduojami būdai jos išvengti

Valdžios subjekto pagrindinis lūkestis yra patenkinti visuomenės poreikį į viešosios paslaugos gerinimą, todėl jis gali būti suinteresuotas įgyvendinti savo funkcijas bet kokia kaina, t.y. nepalyginęs privataus subjekto siūlomo bendradarbiavimo ir rinkoje esančių paslaugų kainos. Optimistinio scenarijaus atveju konkurencija turėtų paveikti rinkos dalyvius ir valdžios subjektas gautų proporcingą paslaugai rinkos kainą, tačiau ne visuose VPSP projektuose galima tikėtis didelio pasiūlymų antplūdžio. Projekto kompleksškumas, kurių santykių ilgalaikiškumas, rizikos mastas, ekonominė padėtis šalyje ir pasaulyje, alternatyvi paklausa investicijoms, galiausiai politinė aplinka ar kitos aplinkybės gali paveikti rinkos dalyvių apsisprendimą nedalyvauti atrankoje ir nesivaržyti dėl partnerystės sandorio sudarymo. Atrankoje dalyvaujančių rinkos dalyvių skaičius nesuprognozuojamas, todėl valdžios subjektas turi būti pasiryžęs atsakymui, koks atlyginimas privačiam subjektui būtų adekvatus, nesuteikiantis pranašumo prieš konkurentus.

Šiai dienai nacionalinis VPSP reguliavimas bei jo įgyvendinimo įrankiai suteikia galimybę valdžios subjektui *ex ante* apskaičiuoti privačiam subjektui didžiausio mokėtino atlyginimo dydį. Į vartojamą sąvoką „atlyginimas“ įeina visos sąlygos, teigiamai ar neigiamai veikiančios privačiam subjektui teikiamą finansinę naudą: pavyzdžiui, teigiamai veikia suteikta išimtinė teisė įveikinti komercinėmis veiklomis viešąją infrastruktūrą tomis paros valandomis, kuomet viešosios paslaugos nebeteikiamos; neigiamai veikia privalomas mokėti žemės mokestis ir kt. Minėti pagrindiniai įrankiai yra [Investicijų projektų rengimo metodika](#) ir [VPSP tikslingumo vertinimo ir partnerystės klausimyno rengimo metodinės rekomendacijos](#). Vadovaujantis šiais metodiniais dokumentais⁴⁴ apskaičiuojama optimalios viešosios paslaugos problemą sprendžiančios alternatyvos kaina už visą projekto įgyvendinimo laikotarpį, todėl net jei atrankoje sudalyvauja vienas rinkos dalyvis, valdžios subjektas turi galimybę suvaldyti neteisėtos valstybės pagalbos riziką palygindamas *ex ante* rinkos kainomis apskaičiuotą bei privataus subjekto pasiūlytą atlyginimą.

Koncesijos atveju *ex ante* analizė gali parodyti, kad valdžios subjektas privačiam subjektui suteiktų teisių sąskaita nieko papildomai nebeturėtų mokėti, tačiau labai svarbu nustatyti projekto įgyvendinimo terminą, kurio metu privatus subjektas naudosis jam suteiktomis išimtinėmis teisėmis ir generuos sau pajamas. Beje, šioje vietoje suvaldyti neteisėtos valstybės pagalbos riziką padeda Europos Sąjungos VPSP reguliavimas – [Koncesijų direktyva](#) (nacionalinėje teisėje įgyvendinta Koncesijų įstatyme), vadovaujantis kuria reikalaujama vengti rinkos bei konkurencijos ribojimo nustatant teisingą koncesijos trukmę, kuri leistų koncesininkui atpirkti atliktas investicijas (įskaitant reinvesticijas) ir gauti investicijų grąžą, bet ne ilgiau. Su pastaruoju reikalavimu yra susijęs ne tik *ex ante* vertinimo pagrindu nustatytas koncesijos laikotarpis, kitomis nuostatomis valdžios subjektas turi siekti to paties tikslo, todėl

⁴⁴ Su VPSP įgyvendinimu susiję metodiniai dokumentai pasiekiami [nuoroda: www.ppplietuva.lt](http://www.ppplietuva.lt) ☞ Metodikos ir leidiniai

sutarties projekte turi būti numatytos sąlygos koncesijos sutarčiai nutraukti, jei koncesininkui investicijos atsiperka greičiau, nei tai buvo prognozuojama.

Rengiant privataus subjekto atrankos dokumentus svarbu užtikrinti, kad investicijų projekto bei partnerystės klausimyno rengimo metu analizuoti valdžios subjekto poreikiai nepakistų ir neiškraipytų analizės rezultatų. Pavyzdžiui, jei investicijos paskaičiuotos 500 m² ploto pastatui, atrankos dokumentuose negalima šio reikalavimo pakeisti į 400 m², kitu atveju VPSP finansiniai rodikliai, įskaitant didžiausią privačiam subjektui mokėtiną atlyginimo dydį, neatspindės realios projekto apimties, todėl negalės būti naudojami privataus subjekto pasiūlytam atlyginimui palyginti. Taip pat, pavyzdžiui, jei partnerystės klausimyno rengimo metu nebuvo ketinimo privačiam subjektui suteikti teisę naudotis papildomu žemės sklypo plotu, tokia teisė neturėtų būti suteikta ir atrankos dokumentuose, nes šios teisės teikiama finansinė nauda neįskaičiuota į patvirtintą VPSP finansinį rodiklį, arba gali įtakoti VPSP projekto įgyvendinimo terminą. Jei yra poreikis pakeisti projekto įgyvendinimo sąlygas, valdžios subjektas turėtų grįžti į ankstesnes procedūras ir atlikti vertinimą iš naujo.

Taip pat svarbu suprasti, kad padėtis rinkoje keičiasi ir šiame etape atlikta analizė gali prarasti savo aktualumą. Būtent tuo tikslu VPSP projektų rengimo ir įgyvendinimo taisyklėse nustatytas procedūrinis terminas pradėti antrąjį etapą – privataus subjekto atranką – ne vėliau nei per 180 kalendorinių dienų nuo sprendimo įgyvendinti VPSP projektą priėmimo, kad investicijų projekte ir partnerystės klausimyne išanalizuoti duomenys (įvertinti ir patvirtinti atitinkamų institucijų) VPSP projektui vis dar būtų aktualūs.

② atliekamos procedūros ir priimami sprendimai

Privataus subjekto atrankos etapas prasideda skelbimu apie viešąjį pirkimą (VŽPP (angl. *PFI*) projekto atveju) ar koncesijos suteikimo procedūrą. Viešasis pirkimas paprastai vykdomas derybų ar konkurencinio dialogo būdu, koncesijos suteikimo procedūra – konkurso ar konkurencinio dialogo būdu. Etapas baigiamas sprendimu paskelbti atrankos nugalėtoją ir sudaryti su juo partnerystės sutartį, prieš tai gavus Finansų ministerijos išvadą dėl galutinių projekto finansinių sąlygų vertinimo fiskalinės drausmės reikalavimų atžvilgiu.

valstybės pagalbos rizika ir rekomenduojami būdai jos išvengti

VPSP projekto esmė reikalauja tokio privataus subjekto atrankos būdo, kuomet privatus subjektas turėtų teisę pateikti motyvuotus siūlymus pakeisti projekto įgyvendinimo sąlygas ir ši būtinybė gali atsirasti dėl to, kad dėl savo įgytos kompetencijos privatus subjektas gali, todėl ir siūlo, įgyvendinti projekto veiklas kitaip, nei tai *ex ante* parengtame sutarties projekte nustatė valdžios subjektas. Pavyzdžiui, techninės pakopos derybų metu privatus subjektas pateikia argumentus, kad techninėje specifikacijoje nustatytas reikalavimas įrengti rezervinį 500 kVA galingumo elektros maitinimą yra neproporcingas statomo pastato dydžio ir jo imlumo energijai atžvilgiu, valdžios subjekto tikslą nepertraukiamam elektros energijos tiekimui galima pasiekti mažesnėmis investicijomis. Kitas svarbus momentas yra finansinė nauda, kurios privatus subjektas tikėtusi mainais už savo kompetenciją įgyvendinti projektą efektyviau, todėl visiškai tikėtinas privataus subjekto lūkestis derėtis dėl finansiškai naudingesnių sąlygų. Pavyzdžiui, privatus subjektas gali siūlyti kuo dažniau perskaičiuoti

atlyginimo dydį pasikeitus infliacijos indeksui. Taigi, pirminių projekto įgyvendinimo sąlygų keitimas privataus subjekto atrankos etape yra neišvengiamas VPSP projekte.

Jei privataus subjekto atrankoje dalyvauja ne vienas rinkos dalyvis, valstybės pagalbos reguliavimas neturėtų būti taikomas, kadangi atvira, skaidri ir nediskriminacinė procedūra pašalina pranašumo buvimą. Šiame etape vengti valstybės pagalbos rizikos reikia tuo atveju, jei valdžios subjektas procedūrą atlieka su vienu dalyviu, įskaitant atvejus, kai procedūra atliekama neskelbiamu būdu (tokie būdai yra galimi tiek pagal Viešųjų pirkimų įstatymą, tiek pagal Koncesijų įstatymą). Pastaraisiais atvejais prieš priimdamas atitinkamą sprendimą (keisti siūlomas projekto įgyvendinimo sąlygas ar ne) valdžios subjektas turi įsitikinti ne tik argumentų dėl siūlomo keitimo pagrįstumu ar naudingumu visuomenei, bet ir patikrinti sąlygos keitimo įtaką priimtiems sprendimams ① etape (pavyzdžiui, jei privataus subjekto siūlymu yra pakeičiamas reikalavimas dėl 500 kVA galingumo elektros generatoriaus, turi būti patikrinama, ar privatus subjektas atitinkamai sumažino savo atlyginimą investicijų sumos dalyje) arba palyginti privačiam subjektui suteiktų teisių į papildomą finansinę naudą apimtį su rinkos padėtimi, t.y. ar privatus subjektas būtų galėjęs gauti tokią galimybę rinkos sąlygomis.

Jei VPSP projekto apimtyje ketinama kompensuoti VESP, pranašumo buvimas eliminuojamas tik pilnai atitikus visas *Altmark* sąlygas, viena iš kurių reglamentuoja privataus subjekto atranką. Pagal ketvirtąją *Altmark* sąlygą atvira, skaidri ir nediskriminacinių sąlygų procedūra paprastai neeliminuos pranašumo privačiam subjektui, jei su valdžios subjektu yra deramasi ar vedamas konkurencinis dialogas. Tokiu atveju kompensacija už VESP teikimą bus pripažinta suderinama su vidaus rinka tik tuo atveju, jei ji pagrįsta rinkoje sutartu užmokesčiu arba nustatoma remiantis išlaidų, kurias tipinė, tinkamai valdoma ir turinti pakankamai materialinių išteklių, įmonė patirtų siekdama suteikti VESP, analize.

③ atliekamos procedūros ir priimami sprendimai

VPSP projekto įgyvendinimas paprastai pradedamas išankstinių sutarties įsigaliojimo sąlygų įvykdymu (įskaitant sutarties su projekto finansuotoju sudarymą, kuris paprastai vadinamas finansiniu uždarymu (angl. *financial close*), kuriame valdžios subjektas gali dalyvauti garanto teikėjo statusu) ir realus projekto veiklų įgyvendinimas pradedamas investiciniu etapu (infrastruktūros projektavimas, statyba), po kurio seka paslaugų teikimo etapas ir atlyginimo mokėjimas.

valstybės pagalbos rizika ir rekomenduojami būdai jos išvengti

Jei valdžios subjektas aktyviai dalyvauja VPSP projekto finansinio uždarymo procedūroje kaip atitinkamo turinio garantijos teikėjas, valstybės pagalbos rizika turi būti pašalinama iš rinkos ekonomikos kreditoriaus perspektyvų, t.y. už garantiją privatus subjektas atlygina valdžios subjektui rinkos kaina. Tačiau nors finansinio uždarymo procedūra vykdoma ③ etape, garantijos teikimo sąlygos turi būti aptartos dar ①-② etapuose bei nebekeičiamos pasirinkus atrankos laimėtoją.

Jei valstybės pagalbos rizika eliminuota ①-② etapuose, ji vis vien gali atsirasti ③ etape, be to jau nepriklausomai nuo to, ar privatus subjektas atrinktas per atvirą, skaidrią ir

nediskriminacinę procedūrą. Tai gali įvykti per sutarties keitimo, nutraukimo procedūrą (tinkamai neįvertinus keičiamos sąlygos, nutraukimo pasekmių poveikį privataus subjekto finansinei naudai), o taip pat per netinkamą sutarties priežiūrą iš valdžios subjekto pusės (pavyzdžiui, netinkamai atliekant veiklos ataskaitų kontrolę koncesininkui gali būti leista užsidirbti daugiau pelno, nei reikalinga investicijoms atpirkti) ar aplaidų sutartinių įsipareigojimų vykdymą (pavyzdžiui, jei sutartyje numatyta, kad pasibaigus vandens uosto valdymo koncesijai koncesininkui gali būti perleistas nudėvėtas kilnojamas turtas – konteinerių pakėlimo kranai, valdžios subjektas perleidimo sandorį turi įvykdyti rinkos sąlygomis, t.y. privatus subjektas už jam perleidžiamą turtą turi atlyginti ne finansiniuose dokumentuose nurodyta turto kaina, o rinkos kaina, t.y. kiek tokios būklės turtas kainuotų rinkoje turto perleidimo metu.

Universalus būdas visuose etapuose vengti neteisėtos valstybės pagalbos yra valdžios subjektui veikti taip, kaip būtų veikęs rinkoje dalyvaujantis veiklos vykdytojas: investuoti į tai, kas duoda didžiausią grąžą, o kredituoti ar parduoti tik rinkos sąlygomis. Tai pat pažymima, kad visuose aukščiau išvardintuose etapuose preziumuojama, kad privačiam subjektui suteikiamo pranašumo piniginis ekvivalentas yra didesnis nei *de minimis* pagalbos vertė – bendruoju atveju 200 000 EUR per bet kurį trejų finansinių metų laikotarpį, VESP atveju – 500 000 EUR, nes šias ribas nesiekiantis pranašumas yra mažareikšmis, neįtakojantis konkurencijos taip, kad paveiktų valstybių narių tarpusavio prekybos, todėl pagal Europos Sąjungos reguliavimą nėra draudžiamas.

4.3. GALINČIOS PASITAIKYTI VALSTYBĖS PAGALBOS FORMOS

4.3.1. Subsidija

Šio Rekomendacijų skyrelio apimtyje subsidija yra laikomos valdžios subjekto tiesioginės priemonės investicijų (angl. *capex*) ir/ar veiklos išlaidoms (angl. *opex*) dengti. Atsižvelgiant į tai, kad VŽPP projekte valdžios subjektas perka didžiąją dalį paslaugos, kas atitinkamai reiškia, kad didžiąją dalį atlyginimo privačiam subjektui sudaro valdžios subjekto mokėjimai, valstybės pagalba subsidijos forma labiau tikėtina koncesijose, o apie neproporcingą atlyginimo dydį privačiam subjektui VŽPP projekte plačiau nagrinėjama Rekomendacijų 4.3.2 skyrelyje.

Koncesijos įgyvendinimo prielaidų vertinimas gali parodyti, kad projektui reikalingos investicijos neatsiperka, arba atsiperka per pernelyg ilgą laikotarpį. Tokiais atvejais valdžios subjektas gali prisidėti prie investicijų ir/ar veiklos išlaidų dengimo ir pagerinti projekto atsipirkimo rodiklius investuotojams bei padidinti patrauklumą projekto finansuotojams. Tačiau šio atlygintinumo galimybė VPSP projekte turi būti įvertinama mažiausiai 3 aspektais:

(1) VPSP atlygintinumo esmė

skirtingai nei tradicinių viešųjų pirkimų atveju, atlyginimas privačiam subjektui mokamas ne už sukurtą turtą (angl. *based on input*), o už galimybę teikti kokybiškas paslaugas sukurtoje infrastruktūroje (angl. *based on output*). Koncesijos atveju šia galimybe naudojasi pats koncesininkas, kadangi valdžios subjektas jam suteikia tik leidimą sukurtoje infrastruktūroje savo rizika vykdyti atitinkamos apimties ir turinio paslaugas ir susirinkti pajamas iš galutinių

infrastruktūros/paslaugų naudotojų. Savo rizika – reiškia atsakomybę už neigiamų padarinių pasekmes, kurios vienaip ar kitaip įtakoja projekto atlygintinumą, prisiima koncesininkas. Būtent taip koncesijos esmė yra suprantama ir aprašoma pasaulinėje praktikoje, o taip pat įteisinta ir nacionaliniame reguliavime: Koncesijų įstatymo 2 str. 10 d. „koncesija – suteikiančiosios institucijos koncesininkui pagal šį įstatymą ir sudaromą sutartį suteikiamas leidimas vykdyti ūkinę komercinę veiklą, apimančią paslaugų teikimą ir (ar) darbų vykdymą, ir (ar) viešųjų paslaugų teikimą, kai koncesininkas prisiima visą ar didžiąją dalį su tokia veikla susijusios rizikos bei atitinkamas teises ir pareigas, o jo atlygį už tokią veiklą sudaro tik teisės užsiimti atitinkama veikla suteikimas ir pajamos iš tokios veiklos arba tokios teisės suteikimas ir pajamos iš tokios veiklos kartu su atlygiu, mokamu koncesininkui suteikiančiosios institucijos, atsižvelgiant į jos prisiimtą riziką“.

Poreikis valdžios subjektui prisidėti prie koncesijos atlygintinumo visų pirma turi būti identifikuotas ① VPSP įgyvendinimo sąlygų parengimo etape per projekto atsipirkimo rodiklius ir koncesijos sutarties trukmę. Prisidėjimas prie investicijų išlaidų dengimo turi būti suprantamas kaip prognozuojamas periodinis valdžios subjekto mokėjimas veiklos vykdymo etape, bet ne prisidėjimas prie investicijų išlaidų dengimo iškart po statybos etapo, kur pastarasis tik paneigtų VPSP atlygintinumo esmę ir reikštų ne ką kitą, kaip valdžios subjekto statybos ir prieinamumo rizikos prisiėmimą, ko koncesijose neturėtų būti: viena vertus, koncesininkas nebebus suinteresuotas dėti maksimalias pastangas į pajamų surinkimą (paslaugų kokybę), nes dalis investicijų jau bus padengta; kita vertus, koncesijos santykiai yra ilgalaikiai, *ex ante* projekto vertinimas gali atspindėti tik tuo metu esančią rinkos padėtį ir tuo metu esantį poreikį prisidėti prie investicijų išlaidų dengimo, ilgalaikėje perspektyvoje rinkos padėtis ir projekto atsipirkimo rodikliai gali iš esmės pasikeisti, todėl prisidėjimas turi būti tik periodinis su atitinkamu sutarties vykdymo kontrolės mechanizmu, kuris užtikrintų galimybę periodinius mokėjimus iš valdžios subjekto pusės nutraukti projekto atsipirkimo rodikliams pagerėjus.

Kitas būdas prisidėti prie koncesijos patrauklumo didinimo yra garantuoti koncesininkui dalį pajamų prisiimant atitinkamai dalį paklausos rizikos. Tai paprastai taikoma tuo atveju, kai koncesininkui perduodamas vykdyti paslaugas valdžios subjektas bet kuriuo atveju pirktų rinkoje visuomenės daliai, kuri šiomis paslaugomis naudojasi nemokamai, pavyzdžiui, sporto komplekso vystymo koncesija savivaldybė sprendžia infrastruktūros nepakankamumo problemą vietinių gyventojų užimtumui bei fiziniam aktyvumui gerinti, o paklausos riziką savivaldybė prisiima rezervuodama 10 val. per savaitę infrastruktūros fizinio aktyvumo programoms pensinio amžiaus gyventojams vykdyti. Ir atitinkamai, valdžios subjektas neturėtų prisiimti paklausos rizikos vien dėl to, kad privatus subjektas savo pasiūlyme kelia tokias sąlygas, pavyzdžiui apmokėti 5 proc. koncertinės salės nuomos, nors valdžios subjektas tokio poreikio neturi, nes nevykdo tiek viešųjų renginių, kuriems prireiktų minėto kiekio valandų ar tokio ploto vidinių patalpų; turi egzistuoti realus poreikis paslaugoms.

(2) valstybės pagalba

jei VPSP atlygintinumo esmė ir nacionalinis reguliavimas leidžia valdžios subjektui prisidėti prie investicijų ir/ar veiklos išlaidų dengimo, šios priemonės teisėtumas turėtų būti įvertintas

ir valstybės pagalbos atžvilgiu, t.y. ar subsidinė priemonė nesuteikia koncesininkui pranašumo, kurio jis nebūtų gavęs rinkos sąlygomis.

Jei projekto įgyvendinimo sąlygų *ex ante* įvertinimas atliekamas remiantis visuotinai pripažintais metodais (žr. 5 schemą),⁴⁵ kurie pagrindžia būtinybę subsidinei priemonei, pavyzdžiui, kad pakeltų projekto VGN iki rinkoje esančio investuotojų lūkesčio, pranašumo buvimas turėtų būti atmestas, tačiau su sąlyga, kad subsidijos dydis nėra didinamas privataus subjekto pasiūlyme, kuris vienintelis sudalyvavo atrankoje. Ir atvirkščiai, jei atrankoje dalyvauja keli rinkos dalyviai, derybos dėl koncesijos sutarties sudarymo paprastai sumažina subsidijos dydį, svarbu, kad valdžios subjektas tinkamai paruoštų atrankos sąlygas ir efektyviai vestų derybų procesą.⁴⁶ Valstybės pagalbos vertinimo atžvilgiu tai pat svarbu užtikrinti, kad pranašumo nebūtų suteikta tiek koncesijos sutarties sudarymo metu, tiek ją vykdant, reikia iš valstybės pagalbos vertinimo perspektyvos taip pat svarbu kontroliuoti sutarties vykdymą, kad pasikeitus rinkos padėčiai koncesininkui nebūtų suteikta papildoma finansinė nauda (kai projektui atsipirkti užtenka koncesininko surenkamų pajamų).

Tuo atveju, jei subsidijos poreikis investicijoms dengti nėra pagrįstas remiantis visuotinai pripažintais metodais ir atrankoje sudalyvavo vienas rinkos dalyvis, ar koncesininkas atrinktas per neskelbiamą procedūrą, subsidinė priemonė paprastai yra laikoma valstybės pagalba ir gali būti suteikta tik atlikus notifikacijos procedūrą ar pagrindus jos teikimą bendrosios valstybės pagalbos taisyklės išimtimi.

Prisidėjimas prie veiklos išlaidų dengimo tuo atveju, jei atrankoje sudalyvauja tik vienas rinkos dalyvis ar vykdoma neskelbiama procedūra, turi būti patikrintas su rinkoje esančiomis kainomis už atitinkamas paslaugas. Jei rinkoje paslaugas galima įsigyti pigiau, valdžios subjektas neturėtų jų pirkti iš koncesininko brangesne kaina, nes šis elgesys nebūtų pagrįstas rinkos investuotojo principu ir reikštų koncesininkui teikiamą pranašumą konkurentų atžvilgiu.

(3) VPSP sutarties statistinis vertinimas

galutinis koncesijos sutarties projektas yra vertinamas fiskalinės drausmės reikalavimų, nustatytų Mastrichto sutartyje, atžvilgiu, t.y. nustatoma ar valdžios subjekto sutartimi prisiimami įsipareigojimai daro įtaką valstybės fiskalinio deficito ir skolos rodikliams. Šio vertinimo esmė yra nustatyti VPSP sukurto/pagerinto turto „ekonominį savininką“, kuris prisiima daugiausia su šiuo turto susijusių rizikų ir turi teisę gauti didžiausią turto naudojimo atlygį. Jeigu sutartinių įsipareigojimų analizė leidžia pagrįsti, kad koncesijos sutartimi sukurto/pagerinto turto ekonominis savininkas yra koncesininkas, turto vertė ar pagerinto turto vertės padidėjimas neįtraukiami į valdžios subjekto apskaitos balansą, todėl valstybės deficito rodikliams turi įtakos tik einamaisiais metais koncesininkui mokėtinos sumos. Tačiau, jeigu koncesijos sutartimi sukurto/pagerinto turto ekonominiu savininku visgi laikomas valdžios subjektas, koncesijos sutartimi sukurto turto vertė ar pagerinto turto vertės

⁴⁵ Pavyzdžiui, vadovaujantis Investicijų projektų rengimo metodika VPSP projektų finansinis atsipirkimas analizuojamas per FGDV (angl. *FNPV*), FVGN (angl. *FIRR*), FNIS (angl. *FBCR*) rodiklius

⁴⁶ Rekomendacijos dėl tinkamo pasiruošimo privataus subjekto atrankos procedūrai ir jos vykdymo pateiktos [Metodinėse rekomendacijose privataus subjekto atrankai](#)

padidėjimas įtraukiamas į valdžios subjekto apskaitos balansą didindamas valstybės deficitą ir skolą.

Subsidinės priemonės gali daryti didelę įtaką koncesijos sutarties statistiniam įvertinimui, todėl jei atitinkamu laikotarpiu valstybei svarbu išlaikyti fiskalinę drausmę, o VPSP projektu subsidijuojamas turtas gali daryti jai didelį neigiamą poveikį, valdžios subjektas kartu su kontroliuojančiomis institucijomis turi priimti sprendimą dėl VPSP projekto įgyvendinimo būtinybės, nepaisant to, kad subsidija neiškreipia VPSP atlygintinumo esmės ir nedaro poveikio konkurencijai valstybės pagalbos atžvilgiu.

VPSP projektai, kuriais siekiama tik įveikinti esamą infrastruktūrą (paslaugų koncesijos), taip pat gali turėti neigiamą subsidijos poveikį, kadangi valstybės pagalba infrastruktūros projektuose turi būti įvertinta 3 lygiais: infrastruktūros statytojui (savininkui), infrastruktūros valdytojui ir infrastruktūros galutiniams naudotojams (plačiau skaitykite Rekomendacijų 3.5 skyrelyje). Taigi, perimdamas valdyti esamą turtą koncesininkas gali įgyti pranašumą už infrastruktūros naudojimą valdžios subjektui atlygindamas mažiau, nei tai koncesininkui kainuotų įprastomis rinkos sąlygomis.

Atitinkamu laikotarpiu Lietuvoje iš valstybinių išteklių buvo pastatyta daug sporto, daugiafunkcės, vietinės infrastruktūros objektų (dauguma kurių finansuoti Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis). Atitinkamos apimties investicinė valstybės pagalba į šiuos objektus: sporto – skirta daugiau nei vienam profesionaliam sporto naudotojui; daugiafunkcė – skirtą kultūrinėms ir laisvalaikio paslaugoms, išskyrus laisvalaikio parkus ir viešbučius; vietinę – skirtą padėti vietos lygmeniu gerinti verslo ir vartotojų aplinką bei modernizuoti ir plėtoti pramoninę bazę; laikoma suderinama su vidaus rinka, kadangi šios kategorijos yra įtrauktos į BBIR taikymo sritį ir jų įgyvendinimui notifikacijos procedūra netaikoma. Tačiau, subsidijuodamas infrastruktūrą, kurios paskirtis iš esmės yra komercinių veiklų vykdymas, valdžios subjektas privalo iš anksto įsivertinti ir nusistatyti infrastruktūros valdymo/naudojimo sąlygas, kuriomis infrastruktūros valdytojui/naudotojui nebūtų suteiktas pranašumas – draudžiama valstybės pagalba. Reiškia perimdamas valdyti turtą koncesininkas už jo naudojimą privalo pasiūlyti proporcingą rinkai kainą, kad neiškreipti konkurencijos tarp tų rinkos dalyvių, kurie investicijas į minėtos kategorijos infrastruktūrą atliko savo, privačių išteklių sąskaita. Valstybės pagalbos reguliavimo atžvilgiu argumentai, kad: susidomėjimą projektu parodė tik vienas dalyvis, siūlantis koncesijos mokestį, neatitinkantį rinkos kainų, tačiau racionaliau įveikinti infrastruktūrą už mažesnę kainą, nei išlaikyti nenaudojamą infrastruktūrą; neturi reikšmės, nes išimtimi pagrįsta valstybės pagalba turi turėti skatinamąjį poveikį (BBIR taikymo privaloma bendroji sąlyga), vadinasi rinkos padėtį ir susidomėjimą infrastruktūrą bei joje teikiamomis paslaugomis valdžios subjektas turi įvertinti dar prieš priimdamas sprendimą subsidijuoti infrastruktūrą (jeigu nėra susidomėjimo infrastruktūros naudojimui, galima daryti išvadą, kad sukurtas turtas rinkoje yra perteklinis).

Atskirą dėmesį reikia atkreipti į vietinės infrastruktūros subsidijavimą. Vadovaujantis Europos Sąjungos valstybės pagalbos reguliavimu ir jo pagrindu formuojama praktika, išimtinai vietinį poveikį konkurencijai kelianti paramos priemonė nedaro poveikio valstybių narių tarpusavio prekybai, todėl SESV 107 str. 1 d. taisyklė nėra taikoma (žr. Rekomendacijų 2.6 skyrelį). Tačiau be valstybės pagalbos reguliavimo sąžiningą konkurencijos laisvę Lietuvoje saugo [Konkurencijos įstatymas](#), kurio 4 str. 2 d. nustatyta: „*Viešojo administravimo subjektams draudžiama priimti teisės aktus arba kitus*

sprendimus, kurie teikia privilegijas arba diskriminuoja atskirus ūkio subjektus ar jų grupes ir dėl kurių atsiranda ar gali atsirasti konkurencijos sąlygų skirtumų atitinkamoje rinkoje konkuruojantiems ūkio subjektams <...>“.

4.3.2. Atlyginimas už paslaugas

Viena iš dažniausiai VPSP projekte galinčių pasitaikyti valstybės pagalbos formų yra per didelis, rinkos kainų neatitinkantis privataus subjekto atlyginimas. Ši forma būdinga tiek VŽPP projektui, nustatant bendrą metinį privataus subjekto atlyginimą už projekto kompleksinių veiklų įgyvendinimą, tiek koncesijai, kuomet valdžios subjektas iš koncesininko perka dalį paslaugų.

Paprasčiausias būdas įsitikinti atlyginimo atitikimu rinkos kainoms yra atlikti skaidrią, lygiateisę ir nediskriminacinę privataus subjekto atrankos procedūrą. Sąžiningos konkurencijos sąlygomis atrankos dalyviams veikia tam tikra įtampa varžantis dėl paslaugų kokybės už priimtinausią kainą, t.y. efektyviausio kokybės ir kainos balanso. Varžymasis vyksta tik tuo atveju, jei atrankoje dalyvauja bei siekia VPSP sandorio daugiau nei vienas dalyvis, todėl valdžios subjektas turi dėti pastangas į tinkamą projekto viešinimą: pradėdant rinkos analizę ir tęsiant aiškia, nuoseklia ir savalaikią komunikaciją su visomis suinteresuotomis šalimis.⁴⁷ Varžymuisi taip pat labai svarbūs atrankos kriterijai, kurių įvertinimas turėtų atspindėti kiekvieną besivaržančio dalyvio pasiūlymo privalumą tiek paslaugos kokybės, tiek jos kainos atžvilgiu.

Jei visgi atrankoje dalyvauja vienas rinkos dalyvis, valdžios subjektas pats turi atlikti privataus subjekto siūlomo atlyginimo atitiktį rinkos kainoms. Pagal Lietuvoje galiojančią VPSP proceso atlikimo tvarką, planuojami didžiausi valdžios subjekto turtiniai įsipareigojimai projekte yra apskaičiuojami dar investicijų projekto bei partnerystės klausimyno parengimo metu ir tvirtinami Vyriausybės sprendimu (jei projektą rengia centrinės valdžios subjektas) arba savivaldybės tarybos sprendimu (jei projektą rengia vietinės valdžios subjektas). Šis projekto finansinis rodiklis paprastai perkeliamas į privataus subjekto atrankos dokumentus, bet ir jo minėtuose dokumentuose nesant galioja ta pati VPSP projektų rengimo ir įgyvendinimo taisyklių nustatyta tvarka: jei centrinės valdžios subjekto įgyvendinamo VPSP projekto metu privatus subjektas paprašo atlyginimo, kuris viršija didžiausių valdžios subjekto prisiimamų turtinių įsipareigojimų finansinį rodiklį,⁴⁸ atrankos procedūra turi būti nutraukta; tuo tarpu vietinės valdžios subjekto įgyvendinamo projekto atveju atrankos procedūra minėtu atveju turi būti nutraukta tik jei savivaldybės taryba nepritaria pasikeitusiam finansiniam rodikliui, vadinasi šio sprendimo priėmimo procese valstybės pagalbos rizika privačiam subjektui sumokant rinkos kainų neatitinkantį atlyginimą išlieka.

Atlyginimą už paslaugas reikia suprasti ne tik kaip tiesioginį atsiskaitymą su privačiu subjektu, bet ir kitų sutartinių sąlygų (ypatingai jų keitimo) vykdymą, kurio metu privatus subjektas gali įgyti papildomą finansinę naudą. Pavyzdžiui, atsiradus papildomų paslaugų poreikiui šalis derybų būdu turi spręsti jų atlygintinumo klausimą, šioje procedūroje pranašumo negalima atmesti tuo pagrindu, kad privatus subjektas buvo atrinktas per skaidrią, lygiateisę ir nediskriminacinę procedūrą, kurioje

⁴⁷ Kaip atlikti rinkos tyrimą ir tinkamai sudaryti bei vykdyti komunikacijos planą VPSP projekte yra supažindinama [Rinkos tyrimo ir komunikacijos plano sudarymo metodinėse rekomendacijose](#)

⁴⁸ Didžiausius valdžios subjekto turtinius įsipareigojimus VPSP projekte sudaro didžiausią privačiam subjektui mokėtiną atlyginimą ir riziką, už kurių suvaldymą atsakingas valdžios subjektas, vertė

sudalyvavo pakankamas skaičius dalyvių užtikrinant realią konkurenciją, nes sutarties sudarymo metu papildomų paslaugų apimtys neįėjo į projekto turinį, todėl jų kainą negali pagrįsti nei konkurencija, nei valdžios subjekto *ex ante* apskaičiuoti projekto finansiniai rodikliai, vadinasi tokioms aplinkybėms esant valdžios subjektas turi taikyti rinkos ekonomikos veiklos vykdytojo principą – elgtis taip, kaip sandorį vykdytų bet kuris kitas rinkos ekonomikos veiklos vykdytojas.

Jei atlyginimas privačiam subjektui yra mokamas už VESP teikimą, valstybės pagalbos vertinimas turi atitikti Rekomendacijų 3.3 skyrelyje išdėstytą reguliavimą dėl VESP kompensavimo galimybių, o VPSP kontekste paprastai bus analizuojamas tik koncesijos būdas, kadangi VŽPP projektu yra tenkinamas tik socialinių paslaugų poreikis.

Taigi, koncesija yra vienas iš būdų, kuriuo privačiam subjektui yra pavedama teikti VESP, jei VESP pobūdis leidžia koncesininkui priskirti didžiąją dalį su šių paslaugų vykdymu susijusią riziką. Koncesijos suteikimo procedūroje nėra privaloma pažymėti, kad sandorio turinį sudaro pavedimas vykdyti VESP, taip pat nėra privaloma įvardyti, kad suteikiamas leidimas vykdyti paslaugas, kurios priskiriamos VESP kategorijai, tačiau koncesijos sutarties sąlygos turi atspindėti pagrindinius VESP teikimo principus: aiškiai apibrėžti įsipareigojimai, iš anksto nustatyti kompensacijos apskaičiavimo kriterijai ir kompensacijos permokos kontrolė (kompensacijos permokos susigrąžinimo mechanizmas).

Jei koncesininkui pavedama VESP teikti *Altmark* sąlygomis arba kompensacija neviršija *de minimis* pagalbos sumos, laikoma, kad koncesininkui nėra suteikiamas pranašumas prieš konkurentus, todėl tolesniems įsipareigojimų vykdymams pagal koncesijos sutartį valstybės pagalbos reguliavimas nebetaikomas. Tačiau *de minimis* pagalbos sumai viršijus svarbu nesuklysti vertinant atitiktą ketvirtajai *Altmark* sąlygai: atlikti *Altmark* suvokimu konkurencingą VESP teikėjo atranką koncesijos projektuose paprastai nėra įmanoma, o neturint bendrai rinkoje sutarto užmokesčio kompensaciją pagrįsti veiksmingumo principu paremta analizė (kompensacijos suma nėra didesnė už tipinės, gerai valdomos įmonės patirtas išlaidas) pernelyg sudėtinga.

Jei koncesininkui pavedama VESP teikti ne *Altmark* sąlygomis ir kompensacija viršija *de minimis* pagalbos sumą, laikoma, kad koncesininkui yra suteikiama valstybės pagalba. Tokia valstybės pagalba yra suderinama su vidaus rinka ir jai netaikoma notifikacijos procedūra, jei koncesija atitinka Sprendimo dėl VESP kompensavimo sąlygas. Šis teisės aktas skirtas apibrėžti atvejus, kai VESP kompensavimas nors ir nėra pagrįstas rinkos kaina, bet ir nesuteikia VESP teikėjui tokio konkurencinio pranašumo, kuris galėtų sutrikdyti valstybių narių tarpusavio prekybą, todėl yra pateisinamas valstybės pagalbos atžvilgiu ir suderinamas su vidaus rinka. Svarbu atkreipti dėmesį, kad šis teisės aktas nėra skirtas retrospektyviai pateisinti valdžios subjekto išmokėtą kompensaciją pažeidžiant Europos Sąjungos valstybės pagalbos reguliavimą, Europos Komisijos patirtis leidžia tokį elgesį atskirti per įvairius valdžios subjekto elgesio neatitikimus, pavyzdžiui:

- 25 metų koncesijos sutartis negali būti pagrįsta Sprendimo dėl VESP kompensavimo taikymu, nes pavedimo trukmė negali viršyti 10 metų laikotarpio;
- vykdoma koncesijos sutartis negali būti pagrįsta Sprendimo dėl VESP kompensavimo taikymu, jei sutartyje nėra nuorodos į šį teisės aktą;

- valdžios subjektas privalo reguliariai (ne rečiau kaip kas 3 metus) vykdyti kompensacijos permokos kontrolę, todėl gali būti įpareigotas pateikti įrodymus, kaip ir kada jis šį įsipareigojimą pagal Sprendimą dėl VESP kompensavimo vykdė;
- kompensacijos permokos kontrolę galima vykdyti tik tuomet, jei yra laikomasi pajamų bei išlaidų, susijusių su VESP teikimu, apskaitos principų, todėl tuo atveju, jei koncesininkas teikia ne tik VESP, bet ir kitas komercines paslaugas neatskirdamas jų apskaitų, valdžios subjektas negalės pagrįsti, ar koncesininkui nėra išmokėta kompensacijos permoka, nes tokiais atvejais iš esmės net nėra aišku, koks kompensacijos dydis išmokėtas: kiek išlaidų patirta tik su VESP teikimu susijusios užduotims vykdyti ir kiek pajamų buvo gauta tik iš šios veiklos;
- valstybė narė kas 2 metus privalo teikti išsamią Sprendimo dėl VESP kompensavimo vykdymo ataskaitą, minėtose ataskaitoje nesant valdžios subjekto kompensuotų VESP labiau tikėtina, kad visas teisės aktas nebuvo taikomas;
- ir kt.

Atitinkamai, jei VESP kompensavimas neatitinka Sprendimo dėl VESP kompensavimo sąlygų, valstybės pagalba turi būti notifikuojama ir yra laikoma suderinama su vidaus rinka tik tuo atveju, jei atitinka Bendrąsias nuostatas dėl VESP kompensavimo (žr. 15 schemą). Jei VESP kompensuojamos neatlikus notifikacijos procedūros – valstybės pagalba yra neteisėta, o nukentėję nuo šios neteisėtos priemonės įgyvendinimo asmenys įgija teisę į žalos atlyginimą.

Pažymima, kad aukščiau šiame Rekomendacijų skyrelyje yra išdėstyta valstybės pagalbos reguliavimo įtaka koncesijoms, kuriomis pavedama teikti VESP, t.y. pagrindiniai principai, kaip turi būti nustatoma kompensacijos vertė ir kontroliuojamas jos perviršis su tikslu užtikrinti, kad valstybės intervencija ekonominių veiklų atžvilgiu neiškreiptų konkurencijos. Tačiau valstybės pagalbos reguliavimas neapima sutarčių sudarymo su VESP teikėjais taisyklių, tai skirtingų tikslų ir taikymo sričių institutai, be to Europos Sąjungos pirminė teisė pripažįsta valstybių narių didelę laisvę tiek apibrėžiant paslaugas VESP, tiek organizuojant jų vykdymą, vadinasi sutartys su VESP teikėjais turi būti sudaromos vadovaujantis nacionalinėje teisėje galiojančiomis taisyklėmis.

Kadangi Rekomendacijų skyrius yra apie VPSP projektus, o konkrečiai nagrinėjama skyrelio dalis apie koncesijas, VESP teikėjo atrankai yra aktualus Koncesijų įstatymas su jame reglamentuotais koncesininko atrankos būdais. Koncesija suteikiama konkurso arba be konkurso, kur pastarasis būdas gali būti taikomas tuo atveju, jei, pavyzdžiui: „*dėl turimų išimtinių teisių teikti viešąsias paslaugas, suteiktų teisės akto, atitinkančio Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo, yra tik vienas įmanomas paslaugų, dėl kurių suteikiama koncesija, teikimo šaltinis ir nėra kitos alternatyvos*“ – Koncesijų įstatymo 54 str. 2 p. Ši įstatyminė nuostata lyg ir suponuotų išvadą, kad koncesijos sutartį galima sudaryti be konkurso su rinkos dalyviu, kuriam jau yra pavesta teikti VESP,⁴⁹ tačiau ši galimybė valdžios subjektų turi būti vertinama sistemiškai taikant Konkurencijos įstatymą, kuriuo saugoma konstitucinė sąžiningos konkurencijos laisvė. Jei rinkoje yra daugiau nei vienas potencialus VESP teikėjas, valdžios subjektas neturi teisės suteikti koncesiją be konkurso tik vienam iš jų, nepaisant to, kad pastarajam yra suteiktos išimtinės teisės ir toks elgesys Koncesijų įstatymo požiūriu iš esmės

⁴⁹ Komunikato dėl VESP teikimo 52 p.: „*Viešosios paslaugos užduotis gali būti pavedama dokumentu, kuris, priklausomai nuo valstybių narių teisės akto, gali būti įstatymo, kito teisės akto arba sutarties formos. Pavedimas taip pat gali būti išdėstytas keliuose dokumentuose.*“

nebūtų neteisėtas. Sąžiningos konkurencijos laisvei užtikrinti turi būti taikomas griežtesnis standartas, užtikrinantis didesnę apsaugą nuo priešingų konkurencijai veikų, todėl Koncesijų įstatymo 54 str. nuostata turi būti sistemaiškai taikoma su Konkurencijos įstatymo 4 str.: „1. Viešojo administravimo subjektai, įgyvendindami pavestus uždavinius, susijusius su ūkinės veiklos reguliavimu Lietuvos Respublikoje, privalo užtikrinti sąžiningos konkurencijos laisvę. 2. Viešojo administravimo subjektams draudžiama priimti teisės aktus arba kitus sprendimus, kurie teikia privilegijas arba diskriminuoja atskirus ūkio subjektus ar jų grupes ir dėl kurių atsiranda ar gali atsirasti konkurencijos sąlygų skirtumų atitinkamoje rinkoje konkuruojantiems ūkio subjektams, išskyrus atvejus, kai skirtingų konkurencijos sąlygų neįmanoma išvengti vykdant įstatymų reikalavimus.“⁵⁰

Galiausiai VESP sąvoka yra kintanti, laikui bėgant gali prarasti visuotinės svarbos požymį, pasikeisti klasifikavimas į neekonominę veiklą arba rinka taps pajėgi šias paslaugas teikti pati, todėl sudarytų koncesijų sutarčių dėl VESP teikimo sąlygos turi leisti prisitaikyti prie rinkos pokyčių ir VESP kompensavimą nedelsiant nutraukti, kai rinkai nebereikia valstybės intervencijos paslaugos prieinamumo spragai užpildyti.

4.3.3. Mokesčių lengvatos

Pajamų, kurios priešingu atveju būtų atitekusios valstybei, atsisakymas yra valstybinių išteklių perdavimas, todėl mokesčių lengvatos (atleidimas nuo mokesčio ar jo sumažinimas) taip pat yra galima valstybės pagalbos forma.

Valstybės narės ekonominę politiką mokesčių srityje vykdo nevaržomos Europos Sąjungos, mokesčių našta įvairiems pramonės sektoriaus subjektams paskirsto taip, kaip jos mano esant tinkama, tačiau šią valstybės funkciją turi įgyvendinti nepažeidžiant Europos Sąjungos teisės, įskaitant valstybės pagalbos reguliavimo.

Mokestinė lengvata pripažįstama valstybės pagalba, jeigu turi atrankųjį poveikį, t.y. priemone nukrypstama nuo įprastos mokesčio taikymo tvarkos tiek, kiek pagal ją diferencijuojami ūkio subjektai, kurių faktinė ir teisinė padėtis, atsižvelgiant į šio mokesčio tikslą, yra panaši. Bendrosios priemonės, kurios *prima facie* taikomos visoms įmonėms, bet jų apimtis dėl viešojo administravimo institucijų diskrecijos yra apribota, turi atrankųjį poveikį. Pavyzdžiui, mokesčio administratorius turi diskreciją nustatyti mokestinės lengvatos gavėjus ar sąlygas, kuriomis ta lengvata suteikiama.

Konkretus pavyzdys, kaip valstybės pagalba mokesčio lengvatos forma gali atsirasti VPSP projekte, pateikiamas sekančiai:

- jei VPSP projekto veiklą įgyvendinimui reikalinga valstybinė žemė, VPSP sutarties galiojimo laikotarpiu šio sklypo nuoma privačiam subjektui išnuomojama be aukciono – Investicijų įstatymo 15² str. 5 d., Koncesijų įstatymo 16 str. 2 d., [Žemės įstatymo](#) 9 str. 6 d. 5-6 p.;

⁵⁰ Išvados pagrįstos 2015 m. birželio 15 d. LVAT nutartimi administracinėje byloje [Nr. A-1581-502/2015](#) dėl atliekų tvarkymo koncesija pavestų vykdyti VESP atitikties Konkurencijos įstatymo 4 str. reikalavimams ir Konstitucinio teismo 2015 m. kovo 5 d. nutarimo [KT9-N5/2015](#) išaiškinimu

- be aukciono išnuomos valstybinės žemės nuomos mokesčio dydžio nustatymo ir mokėjimo tvarką nustato Vyriausybė – Žemės įstatymo 9 str. 12 d.;
- Vyriausybės patvirtintoje tvarkoje dėl nuomos mokesčio už valstybinę žemę yra įtvirtinta savivaldybės, kurios teritorijoje yra valstybinė žemė, tarybos teisė mažinti valstybinės žemės nuomos mokestį arba visai nuo jo atleisti nuomininką – [Vyriausybės nutarimo dėl nuomos mokesčio už valstybinę žemę](#) 1.8 p.;
- vadinasi savivaldybės taryba gali pasinaudoti savo diskrecija ir privačiam subjektui mokestine lengvata suteikti atrankųjį pranašumą – valstybės pagalbą.

Atsižvelgiant į tai, kad kai kurie mokesčių dydžiai nėra dideli, valstybės pagalba mokestių lengvatos forma gali būti taikoma *de minimis* pagalbos išimtis: 200 000 EUR sumos vienai įmonei per 3 finansinių metų laikotarpį neviršijanti valstybės pagalba negali įtakoti konkurencijos taip, kad paveiktų valstybių narių tarpusavio prekybos, todėl yra laikoma mažareikšme, teisėta priemone.

4.3.4. Garantija

Valdžios subjekto teikiama garantija gali būti susijusi su draudžiama valstybės pagalba, jeigu jos teikimo sąlygos neatitinka rinkos sąlygų, ir visiškai nesvarbu, kad valstybinių išteklių perdavimo nėra, pakanka tik nustatyti riziką, kad ateityje kyla pavojus valstybei prisiimti papildomų finansinių įsipareigojimų. Įvertinimas, ar garantija atitinka rinkos sąlygas, turi būti atliktas *ex ante*, atsižvelgiant į garantijos teikimo metu turėtą informaciją ir padėtį rinkoje, todėl neužtenka remtis *ex post* įvertinimu, kuriame retrospektyviai padaryta išvada, kad dėl suteiktos garantijos valstybė nepatyrė papildomų finansinių įsipareigojimų.

VPSP projekte garantija labiausiai tikėtina santykiuose su projekto finansuotoju privačiam subjektui imant paskolą. Jei garantija suteikiama palankesniais nei rinkos sąlygomis, garantijos gavėjui suteikiamas pranašumas, nes jo mokamas mokestis netinkamai atspindi garanto prisiimamą riziką, kitaip sakant privačiam subjektui suteikta nauda (pavyzdžiui, gauti paskolą tokiomis palūkanomis, dėl kurių jis nebūtų galėjęs susiderėti rinkoje, arba pasiskolinti esant tokiai padėčiai, kurioje rinkoje nebūtų buvę įmanoma gauti jokios paskolos) dengiama valstybės sąskaita.

Kokiomis sąlygomis valdžios subjekto teikiama garantija atitiktų rinkos sąlygas ir nesuteiktų garantijos gavėjui pranašumo Europos Komisija yra išdėčiusi Pranešime dėl garantijų. Individuali valdžios subjekto garantija nebus laikoma valstybės pagalba, jei bus įvykdytos sekančios sąlygos:

- (1) paskolos gavėjas neturi finansinių sunkumų;
- (2) galima tinkamai įvertinti garantijos dydį: garantija turi būti susieta su konkrečiu finansiniu sandoriu, kuriame nustatyta didžiausia suma ir terminas;
- (3) garantija užtikrinama ne daugiau kaip 80 proc. negrąžintos paskolos arba kito finansinio įsipareigojimo;⁵¹
- (4) už garantiją sumokama rinkos sąlygas atitinkanti kaina: už prisiimamą riziką turėtų būti atlyginama nustatant tam tikrą priemonę garantuotai arba netiesiogiai garantuotai sumai. Kai

⁵¹ 80 proc. apribojimas netaikomas valdžios subjekto garantijai, suteiktai finansuoti įmonę, kurios veiklą sudaro tik tinkamai pavestų VESP teikimas ir šią garantiją suteikia VESP užduotį pavedęs valdžios subjektas

už garantiją mokama kaina yra bent tokia pati, kaip atitinkamos garantijos priemokos atitikmuo finansų rinkose, tokia garantija neturėtų suteikti pranašumo jos gavėjui. Jeigu finansų rinkose negalima rasti jokie tinkamo garantijos priemokos atitikmens, bendrą garantuotos paskolos finansinę kainą, įskaitant paskolos palūkanų normą ir garantijos priemoką, reikia palyginti su panašios negarantuotos paskolos rinkos kaina. Abiem atvejais, norint nustatyti tam tikrą rinkos kainą, reikėtų atsižvelgti į garantijos ir pagrindinės paskolos savybes, kurias sudaro: sandorio dydis ir trukmė; paskolos gavėjo pateiktas užstatas ir kita patirtis, susijusi su susigrąžinimo koeficiento įvertinimu; tikimybė, kad paskolos gavėjas gali neįvykdyti savo įsipareigojimų dėl savo finansinės padėties; sektorius, kuriame veikia paskolos gavėjas ir sektoriaus perspektyvos bei kitos ekonominės sąlygos.

Pranešime dėl garantijų taip pat išdėstytos garantijos schema,⁵² kuri nebūtų laikoma valstybės pagalba, sąlygos. Garantijos schema taikymas VPSP projekte taip pat gali būti aktualus, pavyzdžiui, valstybei garantijos schemą patvirtinus kaip finansinį instrumentą gatvių apšvietimo, kaip energijos vartojimo efektyvumo projektų, skatinimui (minėto projekto įgyvendinimo turiniui atitikus VPSP sąvoką, sandoris turi būti įgyvendinamas VPSP projektų rengimo ir įgyvendinimo taisyklių nustatyta tvarka).

Garantijai neatitikus Pranešime dėl garantijų nustatytų sąlygų, priemonė laikoma valstybės pagalba, todėl gali būti skiriama garantijos gavėjui tik atlikus notifikacijos procedūrą. Be notifikacijos procedūros gali būti skiriamos priemonės, patenkančios į BBIR taikymo sritį, o viena iš tokių valstybės pagalbos kategorijų, kuri aktuali VPSP projektams, yra garantija pastatų energijos vartojimo efektyvumo projektams. Garantija, kaip investicinė valstybės pagalba pastatų energijos vartojimo projektams, yra laikoma suderinama su vidaus rinka be išankstinio pranešimo Europos Komisijai, jei teikiama per fondą arba finansų tarpininką, neviršija 80 proc. pagrindinės paskolos, garantuojamos paskolos nominalioji vertė neviršija 10 mln. EUR vienam projektui bei tenkina kitas BBIR 39 str. specialiąsias sąlygas.

4.3.5. Turto perleidimas

VPSP projektas taip pat gali apimti turto perleidimo elementus, pavyzdžiui, koncesijai pasibaigus koncesioninkas turi teisę išsipirkti iš valdžios subjekto nudėvėtą trumpalaikį ar ilgalaikį turtą už likutinę vertę – Koncesijų įstatymo 16 str. 3 d. Likutinės vertės nustatymo metodas yra ne vienas, todėl jei kalba eina apie turtą, kurio pardavimo kaina rinkoje gali viršyti *de minimis* pagalbos sumą (hipotetinis pavyzdys galėtų būti vandens uosto valdymo koncesijai naudoti sunkiasvorių, didelių gabaritų siuntų pakėlimo kranai), valdžios subjektas turi elgtis pagal rinkos ekonomikos pardavėjo principą – disponavimą turtu teisę perleisti už tikėtiną jos kainą rinkoje, juolab kad tokio elgesio iš jo reikalauja ir [Turto įstatyme](#) įtvirtintas valstybės ar savivaldybės turto disponavimo efektyvumo principas: „*sprendimais, susijusiais su valstybės ir savivaldybių turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo, turi būti siekiama maksimalios naudos visuomenei*“. Vienas iš rinkos kainos nustatymo būdų galėtų būti nepriklausomo turto vertintojo išvada.

⁵² Pranešimo dėl garantijų 1.3 a) p.: „*garantijos schema – bet kokia priemonė, pagal kurią, netaikant tolesnių įgyvendinimo priemonių, garantijos gali būti suteikiamos įmonėms, kurios tenkina tam tikras trukmės, sumos, pagrindinio sandorio, įmonės rūšies arba dydžio (kaip antai MVĮ) sąlygas*“

4.3.6. Išimtinių teisių suteikimas

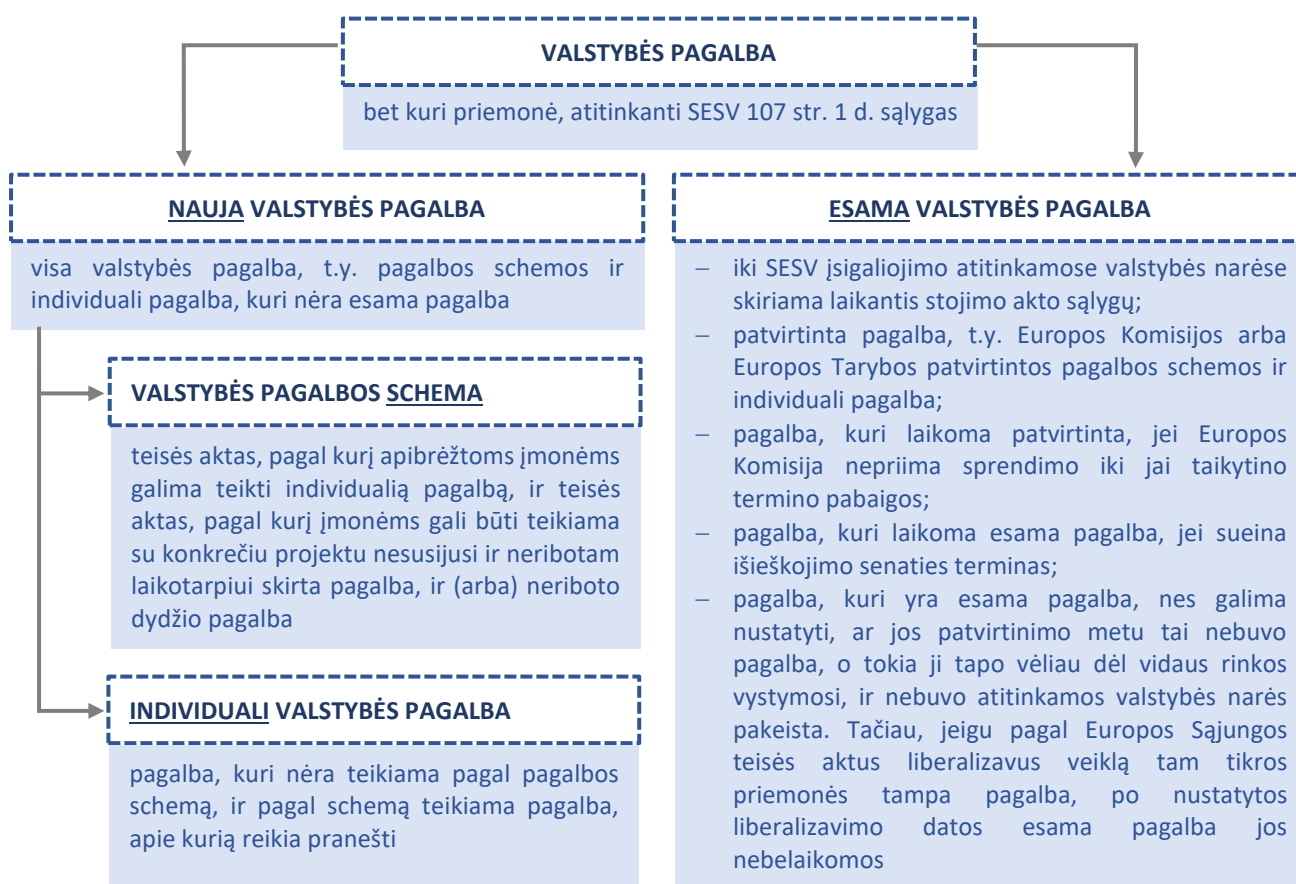
Galimybės naudotis valdžios subjektui priklausančiais ar gamtos ištekliais be tinkamo užmokesčio, kuris atitiktų rinkos kainas, gali reikšti, kad valdžios subjektas atsisako pajamų, o išimtinių teisių gavėjui suteikiamas pranašumas. Šiai valstybės pagalbos formai identifikuoti nėra svarbu, kad iki išimtinių teisių privačiam subjektui suteikimo valdžios subjektas turto nenaudojo ir negavo iš to jokios finansinės naudos, o galimai patyrė tik išlaidas, svarbu kiekvieną atvejį įvertinti per rinkos ekonomikos veiklos vykdytojo principą, t.y. kokios finansinės naudos iš suteiktų teisių valdžios subjektas galėtų tikėtis rinkoje. Pavyzdžiui, koncesininkui suteikiamas leidimas ne tik valdyti infrastruktūrą, kurią ji naudos komercinėms veikloms vykdyti, bet ir be aukciono išsinuomoti šalia esantį žemės sklypą, nors rinka strategišką žemės sklypo vietą galėtų panaudoti kitai veiklai ir jį biudžetą surinkti žymiai daugiau pajamų, nei VPSP projekte mainais siūlo koncesininkas.

5. NOTIFIKACIJA IR KITOS PROCEDŪROS

5.1. NOTIFIKACIJA

Išskyrus tuos atvejus, kai reglamentuose ar Sprendime dėl VESP kompensavimo yra numatyta kitaip, valstybė narė privalo iš anksto pranešti Europos Komisijai apie bet kuriuos planus skirti naują valstybės pagalbą – atlikti notifikacijos procedūrą. Valstybės pagalba gavėjui neskiriama tol, kol Europos Komisija nepriima patvirtinančio sprendimo arba kol nelaikoma, kad Europos Komisija tokį sprendimą priėmė.⁵³

Atsižvelgiant į tai, kad notifikuoti privaloma tik naują pagalbą, svarbu išsiaiškinti, kokios priemonės patenka į šią sąvoką:⁵⁴ (žr. 20 schemą)

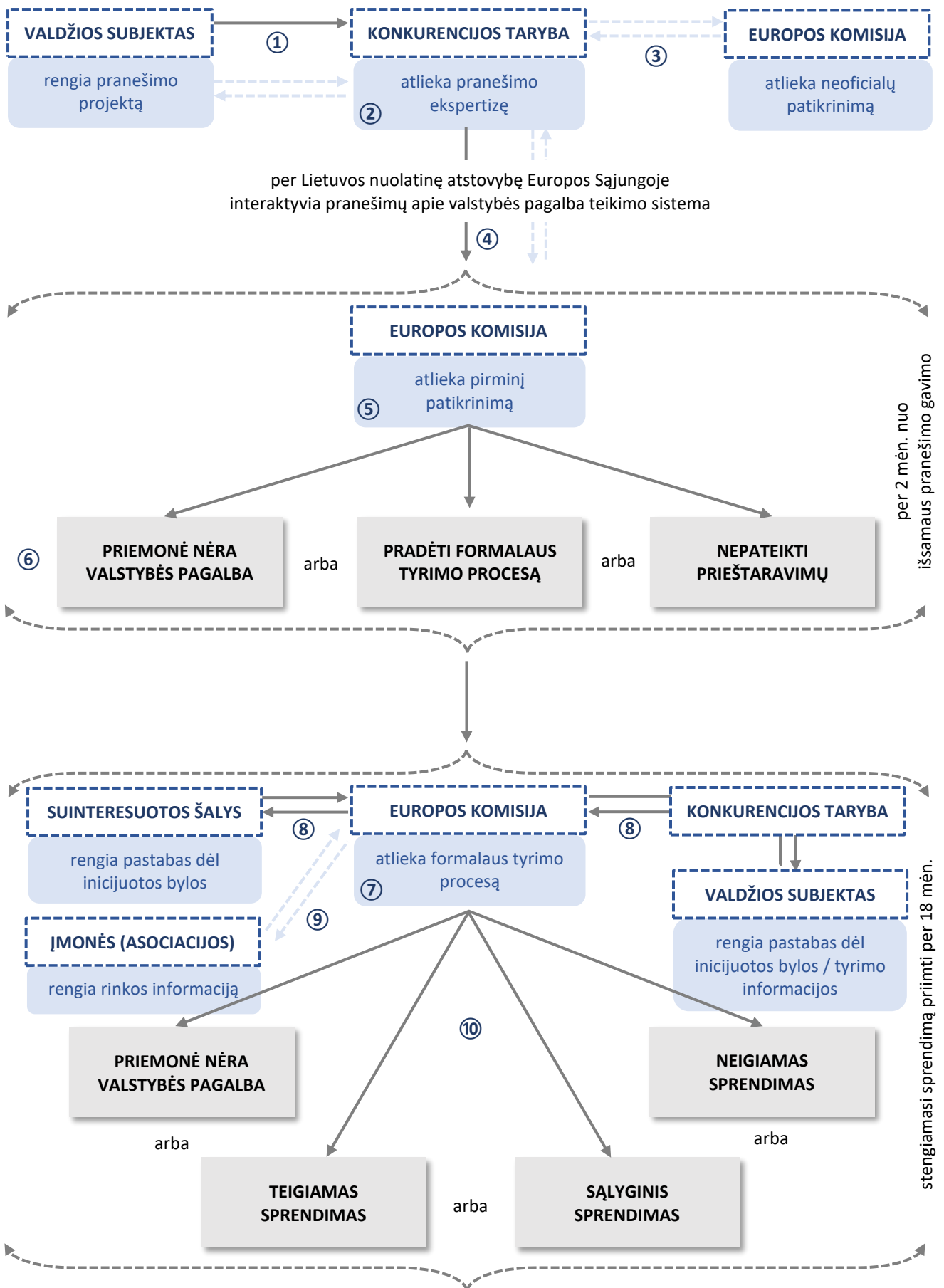
20 schema. Į naują valstybės pagalbos sąvoką patenkančios priemonės

Notifikacijos procedūros atlikimo tvarka nustatyta SESV 108 str. taikymo reglamente, [SESV 108 str. taikymo išsamių taisyklių reglamente](#) ir Vyriausybės patvirtintose Pranešimų apie valstybės pagalbą ir kitos informacijos, susijusios su valstybės pagalba, pateikimo Europos Komisijai taisyklėse, kurių santrauka pateikiama 21 schemeje. Papildomai su notifikacijos procedūros atlikimo tvarka galite susipažinti Konkurencijos tarybos parengtoje [vaizdinėje medžiagoje](#).⁵⁵

⁵³ Tuo atveju, jei Europos Komisija iki jai taikytino termino pabaigos nepriima sprendimo

⁵⁴ Sąvokų reikšmės pateiktos SESV 108 str. taikymo reglamento 1 str.

⁵⁵ Konkurencijos tarybos [tinklalapyje: www.kt.gov.lt](http://www.kt.gov.lt) ☞ Veiklos sritys ☞ Valstybės pagalba ☞ Video galerija ☞ Teisėta valstybės pagalba

21 schema. Notifikacijos procedūra

- ① Valdžios subjektas parengia pranešimą apie ketinimą skirti naują valstybės pagalbą pagal SESV 108 str. taikymo išsamių taisyklių reglamento I priede esančią formą: bendro pobūdžio informaciją, santrauką skelbimui ir papildomą informacijos lapą atsižvelgiant į valstybės pagalbos kategoriją. Parengtas pranešimo projektas teikiamas Konkurencijos tarybai ekspertizei atlikti.
- ② Konkurencijos taryba atlieka parengto pranešimo ekspertizę – atitikties Europos Sąjungos valstybės pagalbos reguliavimui įvertinimą, ir teikia valdžios subjektui išvadą su rekomendacijomis. Valdžios subjektui patikslinus pranešimo projektą, dokumento ekspertizė gali būti atliekama pakartotinai. Galutinio turinio pranešimas teikiamas Konkurencijos tarybai, kuri patikrina, ar dokumentai užpildyti tinkamai bei ar pridėti visi pranešime nurodyti priedai.
- ③ Europos Komisija rekomenduoja su jomis susisiekti neoficialiam priemonės patikrinimui, kurio metu Europos Komisija visų pirma patars, kokia informacija yra reikalinga išsamiam pranešimui pateikti – pagreitins oficialaus patikrinimo eigą; antra – aptars teisinius ir ekonominius priemonės aspektus, todėl prieš oficialų pranešimo teikimą valstybė narė gali pakeisti priemonės sąlygas atsižvelgiant į rekomendacijas; trečia – įvertins, ar oficialiam patikrinimui gali būti taikoma supaprastinta procedūra. Išankstinis, neoficialus priemonės patikrinimo etapas yra savanoriškas ir konfidencialus bei nedaro poveikio priemonės įvertinimui po oficialaus pranešimo apie ją. Daugiau apie šio etapo eigą skaitykite Geriausios praktikos vykdant valstybės pagalbos kontrolės procedūras kodekse ([2018/ C 253/05](#)).
- ④ Oficialiam patikrinimui Konkurencijos taryba siunčia pranešimą Europos Komisijai per Lietuvos nuolatinę atstovybę Europos Sąjungoje interaktyvia pranešimų apie valstybės pagalbą teikimo sistema (angl. *state aid notification interactive*).
- ⑤ Užregistravusi pranešimą Europos Komisija nedelsiant atlieka pirminį pranešimo patikrinimą. Pirminio patikrinimo metu Europos Komisija sprendimą priima per 2 mėnesius nuo išsamaus pranešimo pateikimo.⁵⁶ Pranešimas laikomas išsamiu, jei Europos Komisija nebeprašo pateikti papildomos informacijos, t.y. Europos Komisija turi teisę pateikti valstybei narei prašymą pateikti papildomo duomenų ir/ar paaiškinimų. Į šį prašymą valdžios subjektas atsako per Konkurencijos tarybą.
- ⑥ Atlikusi pirminį patikrinimą Europos Komisija priima sprendimą:
 - **priemonė nėra valstybės pagalba** (išvadose nurodo pagrindimą); arba
 - **nepateikti prieštaravimų**, nes priemonė yra suderinama su vidaus rinka (nurodoma SESV išimtis, kuri yra taikytina); arba
 - **pradėti formalus tyrimo procesą**, nes kyla abejonių dėl priemonės suderinamumo su vidaus rinka (sprendime apibendrinami ginčytini faktai ir teisės klausimai, pateikiamas pirminis Europos Komisijos atliktas priemonės įvertinimas ir išdėstomos abejonės dėl valstybės pagalbos suderinamumo su vidaus rinka).

⁵⁶ Tuo atveju, jei Europos Komisija per nurodytą laikotarpį nepriima sprendimo, laikoma, kad priemonė yra Europos Komisijos patvirtinta

Jei paaiškėja, kad Europos Komisijos sprendimas buvo priimtas remiantis jai pateikta klaidinga informacija, Europos Komisija gali panaikinti savo sprendimą ir pradėti formalaus tyrimo procesą.

- ⑦ Apie formalaus tyrimo procesą – bylos nagrinėjimo SESV 108 str. 2 d. pagrindu pradžia Europos Komisija praneša [Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje](#)⁵⁷ pateikus informacinį pranešimą. Sprendimą stengiamasi priimti per 18 mėnesių nuo bylos pradžios, o šiam terminui pasibaigus (nesant iniciatyvos pratęsti terminą) bei Europos Komisijai nesurinkus pakankamai duomenų valstybės pagalbos suderinamumui nustatyti, tyrimas užbaigiamas neigiamu sprendimu.
- ⑧ Sprendime pradėti formalaus tyrimo procesą taip pat reikalaujama, kad pranešimą pateikusi valstybė narė ir kitos suinteresuotos šalys pateiktų pastabas. Suinteresuotomis šalimis laikomi bet kuri valstybė narė ir bet kuris asmuo, įmonė ar įmonių asociacija, kurių interesams gali turėti įtakos pranešime nurodytos priemonės skyrimas, ypač valstybės pagalbos gavėjas, konkuruojančios įmonės ir asociacijos.
- ⑨ Jei pirminio patikrinimo metu pateiktos informacijos nepakanka įvertinti techniškai sudėtingus atvejus, Europos Komisija turi teisę prašyti bet kurios valstybės narės įmonės ar įmonių asociacijos pateikti visą rinkos informaciją, būtiną priemonės įvertinimui ir sprendimo priėmimui. Valstybė narė yra supažindinama su gauta informacija, taip pat turi teisę pateikti Europos Komisijai savo nuomonę.

Jei būtina ir proporcinga, Europos Komisija įmonėms ar įmonių asociacijoms, teikiančioms rinkos informaciją, gali skirti vienkartinės ar periodines baudas už neišsamios ar klaidinančios informacijos pateikimą arba informacijos nepateikimą per nustatytą terminą. Be to, jei formalus tyrimas buvo užbaigtas sprendimu, pagrįstu Europos Komisijai pateikta klaidinga informacija, Europos Komisija gali panaikinti savo sprendimą ir pradėti bylą nagrinėti iš naujo.

- ⑩ Formalaus tyrimo procesas – byla užbaigiama sprendimu:
 - **priemonė nėra valstybės pagalba**, kai esant reikalui pranešimą pateikusi valstybė narė padaro priemonės pakeitimus (išvadose nurodo pagrindimą); arba
 - **teigiamai**, kai esant reikalui pranešimą pateikusi valstybė narė padaro priemonės pakeitimus, kurie nebekelia abejonių dėl suderinamumo su vidaus rinka (nurodoma SESV išimtis, kuri yra taikytina); arba
 - **su sąlygomis**, vadovaujantis kuriomis priemonė gali būti laikoma suderinama su vidaus rinka (paprastai nurodomi ir sprendimo vykdymo kontrolei būtini įsipareigojimai); arba
 - **neigiamas**, kai pranešime nurodyta priemonė nėra suderinama su vidaus rinka, todėl negali būti įgyvendinama.

Kol Europos Komisija nėra priėmusi sprendimo pirminiame patikrinime ar formalaus tyrimo procese, valstybė narė gali atšaukti savo pranešimą.

⁵⁷ Pasiiekiamas [nuoroda: https://eur-lex.europa.eu/](https://eur-lex.europa.eu/) ☞ Europos Sąjungos oficialusis leidinys

Tam tikrų kategorijų valstybės pagalbos priemonėms (kurioms taikomos gairių standartinio vertinimo skirsniai, ar kurios atitinka nusistovėjusią Europos Komisijos sprendimų priėmimo praktiką, ar kuriomis pratęsimos / išplečiamos esamos valstybės pagalbos schemas), apie kurias pranešta, gali būti taikoma supaprastinta Europos Komisijos patikrinimo procedūra – Europos Komisija sprendimą priima per trumpesnį laikotarpį (iki 25 dienų), nes tikrinimą sudaro iš esmės tik įvertinimas, ar priemonė atitinka esamas taisykles ir praktiką nevykdant diskrecinių įgaliojimų. Svarbu pažymėti, kad supaprastinta procedūra gali būti taikoma tik tuo atveju, jei dėl priemonės įvertinimo buvo atliekamas neoficialus patikrinimo etapas. Daugiau apie supaprastintą procedūrą skaitykite Komisijos pranešime apie supaprastintą procedūrą, taikomą tam tikrų rūšių valstybės pagalbai ([2009/C 136/03](#)).

Jei Europos Komisija savo iniciatyva atlieka patikrinimą iš bet kokio šaltinio gautos informacijos pagrindu apie įtariamą neteisėtą valstybės pagalbą, priemonės patikrinimas atliekamas nuo 20 schemoje pavaizduoto bei aprašyto ⑤ punkte žingsnio be prievolės laikytis procedūrinių terminų.

2019 m. birželio 3 d. Europos Komisija priėmė sprendimą pradėti formalus tyrimo procesą Lietuvai 2016 m. kovo 2 d. Lietuvos pramoninkų konfederacijos ir trijų jos narių: AB „Achema“, AB „ORLEN Lietuva“ ir AB „Lifosa“ skundo dėl galimai neteisėtos valstybės pagalbos pagrindu.

Europos Komisija remdamasi surinkta informacija sprendė, kad Lietuvos UAB „Lietuvos energija“ pavestų teikti paslaugų energijos tiekimo saugumui užtikrinti kompensavimas yra valstybės pagalba, apie kurią Lietuva nepranešė prieš jos įgyvendinimą, todėl ji yra neteisėta valstybės pagalba.

Išvadoje Europos Komisija išreiškė abejones, ar Lietuvos UAB „Lietuvos energija“ pavestos teikti paslaugos gali būti laikomos VESP bei ar šių paslaugų kompensavimas gali būti suderinamas su vidaus rinka tiesiogiai pagal SESV 107 str. 3 d. c) p. bei pagal 2014–2020 m. Valstybės pagalbos aplinkos apsaugai ir energetikai gaires.

Visą išvadą skaitykite: [📁](#). Tam tikrus klausimus, susijusius su šiuo Europos Komisijos vertinimu, LVAT prašymo pagrindu nagrinėjo bei 2019 m. gegužės 15 d. priėmė prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismas byloje Nr. [C-706/17](#).

5.2. NETEISĖTA VALSTYBĖS PAGALBA IR JOS SUSIGRAŽINIMAS

Nauja valstybės pagalbos priemonė, įgyvendinta neatlikus notifikacijos procedūros arba nesulaukus Europos Komisijos sprendimo (ir kuriai nėra taikytinos notifikacijos išimtys), yra **neteisėta**. Europos Komisija gali savo iniciatyva patikrinti iš bet kokio šaltinio (įskaitant suinteresuotos šalies skundo pagrindu)⁵⁸ gautą informaciją apie įtariamą neteisėtą pagalbą ir priimti sprendimą dėl priemonės, apie kurią Europos Komisijai nebuvo pranešta, suderinamumo su vidaus rinka.

Jei Europos Komisija priima neigiamą sprendimą, t.y. valstybės pagalbos priemonė nėra suderinama su vidaus rinka, Europos Komisija reikalauja visą **neteisėtai suteiktą valstybės pagalbą susigrąžinti** –

⁵⁸ Skundas privalo būti SESV 108 str. taikymo išsamių taisyklių reglamento IV priede nustatytos formos, standartizuota tvarka siekiama palengvinti skundų nagrinėjimą bei užtikrinanti, kad Europos Komisija gautų visą būtiną informaciją neteisėtai valstybės pagalbai nustatyti

tai būtinas bendrojo draudimo teikti valstybės pagalbą padarinys, kuriuo užtikrinama valstybei narei nustatytos neveikimo pareigos (neįgyvendinti valstybės pagalbos priemonės tol, kol nėra gautas Europos Komisijos pritarimas) veiksmingumo apsauga. Valstybės pagalbos susigrąžinimo tikslas yra atkurti padėtį, kuri vadaus rinkoje buvo iki įgyvendinant valstybės pagalbos priemonę – pašalinti gavėjui suteiktą pranašumą prieš konkurentus.

Nors Pranešimų apie valstybės pagalbą ir kitos informacijos, susijusios su valstybės pagalba, pateikimo Europos Komisijai taisyklėse nustatyta, kad už valstybės pagalbos priemonės atitiktį Europos Sąjungos valstybės pagalbos reguliavimui atsako priemonę patvirtinęs valdžios subjektas, **Europos Komisijos sprendimas dėl valstybės pagalbos pripažinimo neteisėta ir įpareigojimo ją susigrąžinti yra adresuojamas valstybei narei.** Taigi, atsakomybė dėl sprendimo neįvykdymo priskiriama valstybei narei nepaisant to, kuris, vietinės ar centrinės valdžios subjektas neteisėtą valstybės pagalbą suteikė. Be to, SESV 4 str. 3 d. reikalaujama, kad valstybės narės padėtų Europos Sąjungai įgyvendinti jos užduotis, šis principas taikytinas ir valstybės pagalbos susigrąžinimo kontekste: Europos Komisija ir valstybės narės privalo sąžiningai bendradarbiauti, kad būtų galima paprasčiau ir greičiau įvykdyti sprendimą bei atkurti konkurencijos padėtį.

Priimdama sprendimą dėl valstybės pagalbos susigrąžinimo Europos Komisija stengiasi nustatyti neteisėtos valstybės pagalbos gavėjus ir kiekybiškai įvertinti susigrąžintiną sumą. Jeigu to padaryti neįmanoma, sprendime aprašoma metodika, vadovaujantis kuria valstybė narė pati turi nustatyti gavėjus ir apskaičiuoti susigrąžintiną sumą. Susigrąžintiną sumą sudaro neteisėtai suteikta valstybės pagalba ir palūkanos (nuo neteisėtos valstybės pagalbos išmokėjimo gavėjui dienos iki jos išieškojimo).

Europos Komisijos sprendimą dėl valstybės pagalbos susigrąžinimo valstybė narė turi įgyvendinti taikydama nacionalinėje teisėje nustatytas procedūras, tačiau **veiksmingai ir nedelsdama.** Veiksmingai reiškia, kad valstybė narė turi imtis visų būtinų priemonių valstybės pagalbai susigrąžinti ir tik išskirtiniais atvejais gali būti pripažįstama, kad sprendimo įgyvendinti neįmanoma, pavyzdžiui, valstybės pagalbos gavėjo nebėra rinkoje ir nėra jo teisių ar turto perėmėjų, o valstybės narės teisinės, politinės ar procedūrinės kliūtys negali būti pateisinama priežastimi neįvykdyti Europos Komisijos sprendimo. Nedelsiant reiškia, kad sprendimas turi būti įgyvendintas per Europos Komisijos nustatytą terminą, kuris paprastai yra: 2 mėnesiai pateikti Europos Komisijai planą, kokiomis priemonėmis bus įgyvendintas sprendimas; 4 mėnesiai – susigrąžinti neteisėtą valstybės pagalbą. Valstybė narė turi teisę prašyti pratęsti minėtus terminus, tačiau Europos Komisija laikosi praktikos pratęsti juos tik išskirtiniais atvejais. Pažymėtina, kad Europos Sąjungos valstybės pagalbos reguliavimo ir nacionalinės teisės kolizija nepateisina laiku ar iš esmės neįgyvendinto Europos Komisijos sprendimo, nes Europos Sąjungos teisė yra viršesnė už jai prieštaraujančius nacionalinius teisės aktus ar teismų sprendimus.

Jei valstybė narė nevykdo Europos Komisijos sprendimo dėl neteisėtos valstybės pagalbos susigrąžinimo, gali būti inicijuojama pažeidimo nagrinėjimo procedūra, be to, valstybei narei gali būti uždrausta atitinkamam valstybės pagalbos gavėjui suteikti naują, suderinamą su vadaus rinka valstybės pagalba tol, kol iš jo nėra susigrąžinta anksčiau suteikta neteisėta valstybės pagalba. Pažeidimo procedūra inicijuojama ieškiniu Teisingumo Teismui pagal SESV 108 str. 2 d. Tuo atveju, jei

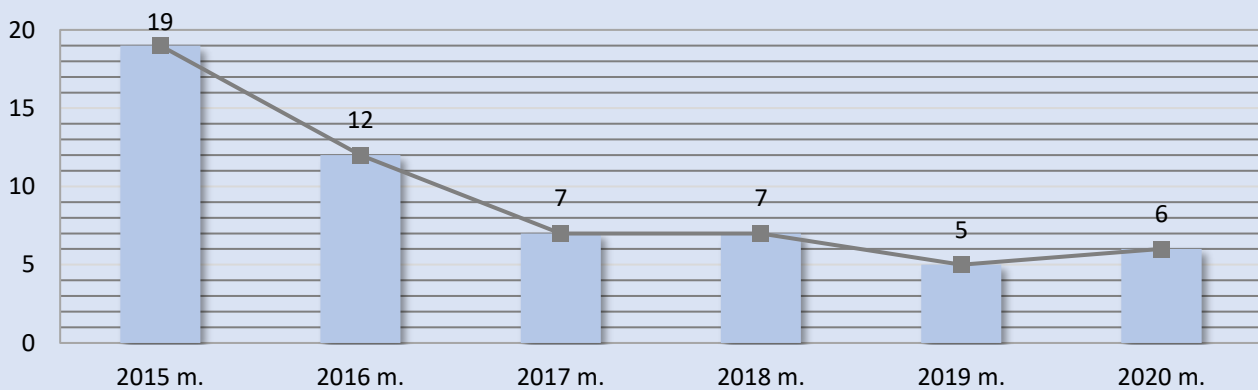
nėra įgyvendinamas ir Teisingumo Teismo sprendimas SESV 108 str. 2 d. pagrindu, **ieškinys valstybei narei keliamas dėl SESV pažeidimo** SESV 260 str. 2 d. pagrindu ir skiriama bauda.

Neteisėtai pagalbai susigrąžinti taikomas **senaties terminas, kuris yra 10 metų** nuo valstybės pagalbos suteikimo gavėjui dienos. Praėjus senaties terminui (per kurį nei Europos Komisija, nei valstybė narė nesiima jokių priemonių dėl valstybės pagalbos priemonės) neteisėta pagalba tampa esama pagalba.

Neteisėtos pagalbos vertinimo procedūros reguliavimas nustatytas SESV 108 str. taikymo reglamente bei SESV 108 str. taikymo išsamių taisyklių reglamente, kurių taikymą bei aktualią praktiką Europos Komisija išsamiai paaiškino savo 2019 m. komunikate „Komisijos pranešimas dėl neteisėtos ir nesuderinamos valstybės pagalbos susigrąžinimo“ ([2019/C 247/01](#)).

Įgyvendinus valstybės pagalbos modernizavimo reformą nuo 2015 m. didžioji dalis naujų valstybės pagalbos priemonių yra skiriama BBIR pagrindu, t.y. be notifikacijos procedūros. Padidinus valstybių narių atsakomybę dėl tinkamo priemonės įvertinimo BBIR sąlygoms, Europos Komisija sutelkė dėmesį į kontrolę siekdama užtikrinti, kad valstybės narės pašalintų konkurencijos iškreipimą susigrąžindamos valstybės pagalbą, suteiktą pažeidžiant Europos Sąjungos valstybės pagalbos reguliavimą.

Nuo 2015 m. Europos Komisija priėmė 57 sprendimus susigrąžinti neteisėtai skirtą valstybės pagalbą. Daugiausia sprendimų adresuota Italijai, Ispanijai ir Rumunijai, o didžiausią valstybės pagalbos sumą [2016 m. Europos Komisijos sprendimu](#) įpareigota susigrąžinti Airija, kuri mokesčių lengvatomis Apple įmonei suteikė apie 13 mlrd. EUR pranašumą prieš konkurentus. Minėtu laikotarpiu valstybės narės jau susigrąžino 1,2 mlrd. EUR⁵⁹ neteisėtos valstybės pagalbos. Išsamiau su neteisėtos valstybės pagalbos susigrąžinimo statistiniais duomenimis galite susipažinti Europos Komisijos [tinklapyje](#).⁶⁰

2015-2020 m. Europos Komisijos sprendimų susigrąžinti neteisėta valstybės pagalbą skaičius

⁵⁹ Šis skaičius atspindi tik įgyvendintų sprendimų susigrąžintos neteisėtos valstybės pagalbos sumą, pvz. Airija dar nėra pradėjusi realios susigrąžinimo procedūros, todėl jos neteisėta pripažinta valstybės pagalbos suma į šį skaičių dar nėra įskaičiuota

⁶⁰ Pasiekiamas [nuoroda: https://ec.europa.eu/](https://ec.europa.eu/) ☞ Competition policy ☞ State aid ☞ Procedures ☞ Recovery of unlawful aid

6. KONKURENCIJOS POLITIKOS VYKDYMĄ UŽTIKRINANČIOS INSTITUCIJOS

Griežtas ir veiksmingas Europos Sąjungos konkurencijos taisyklių vykdymas yra svarbus siekiant užtikrinti, kad būtų pasiekti konkurencijos politikos tikslai.

Europos Komisija yra pagrindinė institucija, atsakinga už tinkamo Europos Sąjungos konkurencijos taisyklių taikymo užtikrinimą ir turi plačius to galiojimus. **Europos Taryba** kartu su Europos Parlamentu tvirtina vartotojų apsaugos ir konkurencijos teisės aktus (pastarasis teisės aktų priėmimo paprastai dalyvauja tik per konsultavimosi procedūrą). **Europos Parlamento** pagrindinė funkcija konkurencijos politikos atžvilgiu yra vykdomosios valdžios institucijų priežiūra, kurią atlieka per Ekonomikos ir pinigų politikos bei Vidaus rinkos bei vartotojų apsaugos komitetus bei komentuodamas Europos Komisijos parengtas metines konkurencijos politikos ataskaitas⁶¹ prisideda prie konkurencijos politikos uždavinių sprendimo. **Teisingumo Teismas** yra pagrindinė teisminė institucija, užtikrinanti, kad visoje Europos Sąjungoje būtų vienodai aiškinami ir taikomi konkurenciją reguliuojantys teisės aktai.

Lietuvoje už konkurencijos politikos formavimą yra atsakinga **Ekonomikos ir inovacijų ministerija**, o konkurencijos politiką įgyvendinanti institucija yra **Konkurencijos taryba**, kuri atlieka valstybės pagalbos projektų ekspertizę, tarpininkauja valdžios subjektams bendraujant su Europos Komisija dėl valstybės pagalbos klausimų, teikia valstybės pagalbos teikėjams rekomendacijas, kaupia informaciją apie suteiktą valstybės pagalbą, tvarko Suteiktos valstybės pagalbos ir nereikšmingos (*de minimis*) pagalbos registrą bei teikia konsultacijas ir veda mokymus įvairiomis valstybės pagalbos temomis. **Nacionaliniai teismai** Europos Sąjungos konkurencijos taisykles turi taikyti nagrinėdami bylas dėl privačių asmenų, kurie nukentėjo nuo neteisėtos valstybės pagalbos priemonės įgyvendinimo, teisių apsaugos, o taip pat vykdant Europos Komisijos sprendimus dėl neteisėtos valstybės pagalbos susigrąžinimo. Daugiau apie nacionalinių teismų vaidmenį aiškinant bei įgyvendinant Europos Sąjungos valstybės pagalbos reguliavimą skaitykite Europos Komisijos pranešime dėl nacionalinių teismų įgyvendinamos valstybės pagalbos teisės ([2009/C 85/01](https://ec.europa.eu/competition/policy/publications/reports-on-competition-policy)).

⁶¹ Pasielkiamos [nuoroda: https://ec.europa.eu/](https://ec.europa.eu/) ☞ Competition policy ☞ Publications ☞ Reports on competition policy